

ПРИКАЗЕН СВЯТ АНГЕЛ КАРАЛИЙЧЕВ

том
2

АНГЕЛ КАРАЛИЙЧЕВ
ПРИКАЗЕН СВЯТ
ТОМ ВТОРИ

chitanka.info

ЧЕПИНСКИЯТ ЗМЕЙ

Преди много хиляди години Чепинското корито беше дъно на планинско езеро. Покрай езерото растяха вековни дървета, а от старите гори слизаха на водопой бързоноги елени с рога разклонени. Един ден, преди много хиляди години, над тъмнорозовите родопски върхове се надвеси градоносен облак. Той забуча, пропука се, почна да шиба с огнени камшици горите и по едно време — бух! — изтърси в езерото змей. Скъпи деца, вие сега навярно ще поискате да ви опиша падналия от небето змей. Не мога да ви го опиша, защото никога не съм виждал змей. Идете при оня, който е виждал змей — той ще ви го опише. Щом като падна нашият змей в езерото дъно, отвори голямото си гърло и викна на рибите:

— Хайде влизайте всички! За вход пари не вземам!

Почна да гълта рибите и за един час изяде половината рибно стадо. След това се дигна над водата, легна на гърба си и въздъхна. Полъхна родопски вятър. Прогони градоносния облак. Слънцето се огледа в езерото и напече корема на змея. Чудовището се протегна, затвори очи и сладко задряма. Същия ден от старото тракийско село Ръкойка излязоха двама души. Единият ходеше на два крака, се казваше дядо Кремен, а четирикракият му другар със самара носеше име Копитко. Дядо Кремен вървеше подир Копитко и го бодеше с остен.

— Защо ме бодеш? — питаше Копитко.

— Бързай да стигнем планината, додето не се е мръкнало.

— Какво ще правим там?

— Ще събираме прахан.

По ония времена хората нямаха кибрит, а си кладяха огън с огниво и прахан.

Вървяха дядо Кремен и Копитко каквото вървяха — стигнаха Родопите. Навлязоха под сенките на дърветата. Запретна се старецът да събира прахан, а Копитко тръгна за момина сълза. Додето дядо

Кремен напълни торбата с прахан, Копитко изпаса цяла китка момини сълзи и взе да реве.

— Защо реवेश? — попита го неговият стопанин.

— Ожъднях.

— Като си ожъднял, хайде да слезем да слезем до Чепинското езеро.

Слязоха до езерото.

Копитко протегна жадно шия, а дядо Кремен легна на корем и засмука бистрата вода. Копитко смъркаше и тъй силно, че пробуди змея. Змеят надигна глава и се усмихна.

— Дошла ми е вечерната закуска! — рече той и тихо приближи към гостите. Отвори устата си и — ам! — налапа и двамата глътна ги и се облиза.

— Загазихме! — тихо продума Копитко в тъмния корем.

— Ти си виновен! — ядосан кресна дядо Кремен и като грабна остена си, бодна магарето. Копитко наду тръбата си и ревна.

— Мирно да стоите там в корема ми! — изръмжа змеят и плувна към средата на езерото.

Дядо Кремен и Копитко се укротиха. Мина един час време. Магарето зашепна:

— Дядо Кремене, много ме е страх от тъмнината. Дай малко светлина! Цъкни с огнивото и запали парче прахан!

Дядо Кремен извади огнивото и запали малко прахан. Раздуха я. Почна да си трие очите от дима и хвърли запалената прахан към зъбите на змея. Змеят писна:

— Олеле! Пари!

— Нека ти пари! — заканително поклати глава дядо Кремен мен и запали цялата торба с прахан. Чудовището почна да се задушавя. Когато от устата му взеха да излизат пламъци — удари с опашката си езерото и го раздели на две. Запалената прахан се разгоря още по-силно.

— Олеле! — ревна змеят и гласът му прокълтя като гръмотевица. Втурна се слепешката напред. Продъни планината.

Всичката вода на езерото изтече и се разля по Тракийското поле. Змеят дълго бяга като луд по равнината и когато най-сетне изгоря всичката прахан — спря близо до село Ръкойка и се отпусна запъхтян.

— Отвори си устата да излезе пушекът! — викна отвътре дядо Кремен. Змеят покорно си отвори устата. Тогава старецът пречна остена си, така че единият край на остена подпря горната челюст на чудовището, а другият — долната челюст. Змеят се опита да затвори устата си, ала не можа.

— Копитко, хайде вън! — изкомандува дядо Кремен и двамата другари се измъкнаха от тъмнината.

— Ами аз какво ще правя тука? — попита змеят с отворената уста.

— Прави каквото щеш! — отвърна дядо Кремен и подкара магарето си към Ръкойка.

Мина пролетта. Отиде си лятото. Падна сняг над Тракия. Спуснаха се глутници вълци от Родопа към Ръкойка. Намериха змея — стои затрупан под снега с отворена уста като врата на колиба.

— Дали няма някой забравен овен в тая колиба? — рекоха си вълците и влязоха вътре. Тършуваха, тършуваха и като не намериха нищо, разгневиха се и разкъсаха колибата. Изядоха я цялата и се прибраха в планината.

Там, където се вълнуваше някога Чепинското езеро, сега шумят стройни тополи, светят високи бели къщи, а в градините под цъфналите клони на ябълките играят деца и черни яренца.

ЦАР ЯКОКУКО

Това се случи в Япония, страната на изгряващото слънце. Оная хубава земя, където хората ядат бял като сняг ориз, а са жълти като узрели круши и живеят в ниски тръстикови колиби. Имаше там един хубав град, целият изграден от бял камък. В този град царуваше цар Якокуко. Цар Якокуко стоеше на златен стол и мислеше от сутрин до вечер. Каквото намислеше, неговите първи съветници го записваха с пачи пера в дебели книги.

Еднаж цар Якокуко намисли да каже нещо на Буда — японския бог — и повика най-мъдрите хора от държавата си.

— Кажете ми — попита ги той — как да отида при Буда и да му кажа каквото съм намислил.

— Как ли? — обади се най-старият. — Заповядай, царю честити, да направят една висока кула, която да опира до небето.

Ще се покачиш на върха на кулата и оттам като викнеш, Буда ще те чуе.

Повика тогава Якокуко най-добрия майстор в Япония, заведе го е съкровищницата, където имаше една кола безценни камъни и девет кола сухо злато, и рече:

— Стига туй имане за една кула, висока до небето?

— Малко е, господарю! — отвърна майсторът.

Якокуко повика търговци от далечните задморски земи, заповяда на своите граждани да оберат всичките банани и натоварят корабите им. Търговците, преди да заминат с бананите, закараха в царската съкровищница още девет кола злато.

— Ще стигне ли за кулата? — попита пак царят.

— Малко е, господарю! — отговори майсторът.

Тогав Якокуко повика отново търговците от задморските далечни страни и напълни догоре корабите им с ориз. Прибра всичкия ориз до зрънце от хамбарите на своите граждани. Търговците, преди да заминат, изсипаха в съкровищницата му още девет кола злато.

Майсторът пристигна отново при цар Якокуко и той го попита:

— Сега имането ще стигне ли?

— Ще стигне, господарю!

Заправи добрият майстор високата кула и я прави три години време. На четвъртата година свърши дървото и тухлите.

Като слезе на земята, майсторът се поклони на царя и каза:

— Царю честити, свърших дървото и тухлите, а кулата не довърших. Още една педя ми остана да стигна небето. Купи дърво и тухли!

— Нямам — пари — отговори царят.

— Продай нещо.

Замисли се Якокуко какво да продаде. Мисли, мисли — нищо не може да измисли. Тогава повика пак най-мъдрите хора от държавата си и ги попита какво да продаде, за да довърши кулата. Те му разправиха, че откак е опразнил хамбарите, неговите граждани мрат от глад. Няма нищи за продан в държавата му. Но има още ориз, скрит от мравките в земята. Ако сберат ориза и на мравките, ще спечелят пари, колкото да издигнат кулата още две педи височина.

Зарадва се цар Якокуко и заповяда да разкопаят всичките мравуняци.

Накрай града, под едно палмово дърво, до самия дънер на един кооперативен мравешки дом живееше мравката чу с двете си некръстени мравчета. Преди да пукне зора, тя излизаше от кооперацията и бързаше да намери някое едро зърно от оризовата нива. Надвечер тя се връщаше под палмата, обхтана от дългия път и тежкото зърно. Трудеше се Чу за дечицата си и когато закапаха есенните дъждове, тя се прибра в къщи, седна до камината, почна да плете чорапи и да разказва на своите мравчета приказки. Най-напред тя им разказа за големия чер бивол, който стои под земята, стъпил на четири звезди и крепи цялата земята, набодена на рогата му. Обади им как едно време, на младини, през една гладна година, тя му дала цяло оризово зърно и оттогава той й бил най-верният приятел. Тъкмо в това време, когато Чу разказваше, целият мравешки кооперативен дом се разтърси и додето мравките разберат какво става, една голяма ръка нагребва всичките им оризови зърна от хамбара. Мравките с писък се пръснаха под палмата. Едри дъждовни капки капеха от широките листа на дървото и давеха малките мравчета.

Цялата нощ Чу стоя слисана под палмата. На сутринта тя със свито от болка сърце пое надолу към своя приятел големия бивол, да му се оплаче.

Додето стигне при него, минаха два месеца. През тези два месеца Якокуко продаде мравешкия ориз и довърши кулата. Стигна небето цар Якокуко и се изправи пред Буда.

— Велики Буда, намислил съм да ти кажа едно нещо — поклони се Якокуко.

— Казвай да видим! — обади се над главата му Буда, седнал на светлия си трон върху един бял облак.

— Защо не слезнеш от небето, пък аз да се кача на твоето място? — рече Якокуко.

Буда се усмихна.

Тъкмо в туй време отчаяната мравка Чу пропълзя в огромното ухо на своя приятел черния бивол и заговори. Биволът усети нещо в ухото си и го досърбя. За да изтърси гостенката си, той разклати огромната си глава. Земята, забодена на рогата му, се залюля, кулата заедно с Якокуко се строполи със страшен трясък и затисна целия град.

Буда се усмихваше.

ЕДИН ЗА ВСИЧКИ

Тая холандска приказка съм чувал някога, бях момче като тебе: с мека жълта коса, с малки цървулки, бели навои и торбичка, пълна догоре с кравайчета, орехи, сушени сливи и ябълки, сърбани при коледуването. Ние бяхме тогава една малка дружина от седем момчета и на кадената вечер ходихме с дрянови тояги от къща на къща. Влизахме в дворовете и почвахме да тропаме по вратите с тоягите:

*Чутур-бутур-Коледа,
дай ми, бабо, кравайче,
че ти счупвам сокайче!*

Над нас валеше сняг на парцали, черковната камбана бучеше над белите хълмове, ние тичахме по улиците, под натегналите крушови клони, търкаляхме големи снежни топки и се връщахме капнали от студ, с претръпнали пръсти. И помня тогава — беше една хубава коледна вечер. Прибрахме се всички в къщи, седнахме да вечеряме. Мама подаде един голям кравай — още топъл. Всички протегнахме десници да го разчупиме. Тогава вярвахме, че който отчупи най-големия комат — нему ще се падне най-голям дял от работата по нивите. И всеки се мъчеше да заграби поне половината от кравая. Най на края ние ядохме варено жито с чукани орехи. Старите хора разказват, че колкото житни зърна изяде човек — толкова жълтици ще спечели през живота си. Подир вечерята мама сне от тавана цяло свесло от грозде. Седнахме под камината, захрупахме жълтите кехлибарени зърна от някогашните вехти лозя и за да не заспиме до полунощ, баща ми зачете една малка синя книжка, която беше донесъл от Оряховица. И помня приказката в тая книжка до ден днешен, и всяка година ми се струва, че тя става все по-хубава. Чувай сега да ти я разкажа:

„... Далеч някъде има една земя, където живеят високи и руси хора със сини очи. Земята на холандците. Там са пръснати чудесни села, със спретнати къщи, като кутийки, със зелени ливади, високи тихи дървета. а над дърветата облаци, дошли от морето. Дълго време се множил холандският народ и когато държавата станала тясна, той не грабнал оръжие да отнеме земята на своите съседи, а се обърнал към морето и рекъл: «Дръпни се назад! Огромна е морската стихия, ала човешката сила е още по-голяма.» Запретнали се холандците и задружно почнали да ограждат с каменни стени огромни пространства и да пресушават оградените места. И ето че там, където е било някога морско дъно, сега шумят ниви и градини, мъждукат хубави села, а на север се издига висока каменна стена. Тя варди ниската земя от морето. Веднъж от едно крайбрежно село излезли две холандчета — братче и сестриче. Те тръгнали край морската стена да събират раковини. Грозно бучало морето и блъскало стената. Двете деца по една каменна стълба се покачили върху самата стена и погледнали: далеко някъде се огъвали мокрите мачти на една рибарски кораб. Слезли пак долу и си тръгнали. Свечерявало се. Както вървели край стената, те чули шум — сякаш чурулика ручей. Вдигнали глава и видели, че от стената струи през една малка пукнатина морска вода. Стената почвали да се руши. Подир един час морето ще я надвие и ще се втурне като хала. Ще потопи селата, ще издави хората, ще помете добитъка. Изтръпнали от страх двете холандчета.

— Како, тичай в село — казал момчето, — обади на хората, та да дойдат, пък аз ще натискам дупката с пръст. Втурнало се момичето надолу, потънало в мрачината, а малкото момче навряло пръстчето си в дупката и спряло водната струя. Бърже притъмняло. Морето ревяло отвъд стената като ламя, черни птици летели с писък над равнината, а холандчето затреперало. Малкото му сърце тупкало. Пръстът му угаснал от студ. Дръпнало детето пръстчето си — да го затопли с дъх, — но водната струя избликнала и го плиснала в очите.

— Стой! — закрепцяло със сълзи детето. — Ти няма да погубиш Холандия! — И затиснало пукнатината с длан.

Обърнало се да види иде ли някой. Няма никого. Само светлинки на мирни села треперят в далечината. Но ето че храброто момче почнало да губи силите си. Причерняло му пред очите. Още един миг и то ще падне на земята. Водата ще налегне пропуканата стена, ще

нахлуе и ще почне да дави — селата, хората, добитъка... Тъкмо в тоя миг се чули човешки гласове. Пристигнаха десетина мъже с фенери, с лопати и чукове. Те грабнали детето, целунали го и бърже зазидали пукнатината. Отнесли на ръце малкия спасител в къщи. Майка му дълго време гряла със сълзи и майчин топъл дъх пръстчето, което спасило живота на хиляди хора, но от било вече мъртво. И останало холандчето без един пръст на ръката, но то не Тъгувало, защото знаело, че на тоя свят най-хубавото нещо е да се жертваш за другите...”

ГЮРО С ДЪЛГИТЕ МУСТАЦИ

Гюро беше малък човек с дълги мустаци и с писани чорапи. Като всеки човек и той си имаше късмет. Само че неговият късмет беше много ленив и затуй на Гюра не му вървеше. Когато играеше на карти в кръчмата, късметът му стоеше във на пейката и си клатеше краката, а Гюро губеше. Когато човекът с дългите мустаци закрачеше подир ралото на нивата, късметът се изтягаше на сянка под крушата и си чоплеше носа. Затуй Гюро не можа никога през живота си да изрови някое гърне с имане. Веднъж претоварената със снопи Гюрова кола се пракатури и храната отиде по дяволите. Гюро се почеса по тила и почна да скърца със зъби.

— Ах, де го този мой късмет — аз да го пипна, че да го натикам в кози рог!

Късметът тъкмо береше черни къпини от синора и ги лапаше. Като чу Гюровата закана, той се уплаши много, плю си на петите и побягна към село. Дълго тича по безлюдните улици и търси място да се скрие, най-сетне влезе в отворената врата на кооперацията и се намъкна в един лотариен билет.

Случи се тъй, че този същият билет влезе в ръцете на Гюра. (Нали случайните случки случайно се случват.) В събота Гюро купи билета, а в неделя от вестника разбра, че печели 100 000 лева. Толкова много се зарадва, че не можа нито да яде, нито да спи. Рано сутринта в понеделник Гюро си стегна цървулите, засука си дългите мустаци и потегли към града.

— Бай Гюро — обади се подире му Радул кръчмаринът, — да беше си оставил тука мустаците да ти не тежат по пътя.

В туй време от окъртената сиромашка къщурка насреща се подаде като лалугер Беленката.

— Къде отиваш, Гюро? — попита той.

— За хилядарките.

— Приемаш ли ме да ти правя дружина?

— Защо не, тръгвай с мен.

По пътя двамата съседи поведоха разговор и не усетиха как пристигнаха.

Когато в града начетоха на Гюро хилядарките, Беленката си глътна езика. Подир дълго мълчание той попита тихо:

— Къде ще ги денеш тези пари?

— Ще си купя един кон и една двуколка. Няма вече Гюро да бърхти планината пеш. Само че искам колелата да бъдат гумени. Не сядам аз на двуколка с железни шини! И тебе ще повозя някога — великодушно обеща Гюро.

— Ами моята бабичка не може ли за малко да седне в двуколката на крайчеца?

— Не може. А бе ти да не искаш целия ти род да возя? Този кон пари струва. Ако почна всекиго да возя — ще смъкна кожата му. Ела сега да те почерпя една ракия.

Излязоха на градския пазар. Завариха голяма навалица. Беленката спря пред една каручка, пълна с портокали.

— Слушай, Гюро, купи ми един портокал, не ща аз ракия.

— Че защо ти е портокал?

— Ще го занеса на баба Танаска. Много ще се зарадва горката! Тя нали е болна — да си разкваси устата.

— Не може. Не давам аз пет лева за един портокал. Ако искаш, готов съм да те черпя шише ракия, то струва само един лев.

— Не ща. Иди сам се почерпи, а пък аз ще походя из пазара — рече Беленката и сърцето му се сви от мъка.

Гюро тръгна към кръчмата. Дръпна пет-шест шишенца ракия на крак, купи от ловния магазин един жив заек, хвана го за задните крака, главата му се люшкеше и от време на време бъркаше в пазвата си да провери там ли е кърпата с хилядарките.

Не щеш ли, тъкмо в гората му се развърза връвта на левия цървул. Как да я стегне с една ръка? Пусне ли заека, за да освободи и другата си ръка — дългоухият ще побегне. Замисли се Гюро какво да стори, напрегна ума си и най-сетне реши да върже с кърпата си задните крака на заека, да го положи на земята и тогава да си прстегне цървула. Извади от пазвата си кърпата с хилядарките — във възел стегнали — и полека замота задните крака на заека. Сложи го на земята, поръча му да кротува и се наведе над цървула. Почна да пъшка.

Заекът, като усети, че вече не го стиска коравата Гюрова ръка, полекичка ритна два-три пъти, изкара си единия крак и разбра, че е свободен. Скочи... Втурна се като стрела между дърветата и отнесе възела с хилядарките.

Гюро се изправи втрещен. Премигна няколко пъти, изрева като звяр и почна да си скубе дългите мустаци.

— Ах, де го този мой късмет — да го натикам в кози рог!

Късметът му, който вървеше след него, уплашен се стъписа назад, хукна направо през нивите, слезе в село и се навря в едно захвърлено пукнато гърне.

— Пак аз излязох виновен! — продума той и започна да трепери.

ГЛАВАТА И ОПАШКАТА

Тръгна магарешката глава на път. Навърви се подире и опашката.

— Къде отиваме? — попита опашката.

— Бягаме — отвърна главата.

— Защо бягаме?

— Бягаме от циганина, нашия господар. Снощи, като се върнахме в къщи от пазар, чух циганката.

— Манго — рече тя, — кога родя три циганчета, на какъв занаят ще ги дадеме?

— Ще ги направиме свирачи, да свирят по хората и сватбите.

— Ами кой ще носи тъпана?

— Най-малкото ще го носи и ще удря с една бухалка.

— Лесна работа. Ти не бери грижа. Като родиш циганчетата, аз ще одера кожата на магарето и ще направя от нея тъпан.

— Не коли магарето! — викна циганката. — Кой ще пренася яйцата на пазара?

— Аз ще ги нося! — отговори циганинът. — А магарето ще заколя, защото нощем очите му не виждат. Като минава по моста, може да падне в реката и да се удави. Ще иде и кожата му туй за туй.

— Ето защо, като чух тоя разговор, реших да бягам — каза магарешката глава.

Опашката, която цял живот беше пъдила мухите и мислеше, че това е най-важната работа в живота, избухна.

— Ох ти, главо магарешка! Ето докъде ме доведе с твоята слепота! Цял живот съм вървяла подире ти, хиляди мухи съм избила, за да те пазя от тях, а ти какво направи? Ослепя на старини. Не съм съгласна повече да вървя подире ти. Отсега нататък аз ще те водя!

— Добре — рече главата, — ти ме води!

Тръгна опашката напред. Отби се от утъпкания път, удари през ниви, през ливади, през трънливи поляни, слепешката право към дълбоката река.

И нали нямаше очи — удави магарето.

ГЛУПАВИЯТ ШИШО

Запахна агънцата в кошарата, запахна насреща в градината малките работни пчели, обадиха се жълтите патенца в кринчето под ябълката. Засмяната глава на слънцето тръгна над нивите. Наведе се Шишовата баба над заспалото момче, отви го, бутна го по рамото и тихо му захортува:

— Хайде, чедо, стига си спал! Нали щеше на нивата да ходиш? Хайде тръгвай, че дядо ти е премаял от глад! Шишо, ставай, Шишо!

Скочи Шишко. Потри с юмруци сънливите си очи, нахлу бърже калчищените си гащи, излезе да си умие очите на двора и като се наплиска със студена вода, бръкна в кринчето да помилва едно от патенцата. Старата патка засъска, разтвори човка и го подгони. Побягна страхливият Шишо в пещника при баба си, праметна през рамо торбичката с топлата ръжена пита, взе в ръка писаното менче с копривена чорба и тръгна.

На Мержановия хълм ще върви. Там дядо му оре с биволите и на края на всяка брезна се обръща към село да види дали не се е задало внучето му с топла чорбица и прясна пита. Мина Шишо кръстопътя, стигна големия мост и се спря. Сложи на земята менчето, наведе се и погледна надолу. Реката гори огряна от слънцето като запалена. Тя бърза надолу, шуми, пръска искри, пърли върбалака. Сребърни рибки подскачат нагоре.

Огледа се Шишо и видя доле във водата едно малко черно момченце като него, с дълги уши и торба през рамото. Кое ли е туй момченце, дете ходи под водата? Стана му драго. Засмя се. И долното момче се засмя.

— Хей, защо ми се смееш?

Шишо се наведе, взе от земята едно камъче и го пусна от моста. Камъчето цамбурна и черното момченце се потули. А когато водата утихна, то пак си показва главата с големите уши.

— Ха де, ако си юнак, съблечи се и ела да ме уловиш под водата!
— сякаш думаше долното. Но Шишо си спомни, че дядо му оре на

нивата гладен, наведе се, взе менчето и тръгна нагоре. Навлезе във високите позлатени от слънцето жита. Изгуби се по една тясна пътека. Бърза, бърза, умори се и спря под една круша да си почине. Дребни мравки напълзяха босите му крака и той почна да тича напред. Изведнъж насреща му изскочи един пъдпъдък.

— Пъдпъдък — джау! джау! — изкрещя той и кацна на един клон над Шишовата глава.

На Шиша му се стори, че пъдпъдъкът вика:

— Питката — дай! дай!

— Не може — рече Шишо, — за дяда е.

Пъдпъдъкът се разсърди и хвъркна. Полетя надолу към блатото, да се оплаче на щъркела. Щъркелът беше цар на всичките птици, които живееха по нивите и горите край Шишовото село. Като истински цар, той искаше и сънят му да бъде царски. Но през нощта жабите от блатото до зори врякаха и не му дадоха да мигне. Затуй беше отишъл да ги накаже. Тъкмо дългокракият цар беше хванал една кекава жаба за крака и я питаше ще кряка ли още, или няма да кряка, когато отпреде му кацна пъдпъдъкът и почна да се оплаква:

— Не дава питката — каза той.

— Кой?

— Шишо.

— Я кажи на гарваните да ми го доведат!

Пъдпъдъкът полетя към една суха върба, където стояха важно два черни гарвана и се озъртаха наоколо.

— Видите ли онуй момче — викна им пъдпъдъкът, — дето отива към Мержановия хълм. Царят заповяда да му го заведете, бърже!

Гарваните разтвориха човките си, грабнаха сабите си и се втурнаха. Превариха Шишо.

— Стой, не мърдай!

Шишо спря.

— Хайде тръгвай напреде ни да те водим при царя! — заграцаха те и почнаха да махат сабите си.

Шишо не им отвърна нищо, ами се наведе, грабна като камъче и го хвърли срещу царските войводи. Гарваните се дигнаха и побягнаха по-бърже от вятър, като изтърваха от страх сабите си. Шишо се наведе и що да види: то не било саби, а пачи пера.

Като чу щъркелът как са я свършили юначните му войводи, мигом полетя към синята гора. Намери кълвача и му заповяда да удари барабана и да събере на съвет болярите му. Кълвачът забарабани:

— Дето да са болярите, тука да дойдат!

Зашумя тъмната гора. Чу се тропот на коне, рев на автомобили и шум на самолети. От всички краища се втурнаха болярите към царския дворец. Най-напред пристигна един стар очилат бухал на файтон с бели коне. Подир него стърчиопашката слезе от самолет. Стърчиопашката пристигна от чужбина. Тя беше министър на външните работи. Подир нея на син автомобил пристигнаха два надути пауна със зелени пера и влязоха важно в двореца. Най-подир се явиха три пуяка и едно орехче. А до прозореца на един клон клекна катеричката да ги подслушва.

Насядаха царските боляри в тронната зала и почнаха да се прозяват в шъпите си. Тогава щъркелът стана прав и им разправи за ръжената питка на Шиша и копривената чорба. Попита и чорбата.

Пръв се дигна единият пуяк и рече:

— Да го излъжем, като му дадем едно перо от пауновете. Паунът изкрещя:

— Не може, не си давам перата! Днес перо, утре перо, додето ме оскубете. Какъв болярин ще бъда аз, когато ме оскубете? Втори се дигна бухалът и избухна:

— Аз ще го уплаша!

— Не можеш го уплаши, защото е голям като мене — намеси се дребното орехче.

Всички боляри се засмяха. Стърчиопашката предложи:

— Да му дадем орехчето. То и без туй е мъничко, не го бива за болярин.

Щъркелът я удари с крило.

— Да мълчиш! Аз не си давам болярите. Орехчето ми е малко, голяма работа върши. То ме пощи и кълве бълхите ми.

Най-подир се обади нетърпеливата катеричка:

— Яде ли ви се ръжена пита? Ще ли ви се копривена чорба?

— Искате ли питане!

— Тогава кажете ми колко ореха ще ми дадете, ако залъжа Шишо, додето му вземете торбата и менчето.

Щъркелът погледна към прозореца:

— Ти нямаш криле, как ще го превариш?

— Лесна работа. Колко орехи давате?

— Един чувал, ако го подмамиш — отговориха болярите и погледнаха щъркела.

Щъркелът клюмна с глава.

Подскочи хитрата катеричка от клон на клон, от дърво на дърво, превари Шиша. Скочи на едно сухо крушево клонче над пътя.

— Шишчо, какво носиш? — попита тя.

— Питка за дяда.

— Ами знаеш ли новото?

— Кое?

— Ей сега, хе на онуй дърво, дето е на синора, аз ще обеса един паяк.

Очите на Шиша светнаха.

— Че защо ще го бесиш? Какво зло ти е направил?

— Какво ли — изплел мрежа и замрежил на една мравка слънцето. Ти искаш ли да гледаш как ще го беся?

— Искам — отвърна Шишо, — ама трябва да занеса на дяда питката, че е много гладен.

— Ууу, че то е най-лесното нещо, дай я на гарваните да я занесат! Хайде де, ела да видиш какъв голям паяк, на гърба му има чер кръст.

Шишо сложи на земята менчето, сне торбата и тръгна подир катеричката. В туй време двата царски гарвана грабнаха сладкия дядов обед и го отнесоха към щъркеловия дворец. А Шишо и катеричката отидоха да бесят паяка. Бесиха го, що го бесиха, не можаха да го обесят. Паяк беси ли се? Върна се Шишо назад за питката и менчето и като разбра, че са го ограбили, писна да плаче и се спусна към къщи. Когато стигна големия мост и погледна във водата, видя пак черното момче с големите уши — и то плаче.

А в туй време наред гората, в царската градина, под една дебела сянка, цар Щъркел и болярите му кълвяха дядовия обед и пееха песни. Катеричката си броеше орехите.

ГОСТЕНКА ОТ РОДНИЯ КРАЙ

В Китай, страната, откъдето изгрява слънцето, край брега на жълтата река Хоангхо растеше едно старо хилядогодишно дърво. Под неговата сянка бяха минали много поколения. Там спираха в горещите дни да отдъхнат търговците на порцелан и слонова кост, които пътуваха през пустинята Гоби и бързаха на север да преминат обръча на старината Китайска стена. Преди триста години една нощ, унесен от шъпота на листата, под клоните на хилядолетника прекара венецианецът Марко Поло, първият пътешественик, който цели трийсет години скита в Небесната империя.

В мрежата на тънките клончета си беше свила гнездо една птичка с чудно нашарени криле — китайски славей, птичката на слънцето, какво я нарича народът. Сутрин тя чуруликаше и се къпеше в росния листак, а щом се дигнеше слънцето, затрептяваше с криле над самата река Хоангхо. Летеше над оризищата, които растяха край брега, и на носеше на рожбите си. Вежнаж сладкопойната птица дигна своите малки пилета и рече:

— Деца, решила съм да ви заведа по широката божия земя — да видите свят и хората да чуят вашите чудни гласове. Къде искате да идем? В Америка ли, където хората да издигали до облаците небодопирачи-къщи, в Африка ли, където живеят хора с шоколадена кожа, или в Европа, където самолетите по небето са повече на брой от птиците.

— В Европа! — викнаха птичетата и запляскаха радостно с крилцата си.

За да се прости с вековното дърво, което закриляше гнездото ѝ, майката птичка се дигна над него, почна да лети и изпя най-хубавата си песен. Сетне се спусна, докосна с човка най-горното листо и изчурулика на китайски:

— Сбо-гом! Ние-пак-ще-се-вър-нем!

Когато пъргавите славеи излязоха от Китай и навлязоха в Манджурия — започваше пролет. В Сибир снеговете се топяха,

кокичетата клатеха главичките си и чучулиги пееха над степната шир. Дълго летяха крилатите пътници. Нощем те спяха в белия цвят на цъфнали пролетни дървета, упоени от дъха на милиони цветя, а денем догонваха черните лястовички, които бързаха на юг. Почнаха да срещат самолети. Отначало, като ги чува, страшно се изплашиха, но сетне навикнаха и дори кацаха по крилете на тия огромни метални сестри. Минаха много реки, много планини прехвъркнаха и все вървяха подир лястовиците. И ето че една сутрин лястовичките ги отведоха до брега на едно тихо море, в една слънчева долина, където растяха бадеми, нарове, маслини и лимони.

— Тука ще останем! — продума майката, като погълна с очи долината. — Хайде, мили деца, да си свием едно хубаво гнездо!

Свиха си едно хубаво гнездо и там се прибраха малките азиатчета. Цяло лято се къпаха в нежния въздух на беломорското крайбрежие. Кацаха върху платната на рибарските лодки, ходиха три пъти до Марсилия, стъпили върху мачтите на един огромен средиземноморски параход. Летяха над прасковите градини край Генуа. Видяха Везувий и гълъбите във Венеция — цял град от мрамор, построен в морето. Прибраха се в беломорското си гнездо късно през август, когато жътварите бяха вече оголили равна Тракия и търговските параходи пращяха, натоварени с жито-загария. Кораби, пълни с гъста медена шира, се плискаха по пътищата. Ябълките руменееха, опечени от слънцето, наровете се пукаха и техните коралови зърна мамеха крилатите гадина.

— Тази страна е рай! — думаха славеите. — Но ние вече искаме да си идем в Китай. Няма на този свят по-хубав кът от родната земя! Мило ни е за нея. Майко, да тръгваме!

През септември по телеграфните жици почнаха да се трупат лястовички. Жиците приличаха на гердани от черно манисто.

— Къде се каните да вървите? — попитаха азиатчетата.

— На юг, в топлите земи.

— Нима тука не е топло?

— Топло е. Сняг не пада, но през зимата в морето върлува буря и ние се боиме от шума на вълните.

Тръгнаха китайските славеи на север — да си идат в родния край. Дълго летяха самотни. Завиха на изток и се понесоха над Черно море. Духаше хладен есенен вятър. Крилете на птичките почнаха да

треперят. Един ден морето избухна. Разигра се. Дигнаха се вълни като хълмове. Писнаха безпомощно птичките. Морската буря ги пръсна като леки отронени листа. Тъкмо в туй време далеко някъде в мрачината заблещука една пътуваща звезда.

— Към звездата! — викна майката.

Мъчително се устремиха птичките към светлината и когато стигнаха, видяха един огромен светъл параход. Той пореше спокойно вълните и слизаше на юг към българските брегове. Славеите кацнаха на палубата, навряха се под едно навито на колело корабно въже и там останаха. Настана нощ. Уморените птички заспаха. Пробудиха се късно на другия ден. Параходът стоеше кротко в едно тихо южно пристанище. Меко есенно слънце къпеше пожълтялата земя.

— Къде сме? — попитаха славеите едно врабче, което ровеше пепелчука между чувалите.

— В Месемврия. Не познахте ли по старинните черкви?

— А близо е беломорският бряг?

— Една педя път — по картата.

Дигнаха се славеите, отново затрептяха с криле над равна Тракия, пиха вода от Марица и слязоха към Бялото море. Найдеха старото си гнездо.

— Зимата пресече нашия път към родния кът в Китай. Мои шарени самолетчета, тука ще зимуваме! — рече майката.

— Не може! — обади се едно врабче. — Вие не сте българчета...

— Добре де, ще ти платиме наем! — рекоха славеите и кацнаха на бадема.

— Какъв ще бъде наемът? — попита врабчето.

— Песни! — отвърнаха славеите.

— Може — съгласи се врабчето, — може и с песни, но чакайте по-напред да повикам моя стар приятел, магарето на рибаря, което носи риба в града с два коша. То е много музикално. Нека чуе китайска песен.

Славеите се усмихнаха и тръгнаха да търсят мек мъхов пух — за гнездото. Да ми бъде топло, когато духне хладният зимен вятър.

Додето врабчето диреше магарето да го нагости с китайски песни, под бадема пристигна едно момиче с плик в ръка. То скъса внимателно плика, извади писмото рече:

— Чакай сега да видя какво пише моят татко. Боже, това писмо иде от Шанхай. Колко далеко е отишел моят татко, морякът! И то затече жадно. Като свърши, дълго целува писмото и го мушна в пазвата си, натежала от репей, и каза:

— Да пеят песнопойците!

Китайските славеи кацнаха редом един до друг и почнаха. Те пееха същата песен, която някога беше изпяла майката на хилядогодишното дърво в часа на прощаването.

В туй време марката затрепера от вълнение и се сви.

— Тая песен ми е позната! — рече тихо тя.

— Тая песен нищо не чини! — отсече магарето. — Но какво можеш да искаш от една страна, където хората ядат ориз с клечици наместо с вилици.

И то тръгна към бодилите.

— Къде си чувала моята песен? — попита майката-песнопойка марката.

— Къде ли? — отвърна марката. — ще ти кажа. Миналата година аз бях тънко клонче като кибритена клечка. Нашето дърво растеше край брега на жълтата река в Китай. В клоните на туй дърво имаше гнездо на славеи сладкопойници. Когато през пролетта тръгнаха да пътуват за Европа, майката изпя същата песен Ах, сърцето ми се топи, като я слушам!

— Лъжеш! — викна старата птичка. — щом си била клонче, как можа да станеш пощенска марка?

— Няма нищо чудно. През пролетта дойдоха дървари. Те отсякоха дървото. Заедно с много други дървета ни натрупаха на един параход. Откараха ни в някакъв непознат град, стовариха ни в двора на една хартиена фабрика. Тя имаше високи комини, електрически триони и бучащи мотори. Почнаха да ни режат, да ни варят, превърнаха ни на каша, а от кашата направиха снежнобяла хартия. Цялото наше дърво се превърна на топове хартия. От нея в печатницата напечатиха сто хиляди марки. Аз съм от най-горното клонче. Само че не зная от кой град ида. Неграмотна съм. Няма ли тука някой грамотен да прочете печата на гърба ми?

— Аз съм грамотно! — отвърна магарето, което беше чуло от момичето, че писмото е от Шанхай. — на печата пишеше: „Град Шанхай“!

— Ах! — трепна старата птичка. — добре дошла, сестрице марчице! Ти си рожба на нашето дърво, а ние сме славеите, които заминаха през пролетта за Европа. Ела ни на гости! Заедно ще прекараме в мъховото гнездо. През хладните зимни вечери ти ще ни разказваш за последните на хилядогодишното дърво, от клоните на което са изхвъркнали толкова поколения славеи.

Марката се сгърчи още повече от вълнение и се отлепи от плика. Птичката майка я грабна с клъвката си и я дигна в гнездото.

ГЪРБУШКА

Живееше на този свят една стара мравка. Името ѝ беше Гърбушка. На стари години тя се беше снесла две яйца и когато от пропуканите яйца показаха засмените си големи очи две некръстени мравчета, Гърбушка хвърли хурката и се затече по махалата да обади радостната новина. Двете мравчета дълго чакаха майка си да ги измъкне от черупките и да им измие очите, но като разбраха, че майка им е много сладкодумна, легнаха и заспаха. Гърбушка обиколи махалата, обходи цялото село и към пладне се върна в къщи. Отвори вратата, подаде си главата и като видя, че новородените спят, безшумно притвори и запълзя към хамбара. Когато стигна, тя бръкна в пазвата си, извади един голям ключ, отключи тежката хамбарска врата, влезе в тъмнината и изтърколи навън едно голямо просено зърно. Беше намислила да смеле ново брашно на воденицата. Хамбарът на Гърбушка пращеше пълнен догоре. Цял живот тя неуморено мъкна зърно подир зърно от нивите и от радост заблещукаха очите ѝ, като си спомни какво наследство ще остави на мравчетата си. Но изведнъж изваденото от хамбара зърно ѝ досвидя.

— Защо да меля готовото, малко ли е просо по нивята? — си рече тя и блъсна зърното пак в хамбара.

Заклучи го. Подпря вратата с един мравешки камък, прескочи в градината, откъсна едно цвете, накити го на ухото си и зацъпука към близката нива, дето вятърът люлееше едри класове узряло лудо просо.

Като стигна нивата, Гърбушка с мъка покачи старите си кости по синора, навири глава и погледна да види де е стопанинът. Стопанинът на нивата тъкмо гонеше с камъни орляк врабчета, които мислеха, че нивата с просото е трапеза, сложена за тях. Щом грамадният човек замина за другия край, мравката бърже се покатери на едно високо просено стъбло, стигна до класа, отрони най-жълтия плод, скочи долу, нарами го и се втурна да бяга, додето не се е обърнал стопанинът. От много тичане краката ѝ се натъртиха, пот като град потече от челото ѝ и попари цветето. Гърбушка вървеше цяла прегърбена. Когато стигна

до крайпътното кладенче, отби се на сянка, наплиска очите си със студена вода, пропълзя върху един лист, търкулна до гърба си зърното и се изтегна да подремне. Тъкмо задряма, от близката гора долетя един чер гарван и с шум кацна пред кладенчето. Протегна шия, напи се с прохладна вода и почна да върти очи наоколо. Той търсеше нещо да клъвне. Като забеляза заспалата мравка, гарванът изкрещя от радост, отвори човката си и тръгна към нея. Мравката чу насън птичия крясък, стресна се и се претърколи от листа на земята в една пукнатина. Гарванът дълго я търси в треволяка и като видя, че не ще я намери, клъвна просеното зърно и разтвори двете си крила, които се видяха на уплашената Гърбушка като два черни облака.

Щом отлетя птицата, ограбената мравка се пода из пукнатината, отърси хубаво престилката си и разтреперана от яд, се упъти към писалището на един хитър паяк. Паякът беше адвокат в мравкиното село. Гърбушка завари паяка пред писалището, че плете изкусна мрежа. Щом я видя, хитрият паяк си помоли: „Ето още една патка за скубане!“ — и я попита по каква работа е дошла. Мравката му разправи каква е работата.

— Искам — довърши тя — да осъдим гарвана и да го хвърлим в тъмницата.

— Ще го хвърлим — отвърна паякът, — то е най-лесната работа, ами ти какво ще дадеш?

— Едно кринче жито.

— Малко е.

— Две кринчета.

— Добре, ще проводя колата си да вземе житото.

Мравката отиде, нагребя две кринчета жито, дето го беше събирала цели две лета от нива на нива, и с болка на сърце изгледа как паяковата кола отнася имотеца ѝ.

Паякът написа тъжбата и заведе Гърбушка в съдилището.

Съдия по онуй време в мравкиното село беше един стар очилат гарван. Той дълго кълва думите на тъжбата, клъвна и две мухи, които от любопитство кацнаха върху законника, и тъй като гарван гарвану око не вади, издаде оправдателна присъда на виновния.

Гърбушка почна да плаче, ала паякът я утеши:

— Не плачи, бабо, ще те заведе при по-висок съдия.

— Кой е той?

— Магарето. То съди в окръжния град. Живее накрай града пред един цигански катун. Много е мъдро. По-мъдро е от Соломона.

— Хайде да вървим — обърса очите си мравката.

— Ще вървим, но мене пеш не ми се ходи. Имаш ли скътани пари да купим автомобил?

— Нямам — отвърна Гърбушка.

— Туй е лошото. Продай хамбара с храната си!

— Ох, господин адвокате, да го продам, ами дечицата ми, какво ще правят без храна?

— Лесна работа. Остави настрана децата си. Гледай само гарвана да намърдаме в тъмницата.

Склони глупавата мравка, продаде си хамбара, купи автомобила и замина на съд при мъдрия съдия.

Мъдрият съдия изслуша тъжбата на мравката и попита донесла ли му е някой армаган от село.

— Нищичко, господин съдия — забравила съм — рече мравката. В туй време, каран от двама стражари, влезе в съдебната зала гарванът, с изпотени от жегата криле и магарешки бодил в уста. Гарванът се поклони на съдията, сложи бодила на зелената маса и се дръпна назад. Съдията схруска магарешкия бодил и отвори лениво уста:

— Осъждам мравката на една година, задето е посмяла през тоя горещ ден да води на съд най-добрия гражданин от пернатото царство.

Лежа Гърбушка една година време. Мравчетата й гладуваха. Настръхнала излезе тя от тъмницата и отиде право при паяка.

— Няма ли — попита го тя — съдия по-голям и по-справедлив от магарето на тази земя?

— Има — отговори паякът, — но той е в Индия и се нарича? слон.

— Къде е тази Индия?

— През девет морета.

— Хайде да вървим там.

— Хайде — рече паякът, — ала трябва да купиш самолет. Продай си къщата и купи самолет!

— Ох, господин адвокате, ами дечицата ми?

— Лесна работа — отвърна паякът.

Продаде мравката къщата си, купи самолет, настани двете хилави мравчета на сушина под една гъба, да не ги кваси дъждът, защото

нямаха вече къща, и отлетя с паяка към Индия.

Когато пристигнаха в страната, през която тече жълтата река Ганг, намериха слона и му разправиха за кражбата на гарвана. Слонът бърже написа заповед да доведат с мравкиния самолет виновния, проучи делото и осъди гарвана да върне през другото лятото, когато узреят нивята, просеното зърно на мравката.

Гърбушка най-сетне си отдъхна.

— Имало на този свят справедливост! — рече тя и потегли за своята родна земя пак на самолета. Но когато стигна под гъбата, тя завари двете си клетки дечица — умрели от глад. Заплака Гърбушка над милите си рожби. Сълзите като град рукнаха от очите ѝ.

В туй време до гъбата кацна гарванът.

— Гърбушке — рече той, — дойдох да ти благодаря за хубавата разходка със самолет до Индия. Ако не беше ти, щях да си умра, без да видя през живота си нито слон, нито Ганг, нито Индия.

И от благодарност гарванът разтвори човка и клъвна мравката.

ИМА ЛИ ПРАВДА

Един шоп с кривната капа, пробита отгоре, яхаше едно магаре и свирукаше весело. Цялата пролет шопът чакаше своите пет кокошчици да му снесат яйца. И когато напълни една кошница, той се метна на мулето си и потегли към града да ги продаде. Затуй му беше драго и свирукаше.

— Колко ли ще ми дадат за яйцата — си рече шопът, — я чакай да ги преброя имат ли сто.

И той сне пробитата капа. Едно по едно взе да вади яйцата от кошницата, едно по едно ги спущаше в капата.

— Едно, две, три... дваисет и пет, ой, дяволската капа, много е дълбока! Дваисет и шест, тъкмо дваисет и шест. Хайде сега пак в кошницата.

Но когато бръкна в капата да ги вади, той остана поразен: вътре нямаше нито едно яйце! Обърна се шопът назад и погледна по пътя. Пожълтя от мъка и яд. Скочи от мулето, разпаса кожения си пояс и почна да го налага:

— Защо не ми обади, че падат!

Като го натупа, шопът се върна по същия път да види дали не е останало някое здраво яйце. Мулето остана само, дълго стоя с увиснали от жалба уши и мисли: има ли на тоя свят правда, или няма.

— Ще отида да се оплача на самия цар — рече си то, — инак не може.

И тръгна. Пътят му минаваше през една дъбрава. Като навлезе под сенчестите клонати дъбове, един гладен вълк тръгна по стъпките му. Върви мулето и мисли какво ще хортува пред царя. Вълкът дебне подире му. Погледне гърба на мулето и устата му се наливат, погледне яките му копита с железни петала и преглътне. По време той го превари и рече:

— Къде?

— Отивам да се оплача на царя.

— Че защо?

Мулето спря да му разправи всичко. Вълкът клекна напреде му. Когато мулето свърши, ушите му увиснаха още по-надолу. Вълкът с насълзени очи му рече:

— Братко, голям бой се ял. Разбирам какво ти е на душицата. Много ми е мъчно за тебе. Дай си ухото да ти пришъпна нещо.

Магарето протегна шия.

— Чувай, защо ходиш с железни петали? Не ти ли пречат?

И както му шъпнеше, вълкът отхапа ухото му. Тогава мулето хвърли къч и му показа защо носи петали и с още по-голяма жалба тръгна надолу.

Като излезе от дъбравата, то срещна един полк царски войници, отиват на бой. Най-напред яха техният големец на кон, с перо на шапката. Подире му двама солдати теглят един топ, а след тях — и другите.

— Разгеле — викна оня с перото, — ето кой ще изкара топа на планината, хванете го!

Мулето, като разбра, че за него е думата, хукна да бяга, хукнаха и двамата войници подире му.

— Чакай, не се плаши, ако изкараш топа на планината, ще ти окачим един медал на шията!

Мулето спря.

Впрегнаха го и когато потегли нагоре големия топ, ребрата му пращяха. С голяма мъка то стигна върха. Царските войници обърнаха гърлото на топа към белия крепостен град, дето се бяха прибрали неприятелите. Три дни рева топът. На четвъртия — неприятелите вдигнаха бяло знаме. С люлякови клончета накичени се върнаха победителите назад и забравиха топа горе. Мулето се въртя край него ден до пладне. Като разбра, че няма кой да го прибере, впрегна се само и потегли към града. Пред градската порта го спряха пазачите, изпрегнаха го и прибраха топа.

В туй време мулето чу гайди и тъпани. Целият град се веселеше пиян от победата. Сърцето на мулето затуптя и то посегна да влезе, да си получи обещания медал, но един от пазачите замахна и го удари с гърба на сабята си:

— Назад, оная веселба не е за мулета!

Мулето се обърна и тръгна с наведена глава назад.

Когато след полунощ веселбата притихна и пазачите на градската порта заспаха, то се върна. Тихо прескочи заспалите и влезе в града. Мина право към царския палат. Царят, капнал от веселбата, току-що беше заспал пръв сън. Нажаленото муле спря пред отворения му прозорец, протегна шия и зарева. Заоплаква се, занарежда: за шопа, за вълка, за медала.

— Кой смее да ме буди ни в туй, ни в онуй време! — скокна царят и взе да пипа за сабята си.

Тогава един царедворец, по бели гащи, с дрянова тояга, изскочи на улицата и почна без милост да го налага. Горкото добиче едвам се измъкна от града, отиде насред поляната, легна и умря от мъка.

На другия ден мина един циганин, хареса му кожата и направи от нея тъпан.

КРЪЩЕНИЕТО НА СТАРИЯ ВЪЛК

Живееше един дядо поп. Матея го казваха. Живееше в една малка къща с лозница пред прозореца, тревясал двор, орех сред двора и плетена кошара под ореха. В кошарата вечерно време се завръщаше от зеленото, окичено с теменуги и кокиче, поле една напращяла вакла овчица. На прага я посрещаше бялото й агне с червено герданче на шията.

Стоеше дядо поп на едно трикрако столче под лозницата и се радваше на бялото агне. Бялото агне беше много страхливо. То играеше на двора и щом шумка шумнеше, цяло се разтреперваше. А когато гащатият петел, кацнал на плета, плеснеше с големите си крила, то бягаше в дъното на кошарата и очите му плахо светулкаха в мрачината.

Живееше в гората един вълк, стар вълк със зъби като тесли и сърце, студено като лед. Показваше той глава от шубраките, гледаше жадно овцете, които радостно хрупаха сочната тревица, и си облизваше муцуната.

Не щеш ли, една вечер къде залез слънце майката на дядовото попово страхливо агънце се отдели от стадото и тръгна към гората да си хрупне зелен здравец. Чувала беше, че от здравеца млякото става здраво и чедото и ще израсне пъргаво като мряна риба. Но когато навлезе в полумрака, под дърветата, наместо да си хрупне зелен здравец, гладният вълк си хрупна овчо месо.

Вечерта плахото агне забля тъй жално, като видя, че майка му не се връща, че дядо поп си обърса очите с ръкав. Прегърна той малкото сираче и чу как сърцето му тупти като дъждовна капка по лист. Цяла нощ мисли дядо поп какво да прави. А когато съмна и ведрина окъпа широките като длан листа на ореха и тревата засълзи, той взе един чувал и закуцука към гората. Намери вълка заспал под едно буково дърво с подут корем. Бутна го дядо поп с патерицата по корема и вълкът скочи.

— Докога ще правиш грехове — му каза дядо поп, — не се ли насити на невинна кръв? Лани изяде кобилата на куция воденичар и накара човека да бѣхти сам пътя с хромия си крак от воденицата до село. През есента изяде кравата на една клета сиромашкиня и дечицата ѝ няма с какво да се облажат. Тази пролет грабна от стадото на овчаря югича с позлатените рога. Сега няма кой да предвожда стадото по хълмовете и овцете забъркват пътя. Много си грешен. Покай се! Посипи главата си с пепел!

— Да я посипя — отвърна вълкът, — защо да не я посипя?

— Стани християнин!

— Да стана — рече вълкът, — защо да не стана?

— Закълни се, че няма да посягаш на селско добиче, а ще ядеш като мечката ябълки, круши, киселици и мед от хралупите.

— Заклевам се рече вълкът, — защо да не се закълна?

— Но най-напред трябва да те покръстя.

— Най-напред земи, че ме покръсти!

— Хайде в селската черква — там става кръщението.

— Не мога — отвърна вълкът — да вляза в селото ви; тука, ако щеш, ме покръсти.

Извади дядо поп една свята книжка и зачете. В туй време наблизо звъннаха звънците на овчаревото стадо. Вълкът наостри уши. Стадото наближи, дори се чуваше как хрупат трева овцете. Вълкът се пооблиза веднаж, облиза се два пъти и зина:

— Спри, дядо попе, не бързай! Почакай малко, додето си грабна една овчица и я отнеса в гъсталака. Пак ще се върна да ме кръстиш. Има време.

— Не отивай — посъветва го дядо поп, — овчарят има три черни кучета: щом те видят, ще връхлетят върху ти и ще ти скъсат кожата.

— Ах, какво да правя дядо попе, като ми се ще овчо месо?

— Какво ли? Влез в чувала. Аз ще те занеса сред стадото. Никой няма да разбере. Като стигнем сред стадото и те сложа на земята, между овцете, аз ще заприказвам овчаря, а ти си избири най-тлъстото агне. Додето те съзрат кучетата, ще побегнеш. Сетне ще те кръстим.

Повярва вълкът на кръстника си и се намърда в чувала.

Запъшка дядо поп с тежкия звяр на гръб към стадото. Овчарят го зърна и се провикна:

— Какво носиш, дядо попе?

— Нося един мях небито сирене от мандрата. Ела насам с кривака! Як ли е кривакът ти?

— Дрянов — отвърна овчарят и щом разбра каква е работата, плю си на ръцете и почна да бъркти чувала. Тупа-лупа, пат-кют — додето пот изби по челото му — и спря. Дядо поп надникна в чувала и видя, че вълкът беше посветен, без да бъде кръстен.

ЛАКОМОТО ВРАБЧЕ

Кметът на село Айдуду, дядо Радойко, насмете с една дълга върлина крилатите гадини:

— Хайде, тръгвайте си вече! Махвайте се от главата ми! Окълвахте де що има. Зърно не остана по нивята, лозята и дърветата. Какво чакате? Щом падне сланата, ще ви помръзнат крилете и ще окапете като круши по пътя. Беше дълбока есен, слънцето едвам мъждукаше.

Беше му студено и то духаше на ръцете си, да ги стопли. В градините узрелите кехлибарени дюли огъваха клони до земята. Поведо щъркелът птичата дружина към морето на юг и захортува за оная далечна топла земя, където ще идат. Разказа им за тръстиките колиби, в които живеят голи хора с мерджанови обеци, черни като комин. За високите дървета, които нощем, като полюшнат най-горните си клончета, достигат звездите и надолу като дъждовни капки политат искри. Разказа им за лъвовете, които бродят в пустинята и когато и когато им домъчнее и зареват, морето почва да се вълнува и корабите потъват.

На малките птичета щъркелът думаше:

— Като минете през Бялото море, потопете си крилцата, да станат бели. Ако не бели, по-нататък има зелено море. Ако не щете зелени, като стигнете Червеното море, потопете ги в него.

Всичките птици го слушаха, само врабчето не даваше ухо, ами се озъртеше надолу към земята. По едно време то забеляза една нива с натезало лудо просо. Без да мисли много, то остана назад и се спусна в просото да кълве. Когато птиците стигнаха вечерта до морския бряг и накацах на един орех да нощуват, щъркелът преброи дружината си и видя, че го няма сивичкото врабче. Тозчас той се върна назад найде го в нивата с подуто коремче, хвана го и го отнесе. на утрото полетяха птиците над Бялото море. Най-напред летеше щъркелът, а подире му, вързано с конец за крака, пърпореше врабчето.

На втората нощ срещнаха един кораб сред морето и накацаха по въжетата на корабните платна да нощуват. Тогава врабчето си спомни, че дядовото Радойково село в едно лозе имаше един забравен грозд, а на грозда само едно зърно неклъвнато. И защото беше много лаково, сивичкото реши да се върне назад с кораба. То прехапа конеца. Скри се в една празна кошница. На сутринта, когато неговата дружина се вдигна и отмина, на юг, то излезе от кошницата и почна да тършува трохи. А като си спомнеше за грозденото зърно, наливаха му се устата.

Напролет, когато зашумяха ручеите и ябълките разтвориха пъпки, щъркелът доведе крилатата дружина в дядовото Радойково село. Пръснаха се птиците в околността. Не можаха да се нарадват на шарените си криле и по цели нощи разправяха за чудните топли земи. А врабчето с калното сиво кожухче се криеше между листата на тиквите по плетищата и не смееше да се покаже.

На втората есен лакомото врабче се върна пак отсрещ пътя за един обесен паяк на едно клонче в дядовата Радойкова градина.

А на третата година, когато тръгна подир птичата дружина, щъркелът го удари с крилото си, не рачи да го пусне. И врабчето не замина за топлите земи.

Оттогава то зимува при нас.

ЛЕТОВНИЦИ

На софийската гара в една заглъхнала линия стоеше изоставен, празен вагон с наполовина заличен надпис: БДЖ. Над левия решетъчен прозорец на тоя вагон си беше свила гнездо една лястовичка, която лятно време отвъждаше пилета, а зиме отлиташе на юг към бреговете на Жълтото море. Туй лято от снесените три лястовички яйца се измътиха три голи птичета с тънки шийки и големи глави, които тежко висяха надолу. Малките душици се размърдаха, почнаха да се прозяват и рекоха на майка си:

— Гладни сме, майко! Много сме гладни!

Майката се завъртя насам-натам и слезе към Искъра за дребни мушици. В туй време едното лястовиче надзърна от гнездото с любопитното си око и каза на голите си братчета:

— Какво ли има долу на земята? Искам да видя.

Протегна си главата навън и нали шийката му беше тънка — главата му увисна като камъче. Любопитното лястовиче размърдука немоцните си криле, направи опит да се прибере, но наместо навътре — туп! — падна на земята. На земята чакаше един мръсен котак, който се хранеше със зелени торни мухи и лястовичета.

— Има ли още птичета в гнездото? — попита мръсният котак и затисна с лапа жертвата си.

Когато се върна старата лястовичка, котаракът лежеше на тревата, печеше си гърба на слънце и се облизваше.

— Къде е братчето ви? — попита тревожно лястовичката.

— Падна на земята и котакът го изяде.

— Ох, милото птиче мамино! — заплака злочестата птица и като се наплака хубаво, избърса с крило сълзите си и се наведе над живите си рожби. Те й станаха още по-свидни. Малкото й сърце се давеше в обич, както се дави мравка в паница с вода.

— Пазете се, мили мои зрънца, от котака! — прошепна тя. — Не гледайте надолу, трайте си, пък аз ще ида край Искъра да наловя още

некръстени черни мушици, за да ядете, че да пораснете. Наесен ще идеме заедно на летовище край Жълтото море.

Дигна се лястовичката и тъкмо, отлетя, ето че се зададе един работник със синя шапка, с маслена риза и металическа свирка на шията. Той прегледа колелата на стария вагон, наля масло върху осите, доближи свирката до устните си и свирна. С грохот пристигна един локомотив. Той имаше висок комин и червени колела. Работникът прикачи стария вагон подир локомотива. След няколко минути вагонът тръгна. Малките лястовичета подигнаха глави и видяха, че голямата гара я няма вече и техният вагон бяга през безкрайни жълти жита. Тук-таме се мяркаха жени с бели ръченици и мъже с червени пояси.

— Къде отиваме? — попита едното лястовиче.

— Не мога да ти кажа — отвърна другото.

Тъкмо по туй време се върна лястовичката. Като видя, че вагонът с нейните пилета е заминал някъде, целият свят се завъртя напреде ѝ. Притъмня ѝ пред очите. Отчаяна, тя се втурна към село Надежда, за да сложи край на живота си, като се хвърли в един стар кладенец. Когато стигна над кладенчевото корито, завари една крава със счупен рог. Кравата смъркаше лениво вода щом долови, че птица пърха над главата ѝ, изви очи нагоре.

— Защо се въртиш над главата ми? — попита тя.

— Искам да се хвърля в кладенеца. Аз съм една нещастна майка — продума лястовичката.

— Добре, — рече кравата, — но щом си решила да се давиш, удави се поне в по-дълбока вода. Този кладенец е по мише коляно.

— Къде има най-дълбок кладенец? — попита лястовичката.

— В Добруджа.

— Ще ида там.

Лястовичката се понесе като самолет на север и замина към Добруджа. Късно вечерта тя пристигна и плувна над неизгледна житна равнина, в която тук-таме, като кандила, мъждукаха притихнали села. В тия села хората хортуваха българска реч. Дълго се озърта лястовичката наоколо. Нощта настъпваше. В тъмнината тя не можа да намери кладенец.

— Ще пренощувам на телеграфната жица и утре, като стане видело, ще намеря най-дълбокия добруджански кладенец — рече си тя,

кацна до една бяла чашка и нали беше много уморена, заспа дълбок сън.

Но къде се дяха двете голокрили нейни дечица? Те пътуваха 16 часа. През нощта пресякоха цяла България и сутринта осъмнаха във Варна. Пред тях се ширна безкрайното зелено Черно море. Видяха чайки, видяха параходи с високи мачти, видяха златни пясъци край брега и хиляди голи хора, които лежах по пясъците. Много се зарадваха двете малки птиченца, че са пристигнали в такъв прекрасен кът. Но като си спомниха за майка си, почнаха да плачат. Вагонът беше спрял тъкмо под една телеграфна жица.

— Майчице, къде си? — писнаха двете лястовичета.

Жицата хвана думите им и ги понесе. Отнесе ги далеко, далеко, в златна Добруджа, към оная чаша, при която спеше птичката. Птичката се пробуди от птичите думи, послуша се, чу гласовете на децата си и зачурулика:

— В Добруджа съм, вие?

— Ние сме във Варна. Ела, мамчице, при нас! Тука е много хубаво. Духа прохладен вятър, има море и летовници. Ще прекараме лятото, а зимъс, ако е рекъл господ, ще идеме да видиме и Жълтото море.

— Ида! — плесна криле лястовичката. — Чакайте ме в гнездото и не гледайте надолу. Морските вълни изхвърлят раци с големи щипки. Ако паднете — ще ви ощипят.

— Добре, мамчице!

Лястовичката като стрела се спусна на юг, към Варна — най-хубавия град на Черно море. Там лястовичето семейство прекара честито, додето почна да капе шумата на дърветата.

МАРКО, СТАРОТО МАГАРЕ

Щъркелът пристигна от Египет. Каца на хармана и тръгва към кладенеца да види няма ли някоя българска жаба в голямото корито, от което пие вода добитъкът.

Марко, старото магаре, стои над коритото с увиснали уши и влажни очи.

Щъркелът. Добър ден, бай Марко!

Марко. Добре дошел, братко! Сега ли идеш? Какво има нововехто в Египет?

Щъркелът. В Египет все старото. Пясъци, пирамиди, крокодили. Нил разлива своите жълти води, а великият сфинкс продължава да мълчи. Много здраве имаш от една камила. Разправих ѝ за тебе. И тя като се засмя: нарочно — каза — да носиш много здраве на Марка!

Марко. Мене в чужбина всички ме почитат, но тука животът ми е ад. Нали знаеш, никой не е пророк в отечеството си.

Щъркелът. Защо ти висят ушите?

Марко. От мъка, щъркеле. Днес пак ядох бой. Натупа ме старата вещица — баба Теменужка.

Щъркелът. Че защо те натупа?

Марко. Че защо я — ще ти кажа защо. Хей там в градинката има едно счупено гърне. Малката Теменужка, внучката на вещицата, си посадила стрък цвете в гърнето. Синьо, като оче на дете. Преди малко влязох в градината да се понарадвам на тази пролетна рожбица и без да ща, я схрусках. Тогава от къщи изскочи старата вещица с железния ръжен и ме подгони по хармана. Срам ме е да повтора какви обидни думи изсипа подире ми. Настигна ме под сайвана и стана тя каквато стана.

Щъркелът. Много ли те би?

Марко. Счупи ми три ребра.

Щъркелът. При доктора ходи ли?

Марко. Ходих.

Щъркелът. Той какво ти каза?

Марко. Каза ми: бай Марко, защо да ти вземам парите на вятъра. От болести и за разбирам толкова, колкото тебе. Разликата между мене и тебе е в образованието. Аз имам образование, а пък ти имаш самар. Слушай, щъркеле, искам да напусна тая земя. И аз имам магарешко достойнство. Много ме бият бе, братко!

Щъркелът. Къде ще идеш?

Марко. Ще ида в Танганайка, в Соломоновите острови, при човекоядците ще ида!

Щъркелът. Добре си избрал къде да идеш. Щом пристигнеш, диваците ще ти одерат кожата и ще направят от нея тъпан.

Марко. А бе аз като съм рекъл, не съм тръгнал я. Па и няма защо да бързам. Чувам, че тука скоро щели да правят избори. Може пък да ме изберат за кмет. Толкова магарета се настаниха на големи служби. Аз не съм ли магаре като другите? Не съм ли заслужил на този народ? Когато бях младо магаре, назначиха ме на служба в една керемидарница. Метнаха на гърба ми две бурета и цели седем години мъкнах вода от реката — за керемиди и тухли. По всичките покриви на старите къщи и кочини са наредени моите керемиди. Сетне ме преместиха в интереса на службата в една казарма — носех топъл хляб за войниците с два коша. Веднаж, както вървах по улицата, единият кош се откъсна и падна на земята. Пет хляба се търкулнаха долу. Чакай — рекох си, — наместо да ги ядат кучетата, аз да ги прибера. Наведох се и ги изядох.

Щъркелът. Магарешка работа. Само ти можеш да излапаш хляба на войниците.

Марко. Много бях гладен. Сетне наврях главата си в кош. Тъкмо в туй време дойде войникът и разпаса колана си. Тогава разбрах, че нямам право да ям онова, което нося на гърба си, и напуснах казармата. Постъпих на служба в един цигански катун. Циганинът ме товареше с гаванки, захлупци и лъжици. Двамата с него обикаляхме пазарите. На белослатинския пазар се запознах с една хубава магарица, като картинка. Тъкмо когато почнах да й шепна на ухото медени приказки — някой ме бодна с остен и аз хукнах през пазара, надолу към върбалака. За тая моя постъпка циганинът ме уволни и ме продаде на дяда Обрешка — за да ме тупа ската ден с ръжена неговата стара жаба.

Щъркелът. Тъкмо спомена на жаба, кажи ми, къде има тлъсти жаби и гущери?

Марко. Аз ще те заведа, ако ми дадеш най-напред адреса на египетската камила.

Щъркелът. Защо ти е?

Марко. Ще я викам тука да я направим кметица.

МИЛОСТ

Наближи Коледа. Падна дълбокият сняг в черковния двор. Дигна се една сутрин старият камбанар дядо Митрофан. Грабна лопатата и разрина една пътека — от дъбовата врата на стаята си до камбанарията. Като се прибра вътре на топло, старецът сне ръкавиците, които му беше изплела баба Митрофанка, и рече:

— Знаеш ли какво реших, докато метех снега?

— Какво?

— Реших да заколя петела за Коледа.

— Стой, не думай! Как ще го прежалим?

— Няма какво да сториме. На Коледа може да ни дойде някой гостенин. Как ще го посрещнем, като нямаме нито прасе, нито кокошчица, нито една лъжичка блажинка?

— Прав си — клюмна глава баба Митрофанка и дигна престилката си — да обърше сълзите си.

В туй време крушовата главня на огъня изпращя. Една червена искра се завъртя покрай веригата нагоре и хвъркна през комина. Върху най-горната затоплена тухла на комина се беше наместило едно врабче, да си топли измръзналите крачета.

— Дядо Митрофан осъди петела на погубване! — извика искрата и угасна.

Врабчето трепна и подскочи. Отлетя към курника. Влезе при петела.

— Какво дириш тука? — попита петелът.

— Дойдох да се простиме с тебе, защото днес дядо Митрофан ще ти вземе главата.

— Затуй съм сънувал нощес един червен гердан — продума петелът и отпусна жално криле надолу. — Какво да правя сега?

— Бягай — посъветва го врабчето. — Нали знаеш, че Стоянова майка плаче, а Бежанова майка не плаче.

Дядо Митрофан тръгна да си точи ножа и заръча на баба Митрофанка да хване петела. Баба Митрофанка натроши царевични

зърна в полата си и ги изсипа пред курника. След туй отнесе голямото корито и го подпря полуизправено с една тояжка. Долния край на тояжката завърза с дълго въже, проточено до нейния прозорец. След като свърши тая работа, хитрата бабичка отвори вратичката на курника и отиде към прозореца. Хвана другия край на въжето. Щом петелът се навре да кълве зърната, тя ще дръпне въжето, тояжката ще падне и коритото ще похлупи петела.

Но петелът разбра измамата. Той беше по-хитър от баба Митрофанка. Показа си главата, разпери криле и се дигна към високата топола, която се беше възправила като огромна бяла свещ над черквата. Кацна на самия връх и там се сгуши.

Тогава баба Митрофанка плесна ръце, разлюти се, грабна секирата и нагази в снега между каменните кръстове. Отиде да сече тополата.

— Скоро да слизаш — викна тя на петела — или ще отсека тополата!

— Отсечи я де! — отвърна петелът. — Ако я отсечеш, тя ще падне върху черквата, черквата ще затисне попа, а тебе ще те изпратят в тъмницата.

Баба Митрофанка не разбра какво ѝ говори петелът, удари два-три пъти със секирата и се замисли, Постоя малко под дървото и като ѝ помръзнаха ръцете, бързо се прибра в къщи и подгони котката с ръжена.

Върна се дядо Митрофан, закани се с юмрук на петела и слезе към кръчмата да си подслади с винце огорчената душа. Прибра се късно. И нали беше посръбнал — сънят му нямаше край. На сутринта някой похлопа на вратата. Чу се гласът на попа:

— Хей, дядо Митрофане? Жив ли си? Пладне стана, а ти още не си бил камбаната.

— Прощавай, дядо попе, ама будилникът ми побягна и тази нощ не му чух гласа.

На другия ден дядо поп се закани:

— По празниците ще ида да намеря друг камбанар. Ще подиря някой по-ранобуден старец. Ти ми объркваш черковната служба.

Седна дядо Митрофан до огъня и заклати отчаян глава Намести се баба Митрофанка и зарони два реда сълзи.

— Какво ще правиме сега, посред зима, ако дойде друг камбанар? Къде ще си денеме главите в този сняг? Ама ти си виновен — прокуди си будилника, като рече: ще го заколя.

— Сбърках. Искам да му обадя, че няма да го коля, ама как да му кажа, като не му разбирам кокошия език?

В туй време крушовият пън изпраця и една червена искра се дигна нагоре. Тя изскочи през комина и викна:

— Дядо Митрофан реши да не коли петела за Коледа.

Врабчето, щом чу тия думи, подхвъркна към тополата.

— Хей, петльо! Как си?

— Умирам от глад и студ.

— Слизай долу!

— Страх ме е от ножа.

— Не бой се. Аз ти нося коледна милост. Утре е Коледа, а дядо Митрофан да те помилва за празниците.

Петелът радостно подхвъркна надолу, изправи се пред дъбовата врата на старците и закукурига. Старците го чуха, отвориха вратата, поканиха го да влезе и го нагостиха като драг гостенин.

Към полунощ курникът гръмна от петльовата песен, а камбаната заехтя и обади на хората, че е настъпил големият празник. Богомолците със запалени свещи задръстиха черквата. Дядо поп остана много доволен и на сутринта занесе на старците пълно менче с кървавица.

МУХАТА И БИВОЛЪТ

Един едър, охранен бивол отиваше към реката да пие вода. Като минаваше покрай циганския катун край село, от катуната изскочи една зелена муха, забръмча пред очите на бивола и кацна на гърба му. Погъделичкан от дългите немирни крака на мухата, биволът изви глава назад и замахна с опашката си, но не можа да стигне мухата.

— Ако ти тежа — обади се мухата, — да сляза!

Биволът се усмихна:

— Хич нямаше да те усетя, ако не ме беше погъделичкала.

— Толкова ли съм лека! — въздъхна мухата и отлетя оскърбена.

Дигна се нагоре, спусна се надолу, стигна до стария дъб, където пладнуват свинете. В туй време двамина дървари сечаха грамадното дърво. Дъбът се беше силно наклонил и чакаше последния удар, за да рухне. Случи се тъй, че тъкмо когато мухата кацна на едно клонче, отсеченият гигант се строполяса на земята.

Уплашена, мухата се дигна нагоре и си рече:

— Брей, какво грамадно дърво съборих, щом кацнах отгоре му! Добре, че не стоях още върху гърба на бивола — щях да го смажа.

ОЩЪРБЕНИЯТ МЕСЕЦ

Навела се баба под комина, запретнала ръкави, голям огън наръшкала, разшетала се. Шета и пее. И до огъня в черното менче спуща бели яйца. Бели ги взема от кошницата, а червени ги вади от менчето. Търкулнали се на рогозката, спят Ваньо и Кунето прегърнати. До Ваньовата глава мърка сивото коте, мърка и го гъделичка по ухото с дългите си мустачета. Усмивва се Ваньо, и котенцето се усмивва. Посяга заспалото момче към ухото си — да се почеше, — дръпва някой косъм от мустачетата, а закачливото коте го удря полека с лапичката си по ръката.

През отворения прозорец наднича бистрият ясначел месец. Той се е промъкнал между клоните на ябълката и е опърлил лозовия цвят. Умъдрил се, впил очи, гледа. Баба го пъди:

— Да си вървиш, магаре, ще ми урочасаш яйцата, няма да хванат боя! Махай се оттука, че като грабна метлата, разбивам ти главата! На тебе думам, иди си! Върви да грееш над тъмната земя! Малко ли закъснели пътници има по пътищата. Светни им да не се заблудят!

Не се маха месецът. Много му се ще яйце. Само едничко.

Да си го спусне в торбата и да поеме нагоре по небето.

Да отиде с яйцето под едно райско дърво, където звездите са наклали весела седянка. Там го чака сега младата звезда — Вечерницата, неговата годеница. И когато скокне светлата звезда и го попита какво ѝ носи от долната земя, той да извади яйцето. Да се зачерви и тя от радост като великденско яйце.

А другите звезди да се пукат от завист.

Моли се месецът:

— Само едно мари, бабо! Дай ми само едно яйце! откога ти се моля! Закъснях за седянката. Очите на моята годеница се изгледаха вече. Ако бях се молил на царя толкова, щеше да ми подари едно куцо магаре.

— Не давам! — му дума бабичката и не го поглежда.

— Защо не даваш? Утре вечер ще изгрея рано. Ще дойда, ще кацна на един клон срещу прозореца и ще ти светя, додето напредеш три вретена. Вричам ти се.

— И да се вричаш, и да не се вричаш — пак не давам. Не дава баба и туйто. Преди да дойде Великден, никому яйце не може.

Когато нашари всичките яйца, баба ги прибра в кошницата и ги скри под одъра. Беше рано. Още първи петли не бяха пропели. Зарови баба огъня, затвори прозореца и легна на рогозката да си подремне. И задряма, и захърка.

Нажаленият месечко дълго обикаля край къщата, залепя очи на прозореца, злати главите на двете заспали деца и не знаеше да разбуди ли пак бабата и да ѝ се помоли за едно яйце, или да влезе да си открадне. Най-подир, като си спомни, че горе Вечерницата го чака с разтуптяно сърце, реши да открадне. Търкулна се по керемидите на покрива, стигна до комина, озърна се наоколо, както се озърта крадецът, преди да влезе някъде, и се мушна през комина. Слезе по веригата долу. Додето се спусне, саждите очерниха ясното му чело. Затуй, когато скочи на огнището, стаята не грейна. Пъхна се крадецът под одъра, избра най-хубавото червено яйце, скри го в торбата си и се покатери пак по веригата нагоре като котка.

Никой не го видя. Само сивото коте разбра каква е работата, но се сви зад Ванъвия гръб, защото го беше страх да не би, ако извика, месецът да го опари. Но щом месецът побягна, то скокна, се покатери се върху заключената врата, погледна през ключовата дупка и обади на рунтавия Мечо, който вардеше пред вратата.

Разлюти се Мечо и хукна да гони крадеца мълчешком. Хвана дирите му. Накрай селото месецът се спусна на голямата чешма да си умие почерненото от сажди чело. И щом се наведе над коритото, върху му се хвърли рунтавият Мечо и нали беше много настървен — отхапа половината от челото му. Месецът изпищя и като стрела полетя нагоре. Но яйцето беше в торбата и Мечо не можа да го отърве. На другата нощ месецът се показва високо над звездите с половин чело — нацърбен.

ОВЧИЦА-ДУШИЦА

Вълкът спря пред кошарата, погледна вътре през една дупка и рече на заключената овца:

— Овчице — душице, какви тънки крачка имаш, като шарени вретена! Я излез навън да ми тропнеш една ръченица! Комарът ще посвири, а ти ще поиграеш.

— Хитър си ти, Кумчо — вълчо — отвърна овцата, — искаш да ми схрускаш крачката!

— Не бой се, овчице — душице, не ям вече месо, защото станах вегетарианец.

Сухи дренки си похапвам, бистра водица си посръбвам и ми е леко на душата. Ако намеря киселици, и от тях не се отказвам. Не правя вече грехове. Ах, овчице — душице, каква мека черна вълна имаш, като коприна! Излез да я помилвам.

— Хитър си ти, Кумчо — вълчо, искаш да ме изядеш.

— Не бой се де! Нали съм вече вегетарианец. Ах, овчице — душице, какви черни очички имаш! Като кюстендилски череша.

Излез да им се порадвам.

— Хитър си ти, Кумчо — вълчо!

— Всичко ти е хубаво и прехубаво, овчице — душице, само опашката ти е грозна:

— Защо, Кумчо?

— Защото има едно бяло косъмче — старееш вече, хубавице овчице!

— Няма бяло косъмче на опашката ми!

— Има, излез да го отскубна. Ей го — виждам го през дупката. Ти си най-хубавата овца на света, ала бялото косъмче грози опашката ти. Отключи де!

Полъга се хубавицата и отключи кошарата. Старият вълк се вмъкна, хвърли се, удуши глупавата овца, метна я на гърба си и побягна в гората.

ПРИКАЗКА ЗА ЛАКОМАТА ЩУКА

Там, където Камчия се влива в Черно море, има стари върби. Под върбите се точи бяла пътека. Тя води към една малка къща с един прозорец, който нощем свети като око на котарак. Дворът на къщата е обрасъл с пача трева, а по затрънения плет пълзят тикви и кратуни. Веднъж стопанинът на къщата се върна от риболов, простря мрежата си върху пачата трева да съхне и рече:

— Като се наведох да изтегля мрежата на брега, часовникът ми падна от джоба в реката. Съблякох се, девет пъти слизах под водата, ала не го намерих. Много хубав часовник беше. Нощем ми чуруликаше като птиче до главата. Две години отделях настрана от залька си, за да го купя. Думах си: „Като порасне Нунето, ще му го подаря.“

— Нищо, татко — обади се малкият Наум, синът на рибаря.

— Аз, като порасна, ще стана часовникар и ще ти направя за всеки джоб по един часовник.

Рибарят изсипа от торбата цял куп риба в една кофа, надяна кофата на ръката си и тръгна към града. Нунето слезе по бялата пътека и нагази в ситния речен пясък. Почна да събира седефени мидени черупки. Като му омръзнаха черупките, запретна си крачолите, влезе в реката и подгони малките чевръсти рибки.

— Защо пък и аз да не стана рибар? — си рече момчето и смъкна от главата си широката вехта бащина шапка. Наведе се и нагребва вода от реката. И не щеш ли, щом водата изтече, на дъното на шапката почна да се мята една сребърна рибка — катеринка. Мъничка, трепетна, светлоока. — Добре дошла! — викна зарадван Нунчо и почна да разглежда пленницата.

— Благодаля! — отвърна с тънко гласче рибката, по-тънко от гласчето на комар.

— Брей, ти си знаела български език, къде си го научила?

— Научих го доле клай големия пясък, когато беше лятото. Там под вълбите всеки ден иглаеха малки деца от забавачницата. Клатеха

се на пясъка като патета. Биеха се за седефените мидени чেলупки. Аз ги слушах, като пликазваха и научих езика им.

— Чудесно! — извика Нунчо. — само такава рибка като тебе не съм ял.

— Но защо искаш да ме ядеш? Ти да не си щука?

— Не съм щука аз, но ще те изям, защото не можеш да изговаряш буквата „р“.

— Моля ти се, бате Нунчо, пусни ме да си ида. Догодина на пясъка доле ще дойдат децата от първо отделение. Обещавам ти да науча от тях буквата. Виновна ли съм, че най-наслед дойдоха да летуват на пясъка децата от детската градина и те ми станаха учители?

Нунчо се размисли. Спомни си за татковия си часовник и въздъхна.

— Защо въздишаш? — погледна го рибката с малките си като просени зрънца очета.

— Нищо. Спомних си за падналия тая сутрин във водата татков часовник. Много хубав часовник беше.

— Чувай — подскочи сребърната катеринка в шапката, — ако ме пуснеш, обещавам да намеля татковия ти часовник. Пусни ме бе, бате Нунчо, за една либка ще получиш един часовник. Малко ли е?

— Добре, ще те пусна. Ще седна ей тук на пясъка и ще чакам. Ако за един час време не се явиш да ми кажеш къде е часовникът, ще те нарека лъжкиня.

— Майчице — провикна се катеринката, — аз съм най-честната либка в Камчия. Ако искаш, мога да ти донеса едно свидетелство от Либния областен съд за честност. Хайде пусни ме, че започвам да се задушавам. Не мога да живея да сухо. Нунчо я хвана с два пръста и я хвърли.

— Хопля! — извика катеринката и тупна надолу с главата в тихата вода на Камчия.

Нека сега оставиме Нунча — той ще почака. Да надникнем под зеления подводен камък в дълбокия вир. Какво има там? Там има една лакома щука с дълга глава и с празен корем. Щуката се пробужда. Излиза от дупката си. Бягайте, рибки златоперки! Щуката мръдна към брега. Видя, че върху един сух камък стои мокра жаба и квака.

— Какво правиш там? — извика щуката.

— Пея — отвърна гордо жабата. — Аз съм водно радио.

— Влез да попееш в моя корем! — тихо продума щуката, подскочи, отвори голямата си уста и налапа жабата.

Завъртя се нагоре, надолу. Спря под един лешник, в чиито клони си беше свило гнездо едно сладкопойно птиче-славейче. В гнездото тревожно писукаха три малки пилета. Майката, кацнала на съседното клонче, ги мамеше:

— Насам, мамините, насам! Не бойте се! Разтворете си крилцата и махайте!

Птичетата излетяха едно след друго към нея. Натрупах се на клончето и го огънаха надолу.

— Вие сте чудни летци! — похвали ги майката. — Като пораснете, ще ви пратя на летището. Там ще се надбягвате със самолетите. Сега аз ще мина отвъд Камчия. Гледайте как летя и тръгвайте подире ми. Хайде!

Птичката се дигна над реката и малките рожбици се навървиха подире ѝ. Но щом като стигнаха наред реката, лакомата щука извика на най-подирното:

— Стой!

Птичето трепна. Сърцето му се сви. Забъркано се завъртя над водата. Крилцата му се пресякоха и то падна. Щуката го лапна и се втурна след другите две, но те вече бяха отвъд. Заплаха сиротните славейчета на брега за погубеното птиче толкова тъжно, че разплакаха шумките и камъните край брега.

А старата разбойница, щуката, отиде към дълбокия вир, подгони един рак напред, но той избяга назад. Озърна се. Видя в дълбочината нещо, свети като мида. И свети, и чука. „Какво ли е туй нещо? Дали е за ядене? Ако е живо — ще го изям. Трябва да е живо, защото, ако беше умряло, нямаше да чука!“ — мъдро рече щуката и налапа часовника на Нунчовия баща. Часовникът затрака в корема ѝ.

— Сега ще ида към белия пясък да закуся с катеринки — рече щуката и тръгна.

Стигна до пясъка, разтвори устата си и посегна безшумно да се приближи към сребърните рибки, които безгрижно играеха до брега. Но рибките чуха отдалеч чукането на часовника. Обърнаха се назад, видяха щуката и се пръснаха като малки стрели. Най-напред бягаше катеринката, която беше хванал Нунчо в шапката си. Тя не отиде

навътре в реката да се скрие под някое коренче, а се спусна към пясъка, гдето беше седнал Нунчо. Изхвъркна нагоре и извика:

— Бате Нунчо, тичай за млежата! Подир малко аз ще ти докалам една щука до блега. Мятай отголе и млежата и я дай на татка си да я лазполи!

Нунчо се затече за мрежата, а катеринката се върна към щуката. Почна да бяга напреде ѝ, както лястовичка се вие пред някоя граблива птица, помами я към брега.

— Стой! — викна уморената щука и се блъсна на края. тогава Нунчо метна мрежата отгоре ѝ. Почна да я тегли към брега. Щуката дръпа назад, той — напред, щуката — назад, той напред, додето я измъкна на брега. Хвана я здраво за главата. Лакомата риба почна да го бие с опашката си, но Нунчо беше безстрашно момче и не я пусна. Отнесе я горе в къщи и я пусна да подскача върху пачата трева, докато капна от умора и омекна. Вечерта татко му се върна от пазар. Майката рече:

— Нищо няма за вечеря.

— Аз хванах щука, мамо — опечи я! — обади се Нунчо.

Бащата взе ножа, разпра щуката и като намери в корема часовника си, засмя се и поглади Нунча по главата:

— Ти си по-голям рибар от мене, сине! Ти вече ловиш щуки... и сребърни часовници.

— Дребна работа — отвърна Нунчо. — Когато порасна, аз ще хвана кит.

ПРИКАЗКА ЗА СИНЕОКОТО МОМИЧЕ

В една стара гора, под столетните дъбове, се гушеше някога бедна сламена колиба. Живееха в тази колиба белобрад старец и синеоко момиче. Старецът свиреше на тамбура. Тамбурата звънеше като песен на пчела. Всяко утро, когато големият орел, щом беше свил гнездо в клоните на дъба пред колибата, плеснеше криле, слепият старец грабваше тамбурата и излизаше навън. Сядаше на поляната, обръщаше гръб срещу изгряващото слънце и пръстите му леко докосваха струните. Тогава от всичките краища на гората прииждаха зверовете и слушаха зяпнали. От небето слизаха птици с шарени криле, отрупваха клоните на околните дървета, доземаха песента с проточени шии и не смееха да шавнат.

Слепият свиреше от сърце. Очите на зверовете овлажняваха, а жестоките им души омекваха. Синеокото момиче слагаше глава на дядовото си коляно и пригласяше на тамбурата. В старата гора живееше една черна гарга с оскубани криле. Тя не разбираше нищо от песни, никога не идваше да слуша тамбурата, а летеше ниско над земята и от сутрин до вечер кълвеше буболечки.

Когато слънцето се издигаше на две копрали и ръката на слепия отмалееше, струните на тамбурата издъхваха. Тогава птиците отлитаха, а зверовете тръгваха по лов. Надвечер благодарните горски гадина донасяха изобилна храна на слепия свирач и на внучката му. Рунтавите мечки носеха мед от хралупите, таралежите — ябълки, набучени на бодлите им, зайците мъкнеха зеле и моркови от градините, катеричките — орехи.

Тъй живееше старецът и внучката му в столетната тиха гора, между зверовете и птиците.

Веднъж старецът печеше гърба си на слънчевата топлина, която уморено трептеше. Синеокото момиче запъхтяно дотича до гората и се провикна:

— Дядо дядо, погледни каква пеперудка съм хванала: с червени крилца! — Не виждам, чедо.

— Защо бе, дядо?

— Ами ти забрави ли, че нямам очи?

— Къде ти са очите, дядо, не може без очи!

— Очите ми, пиле, извади царят на ромеите Василий Българоубиецът.

— Кога?

— Когато ни заобиколи на Беласица планина. Аз бях войник на цар Самуил. Ех, каква страшна година!

— Ами няма ли цяр, деденце, за очи?

— Има, има цяр. Виделото кладенче.

— Къде е то?

— Там е работата, че и аз не го зная. Знаят го само мравките. Когато им се излюпят от яйцата мравчетата, и те не виждат. Слепи са. Тогава старите мравки потеглят през гората към Виделото кладенче да им умият очите, че да прогледат. Чудно нещо е туй кладенече, но аз не зная пътеката, която води към него. Я виж какво пълзи на ухото ми!

Момичето се наведе и хвана една ситна мравка.

— Мравка бе, дядо.

— Мравка ли? Истина ли? Аз откога пипам по тревата да уловя една. Пази ми я. Тя ще отвърди едно мравче и като тръгне да му мие очите, ти ще ми кажеш и ние с тебе ще се упътиме подире й. Сложи я на бялата плоча да се постопли, че сетне ще я прибера вътре.

В туй време оскубаната гарга кацна на един близък клон и жадно впи очи към мравката, която кротко пъплеше по бялата плоча.

— Иди, чедо, в колибата, донеси ми кратунката да си наквася устните, че много ме напече слънцето.

Момичето се затече. Додето се върне, гаргата се спусна от клона на плочата, клъвна мравката, озърна се и отлетя. Като подаде кратунката, синеокото момиче се загледа към плочата и трепна: мравката я няма. Без да продума, то се наведе, тършува дълго по тревата и най-сетне обърна плочата. Никъде я нямаше. С пълно от жалба сърце то се защура да я търси по поляната, но не я намери. А когато притъмня и старецът се прибра в колибата, синеокото дете тръгна под тъмните дъбове в гората и зе да вика:

— Мравке, обади ми се, мравчице! Къде си?

Беше страшно в гората. Бухал бухаше някъде, светулка мъждукаше под листата, а мравката не се обаждаше. Тогава от очите на

момичето се търкулнаха две сълзи, потекоха по бузите му и паднаха на земята. Цяла нощ ходи девойчето из гората, цяла нощ капаха сълзи от очите му и на сутринта, когато слънцето оживя, минаха овчари и набраха невиджано дотогава цвете — момини сълзи.

РАДУЛЕНКО

В едно село живееха трима братя: Ненко, Генко и Радуленко. Ненко и Генко бяха хитри мъже, а Радуленко имаше само голяма уста: ядеше за трима. Веднъж Ненко рече на Генка:

— Хайде да махнем Радуленка. Каквато уста е отворил — ще излапа имането ни.

— Хайде, но как? — попита Генко.

— Ще му напълним един чувал с мъх. Най-отгоре ще сложим една къделя вълна и ще го проводим на пазара. Пътят води през гората, където върлуват разбойници. Те ще го погубят. Напълниха чувала с мъх, сложиха отгоре малко вълница и повикаха Радуленка.

— Чувай, брате Радуленко — рече му Ненко. — тръгвай на пазара да продадеш тази вълна. С получените пари ще купиш един катраник. Жетва иде. Като подкараме снопите — ще трябва катран за колата.

— Ами като продам вълната, да си купя ли един самун пазарски хляб? — попита Радуленко.

— То се знае — отвърна Ненко.

Тръгна Радуленко. Вървя, що вървя, посред пътя срещна друг човек като него с чувал на гърба.

— Добра среща, побратиме! — провикна се Радуленко. Какво носиш в чувала?

— Орехи нося. А ти?

— Аз пък вълна. Ще я продавам на пазара.

— Слушай — рече непознатият, — я да направим една смяна. Аз ще ти дам орехите, а пък ти ми дай вълната. Съгласен ли си?

— Съгласен съм — отвърна Радуленко.

Смениха чувалите, ръкуваха се и всеки пое своя път.

— Добре го наредих — рече си непознатият. — Наместо орехи дадох на този глупец един чувал шикалки. Само най-отгоре има една шапка орехи. Другото е шикалки. Ще ми да се радват децата му!

Радуленко закрачи по-нататък. Вечерта замръкна в разбойнишката гора. Като навлезе навътре, той спря под едно старо дърво. Легна на тревата, но преди да заспи, се досети, че през нощта може да мине някой и да му задигне орехите, затуй се покачи на дървото. С голяма мъка измъкна и чувала. Намести го между клоните, яхна един клон и заспа. В полунощ под дървото пристигнаха девет души разбойници. Главатарят им изтърси на земята цяла торба жълтици и рече:

— Сядайте да си ги разделиме! Днес пазарът беше добър.

— Пазарът беше добър, но кожата ни отидоха! — обади се един от разбойниците.

Грееше месечина. Раздуленко се събуди. Като видя златото, което светеше като купчина жар, той зяпна от удивление и изтърва чувала. Шикалките се сринаха надолу през клоните. Затракаха като градушка.

— Бягайте, че загинахме! — ревна главатарят и деветимата разбойници изчезнаха като зайци.

Радуленко слезе, прибра жълтиците и като рече: ритам ти орехите! — търти назад към село.

Ненко и Генко се слицаха, когато видяха жълтиците. Попитаха Радуленка:

— А бе ти откъде взе туй имане?

— Не ме питайте — отговори Радуленко, — ами тръгвайте по-скоро на пазар. Продавайте кожи. Тази година кожата струват злато. Моите жълтици са спечелени от кожи.

На другия ден хитрите братя Генко и Ненко помъкнаха към пазара две волски кожи. Бяха заклали воловете. Минаха три дни. На четвъртия Ненко и Генко се върнаха люти като оси.

— Защо ни излъга? — извика Ненко. — Волските кожи не струват лула орехи. Какво да те правим сега? С катран ли да те намажем, че да те запалим, или да те натикаме в една бъчва и да те търкулнем в морето?

— За мене е по-добре да ме търкулнете в морето? — рече Радуленко и гащите му затрепераха.

Натикаха го в една бъчва. Подкараха бъчвата към морския бряг. Като вървяха, на една поляна видяха овчар — пасе голямо стадо. Генко и Ненко попитаха овчаря къде има вода за пиене.

— Ехе там под онова дърво извира студен кладенец. Ожъднелите братя оставиха колата с бъчвата и отидоха да се напият. В туй време овчарят надникна в дупката на бъчвата и видя Радуленка — седи вътре, а сълзите му текат.

— А бе ти защо плачеш в бъчвата? — попита овчарят.

— Как да не плача — отговори Радуленко, — когато тия проклетници ме карат в града да ме женят за царската дъщеря!

— Ожени се бе! — извика овчарят и очите му почнаха да светят като на котарак.

— Не ща, аз съм женен — отвърна Радуленко.

— А бе и аз съм женен, но ако ми се падне такъв случай — ще се ожения още веднъж със затворени очи.

— Тогава влизай в бъчвата наместо мене! — предложи Радуленко.

— Да вляза, защо да не вляза — съгласи се овчарят.

Радуленко изскочи от бъчвата, грабна овчарската тояга и подкара овците, а пък овчарят се окуми на неговото място.

Ненко и Генко, като се разхладиха, продължиха пътя си с бъчвата до морския бряг, търкулнаха я в морето, снеха си калпаците, размахаха ги за сбогом и си тръгнаха. Като влязоха в бащиния си двор — що да видят! Целият двор пълен с овце, а Радуленко наредил менците — дои мляко!

— Бре, дяволе, нали те търкулнахме в морето, що щеш тук с тия овце?

— Вярно е, вие ме търкулнахте, но морето, братя мои, излезе пълно със стада: овце ли искаш, коне ли, волове ли — каквото искаш — подбирай!

— Ах ти, глупако! Защо не насмете едно стадо коне!

— Конете ги оставих за вас! Идете вие за морски коне.

— Ще идем! — извикаха Генко и Ненко и влязоха в избата. Изкараха две нови бъчви, натовариха ги на колата и заминаха. Когато стигнаха на морския бряг — влязоха в бъчвите. Тогава Ненко блъсна бъчвата на Генка, а Генко блъсна бъчвата на Ненка. Бъчвите затрополяха и се търкулнаха в морето. Вълните ги грабнаха и понесоха навътре.

РИБОЛОВЕЦ

Дядо Спиро, старият въдичар, навечер слезе по пътеката към зеления вир над воденицата. Наведе се и напълни с вода гърнето, в което щеше да пуца рибките, за да ги отнесе живи в къщи и да се вият на кравайчета, когато ти пържи в тигана. Сложи гърнето на тревата, седна, натъкми си въдицата, набоде едно червейче, за което мренките щяха да си дават душиците, и почна риболова.

Зад воденицата се чуваха звънци на стадо. Слънцето трепереше в листата на върбите и захождаше. Водни кончета препускаха по гладкия гръб на тихия вир, а мренките излитаха нагоре като птички, крилете им в миг изгаряха на слънцето и те падаха немощни пак във водата.

— Всички ще ми дойдете в гърнето — продума дядо Спиро, — само пазете ред, не се натискайте! За всички има място в моя тиган.

И като стисна пръчката на въдицата между коленете си, той почна да си закусва нагоре ръкавите — да не ги мокри, защото довечера ще играе тупалката по старата му гърбина. Баба Спиновица на тръгване му поръча да се върне чистичко облечен.

— Хайде, първата! — провикна се старият въдичар и дръпна въдицата нагоре. На края увисна една пъргава черна витска мрянка, с червени перки и очи като мънистени зрънца от герданчето на луковитско девойче. Дядо Спиро я откачи полека от въдицата, потърка я по брадата си, за да бъде спорен риболовът, и се обърна назад — да я пусне в гърнето. Тогава мрянката го погледна със своите черни подводни очи и проговори:

— Моля ти се, дядо Спиро, пусни ме пак в тихия вир!

— Я! — зяпна учудено дядо Спиро. — Ти си можела да приказваш. Откъде знаеш български език?

— Ние, рибките, си имаме рибно училище. Моите другарки тъкмо влязоха в час, пък аз не си бях написала домашното упражнение и за да не ме тупа старият сом с опашката си, побягнах навън.

— Какво прави старият сом в училището?

— Той ни е учителят. У нас, който има най-дълги мустаци, него назначават за учител. Ох, боже, по-добре да беше ме натупал господин Сом, отколкото да лапам червейчето ти. Пусни ме бе, дядо Спиро!

— Защо да те пусна?

— Защото съм малка рибка. Искам да си походя на свобода. Виж каква съм хубавица. По целия Вит няма по-хубава мрянка от мене. В неделя ще има голям рибен събор под големия мост на село Ъглен. Там ще играя ръченица пред кефалите, шараните, сомовете и раците. Ако ме хареса някой лапнишаран — ще му стана невеста. Ще направиме голяма сватба.

За кум ще поканим един делфин от Черно море. И тебе ще калесаме с бъклица. А подир сватбата ще помоля моя мъж да ме заведе в океана да видя кит. Ако искаш, и ти ела с нас.

— В морето ли? Благодаря. Не ща.

— Защо? — учудено попита мрянката.

— Защото водата е мокра.

— Ех, че си глупав!

— Не съм глупав аз, щом като зная да хващам най-сладките мренки. Не е глупав дядо ти Спиро.

И пусна мрянката в гърнето. Рибката почна да се мята нагоре.

— Слушай, хей — викна тя отвътре, — ако не ме пуснеш, ще кажа на нашия съсед рака да изпълзи на брега и да ти отреже мустака! Хубаво да го знаеш!

— Стой кротко! — обърна се дядо Спиро. — Или ще те дам на котака, когато отидем в къщи.

— Ох, деденце, не ме давай на котака! Дай ме на реката! Обещавам ти да си напиша домашното упражнение. Олеле, майчице, че тясно гърне!

— Нищо, нищо, дядовото мренче. Пък аз ти обещавам да не ти вземам наем за гърнето.

Рибката дълго се мята и отмалня. Притихна. Дядо Спиро хвърли въдицата отново и почна да си мисли как ще я занесе жива, как ще нагрее тигана, как ще отъркаля мрянката в брашънце и когато се зачерви и свие като кравайче в маслото, ще я изнесе навън под лозницата да изстине...

Тъкмо в туй време по пътеката тичешком пристигнаха две немирни момчета. Те носеха един капан, а в капана се мъдреше стар

плъх, с опашка цял лакът дълга.

Като съзряха въдичаря, момчетата си пошепнаха нещо, скроиха една поразия и тихо пристъпиха зад гърба на стареца. Стигнаха до гърнето. Едното бръкна в гърнето и измъкна мрянката, а другото пусна плъха на нейното място. След като свършиха тая работа, немирниците побягнаха нагоре към воденицата, спряха на моста и почнаха да се карат кой да вземе мрянката. Дълго се караха и най-сетне решиха да я пусят отново в реката — за да не си развалят приятелството.

Да видиме сега какво става с плъха. Като влезе в гърнето, той налапа вода и почна да вика:

— Помощ! Спасете ме, че загивам!

— Нищо няма да ти стане! — обърна се дядо Спирос, който мислеше, че мрянката вика, и бръкна в гърнето да си я попипа. Но щом се потопа ръката, набута нещо космато. Измъкна го нагоре и изтръпна от страх: рибката се превърнала на плъх.

— Магьоснице — извика старецът, — ти си се превърнала на плъх, но аз зная, че си рибка, и ще те опържа в тигана.

— Опържи ме! — обади се от вира същинската мрянка, която свободно си плуваше в дълбочините.

— И ще те изям!

— Изяж ме! — повтори рибката.

В туй време се показа от водата един рак и запълзя по гърба на дядо Спирос да му реже с ножиците си мустака. Дядо Спирос грабна гърнето с плъха и се затече към къщи.

— Брей, че тежки години настанаха за нашето племе! — разсъждаваше плъхът в гърнето. — По-напред ни ядяха само котациите, а сега почнаха и хората. Няма спасение!

СНЕЖНИЯТ ЧОВЕК

Надвечер децата направиха в училищния двор един снежен човек, сложиха му за нос червена чушка и той почна да душка като ловно куче. Наложиха на главата му едно вехто пробито бомбе и снежният човек си помисли, че бомбето е пробито, защото трябва да му се проветрява мозъкът. Направиха му дълги мустаци от вълна. Мустаците увиснаха надолу, ала щом децата мръднаха да търсят очи, снежникът дигна ръка и почна да ги засуква. Подир малко веселите деца донесоха две топчета от лимонадени шишета и ги набиха под челото на бялата мустаката глава. Снежният човек изведнаж прогледа. Озърна се наоколо и въздъхна:

— Ах, че хубав свят!

В туй време отнякъде дотърча кучето на училищния прислужник и почна да се хвърля и лае срещу него. Снежникът мълчаливо гледаше разяреното животно, а децата примираха от смях. Докато палето лаеше отстрана, той не му обръщаше никакво внимание, но щом кучешките зъби захапаха единия край на чувала, с който беше наметнат, чашата на търпението му преля. Избухна. Почна да ръкомаха. Наведе се, грабна лопатата и подгони кучето. Децата се пръснаха като птички, върху които е връхлетял котарак, разпищяха се и побягнаха. Палето се мушна в сандъка, където неговият стопанин хвърляше смет, и там притихна. Снежникът се върна пак на мястото си и се изправи неподвижен. Настана вечер. Мрак забули белия училищен двор. Трепнаха светлини. Задуха студен вятър. Засвириха зловещо вейките на дърветата.

Снежният човек стоя, стоя, па си рече:

— А бе аз защо ли мръзна тука! Я да се поразтъпча, че да се сгрея.

И тръгна към вратата. Намери я заключена. Прескочи през оградата. Затече се по улицата и вятърът грабна чувала от гърба му. По зимната улица нямаше жива душа. Наоколо светеха прозорците на къщите. Пред една къща белият скитник видя автомобил.

— Туй пък какво ли е? — рече той и бутна вратата. отвори и влезе в автомобила. Плъзна се по празното седалище, потъна в мекото кадифе. Натисна едно копче. Над главата му светна малка червена електрическа лампичка. Ръцете му заиграха. Тук бутна, там натисна и изведнаж автомобилът запращя и полетя стремително напред.

Снежният човек се залюля уплашен и посегна да се хване някъде. Дясната му ръка стисна една мека гумена топка — като круша. Чу се силен рев. Тоя рев вледени кръвта му. Уплашен, снежникът скочи на земята и бомбето му се търкулна.

Автомобилът изчезна в мрачината.

— Брей, че бяга и пращи! — проговори нашият герой и дигна бомбето си.

Тръгна направо. Влезе през една отворена желязна врата в някаква широка и тиха градина. Мина под дърветата. Съзря едно градинско плашило с разперени ръце и окъсан балтон. Бърже смъкна балтона от гърба на плашилото, облече го и се извърна назад. Като излезе, кривна надясно и нагази в снега на един просторен площад. Накрай площада дребен прегърбен човек ринеше снега като къртица и го трупаше на купчини.

— Кой си ти? — попита снежният човек.

— Аз съм градски метач — нощна смяна. Наредиха ми да почистя нощес тоя площад, целия, гледай колко е голям! Снежникът се взря в лицето на превития метач и жалост напълни догоре студеното му сърце. Метачът нямаше горно палто, ръкавите му бяха оръфани, ръцете му — без ръкавици, а мустаците — заледени.

— Я дай лопатата, дядо, — рече той, — аз съм по-млад, ще ти помогна, пък ти седни да си отпочинеш.

Метачът покорно подаде лопатата. Здравият снежен човек се развъртя като хала, разгорещи се, хвърли балтона си.

Метачът се наведе, дигна от земята дрехата и се наметна с нея.

Сви се като куче на завет под един прозорец. А снежникът работеше сърчно с лопатата и дори започна да си подсвирква.

До полунощ изрина снега и почисти целия площад. Старият метач му подаде балтона:

— Облечи се, защото си потен и може да премръзнеш.

Снежният човек се наметна и рече:

— Хайде, прощавай, дядо!

— Къде ще вървиш? — попита метачът. — ела по-напред да те почерпя един чай. Ей тука наблизко има едно кафене — чаят струва само един лев.

Мръднаха надолу, кривнаха по един тясна улица. Влязоха в едно задимено кафене. Кафенето беше пусто.

— Да седнеме по-близко до печката. Къде е печката? — попита метачът. — аз малко нещо недовиждам. Ох, че хубаво нещо е топлината! У дома нямаме дърва и спиме на студено. Тежко живееме.

Снежният човек го заведе при печката. Седнаха. Метачът поръча два чая. Едно сънено момче донесе горещите чаши и ги сложи пред гостите. Старецът надигна своя чай с резтреперана ръка и почна да смърка. Снежникът грабна втората чаша и нали беше много уморен и ожъднял — изпи горещия чай на един дъх. И в същия миг усети как цялата му вътрешност пламна, главата му омекна, очите му се замъглиха, паднаха и се търкулнаха на пода. От края на пръстите му потекоха капки.

„Какво ли става с мене?“ — помисли си като насън белият човек и почна да се топи — напечен от печката и сгорещен от чая.

Старецът пиеше жадно и си мислеше:

„Гледай какви добри хора имало още на земята! Ако не беше тоя приятел, щях да пукна от студ. Я да го покания да спи у дома. Скита по улиците: кой го знае, може да няма подслон човекът.“

„Хей, приятелю — викна метачът, — къде ще нощуваш?“ Никой не му отговори. Снежният човек се беше разтопил и превърнал на локва вода. Само бомбето и балтонът му стояха на стола.

ЗАЩО ДЪРВЕТАТА СТОЯТ НА ЕДНО МЯСТО

По ония времена, когато земята приличаше на рай; когато вълкът и агнето бяха задушевни приятели; когато рибата плуваше в морето пържена и ако някому се доцеше риба, вземаше вилица, отиваше на морския бряг и трябваше само да си протегне ръката, за да се набоде сама най-сладката риба; в ония честити дни, когато нивите раждаха готов печен хляб на самуни — дърветата имаха крака. Те не стояха, както сега, заковани на едно място, а ходеха, дето си щат, по нивите, по ливадите, по градовете и селата.

— Хей, дръвце — думаше някой ратай, — имаш ли добра сянка?

— Имам — отвърщаше дръвцето.

— Ела тогава на ливадата, долу, дето е зад дядовата Михова воденица! Отивам да кося сено за коня на моя господар и ми се иска да си подремна, когато напече слънцето. Ти ще ми пазиш сянка.

— На драго сърце — отговаряше дървото и тръгваше подир ратая.

Или:

— Ябълко червена, какъв хубав род си родила тая година! — дигаше нагоре очи някоя стара жена. — Имам си в къщи десет внучета. Ако ми беше тука торбата, щях да я напълня с плод и всеки ден щях да давам по една ябълка на палавите деца — да ме слушат. Много са немирни и непослушни.

— Иди си, бабо — навеждаше се ябълката надолу, — довечера аз сама ще дойда у вас, преди да мръкне. Ще отърся от клоните си най-узрелите си ябълки и ще викна на твоите внучета:

— Събирайте!

Израсла беше тогава близо до един дълбок бистър кладенец една стройна тънка елха. Тя не ходеше като другите дървета, ами по цели дни и нощи стоеше над кладенчето, оглеждаше се във водите му и не можеше да се нагледа на хубостта си. През един пролетен ден

отнякъде долетя птица гугувица, кацна под елхата., изви едното си око нагоре и рече:

— Колко си тънка и висока, елхице! Щом лъхне вятър, почваш да се люлееш. Позволи ми да свия гнездо в твоите клони и да си измътя едно пиле.

— Защо не свиеш гнездо на друго дърво? — попита елхата.

— Защото другите дървета скитат по цели дни и мене ме е страх да не загубя рожбата си, а ти все на едно място стоиш. И как хубаво се люлееш! Моето пиленце ще заспива, упоено от шума на твоите вейки. Позволяваш ли?

— Позволявам — каза елхата и пак потъна в кладенеца.

Направи си гнездо гугувицата и снесе само едно яйце. Легна да го мъти и измъти едно гугувиче голошарче, с жълта човка и жълти крачка. Щом излезе от яйцето, гугувичето записука:

— Гладно съм, мамо!

— Сега, маминото!

Честитата майка литна за храна и почна да носи: мухи, зрънца, червеи, гроздови зърна, трохи от торбите на орачите. Гугувичето стоеше в гнездото, ядеше като попско дете на задушница и растеше. Когато се показаха първите перца върху крилете му, неговата майка се дигна и цял ден ходи да разправя на птиците по гората, че и нейното чедо ще може да лети.

Един неделен ден елхата рече на гугувицата:

— Гугувице, ти като летиш по света, виждала ли си друга елха по-хубава от мене?

— Не съм, ти си най-хубавата.

Елхата се зачерви от радост и протегна нагоре клоните си. Въздъхна. В туй време някъде в полето затумка тъпан. Подир тъпана писна гайда.

— Какво е туй? — попита елхата.

— Хоро има днес на поляната. Всичките млади дървета се събират да играят. Цял ден ще свири гайдата и ще бие тъпанът.

— И аз ще ида да поиграя между яворите — засмя се елхата.

— Моля ти се не ходи тая неделя! — трепна гугувицата. — Почакай до неделя. Дотогава крилата на моя син ще пораснат. Ако сега идеш и се хванеш между яворите и почнеш да тропаш — ще ми

изтърсиш чедото от гнездото на земята и някоя лисица ще го лапне. Всички лисици стоят клекнали край хорото и гледат.

— Мамо — обади се от гнездото гугувичето, — яде ми се гроздово зърно!

— Сега, маминото! — скокна гугувицата и полетя към поповото лозе.

Но преди да се върна гугувицата, елхата отиде на хоро. Хвана се да играе между два явора. Почна да се друса, да кляка и да ихка, разтърси клоните си и птичето падна от гнездото на земята. Една лисица го затисна с лапата си и викна:

— Туй пиле е мой късмет!

Надвечер, когато елхата си тръгна, гугувицата я посрещна на сред пътя.

— Къде ми е златната рожба? — извика тя, като надникна в празното гнездо.

— Иди питай лисицата! — отговори елхата. — Аз не съм ти прислужница, за да ти пазя рожбата!

Сърцето на гугувицата писна като змия в огън. Тя дигна очи нагоре и прокълна:

— Дано даде господ краката ти да изсъхнат! И твоите, и краката на всичките дървета по земята! Всяко дърво, дете е, там да си остане за вечни времена, додето изсъхне и додето изгние!

От него ден дърветата пуснаха корени в земята и останаха като заковани все на едно и също място.

ЗАЩО РАКЪТ ОТРЯЗА ОПАШКАТА НА КОТАКА

Дядо Адам воденичаринът подир пладне легна в градинката, под крушата, да си подремне. До главата му се настани неговият мързелив чер котак и взе да си прозява.

— Мъркай! — рече дядо Адам. — Когато предеш тънко над главата ми, много сладко спя.

— Не ща! — отвърна котакът.

— Защо не щеш?

— Защото не си ми донесъл нито една рибица, да хапна и аз като хората. Всичко съм ял: и пилета, и птичета от гнездата по дърветата, само мишка или рибка няма кой да ми хване. Тъй ще си умра с отворени очи за риба.

Дядо Адам се натъжи. Стана, взе чешмировата си тояжка и слезе към реката. Тихо си течеше Етър надолу. Пеперудки като цветчета трептяха над подмолите. А в подмолите шетаха зелени раци с мустаци.

— Етър! — викна дядо Адам. — Я ми изхвърли на брега една кротушка рибка!

— Защо ти е? — попита реката.

— За нашия котарак. Изяде ме за риба тоз глупак.

— Не давам риба на котака.

— Защо не даваш?

— Защото вчера изяде дечицата на славейчето.

— Ще дадеш!

— Няма да дам!

— Бой ще има тук под кривата върба! — закани се дядо Адам.

— Бий ме, ако не те е грях да биеш водата, дето ти кара воденицата. Ала дядо Адам се беше разлютил, замахна с тояжката си и тупа-лупа — почна да налага реката. Тогава реката се оскърби, запени се, зашумя и рече:

— Ще ти дам да разбереш как се бие река Етър!

И дръпна водите си. Върна се назад към балканското езеро, откъдето беше дошла. Коритото и бърже пресъхна. От една рача дупка се показва един рак кривокрак, навири единия си мустак и запълзя към речния бряг. Най-напред протегна щипката си и ощипа дядо Адама за босия крак. Дядо Адам подскочи като яре и търти към къщи да си върже ранения крак с варено еньовче. Ракът потегли заднишком към воденицата. Влезе в градинката под крушата, разтвори своята щипка като ножица и — щвък! — отрязва опашката на ленивия котак. Котакът измяука и се метна на покрива. Покатери се горе върху плочата на комина. Ракът се спря, помисли с малката си глава и рече: „Щом няма вода в реката, я да стана птичка. Ще се кача на някое дърво, ще вляза в някое птиче гнездо и поглеж, че ми пораснали криле. Ще хвърча все назад.“ И той бодро запълзя по кората на една трънлива круша. В клоните намери едно свраче гнездо. Свраката тъкмо мътеше. Ракът я ощипа за опашката и тя рече: гааа! Побягна от гнездото. Тогава нейният гостенин се намърда на мястото ѝ, па навири мустаци:

— Добре съм тука. От тия яйца ще измътя рачета наместо сврачета.

Свраката го попита:

— Защо не си стоиш в подмолите?

— Защото реката Етър върна водата си и аз останах на сухо.

— Че защо я върна?

— Защото дядо Адам я би с тоягата си.

— Чакай, аз ще го науча него! — разсърди се свраката и хвъркна към дядовата Адамова градинка. Видя калпака му на тревата, спусна се, хвана го с човка и отлетя към близкото блато. Пусна калпака в тинята. Жабите се разврякаха: „Корона падна от небето за нашия цар!“

След това свраката пое към Балкана. Намери лисицата и викна:

— Слушай, сестро, ти си най-умната. Едно време моята прабаба пусна на твоята прабаба цяла бучка сирене. Дай сега ти пък един съвет!

— Казвай какво има! — дигна очи нагоре лисицата.

Свраката разказа каква е работата и лисицата я научи как да постъпи. Дигна се оттам кака сврака и право на езерото, където се беше прибрала реката Етър. Кацна на брега. Почука с човка три пъти върху едно камъче. От синьото езеро излезе един голям червен жабок с жълта корона — царят на езерото — и попита:

— Какво искаш?

— Искам реката Етър да се върне пак в коритото си.

— Не я пуцам! — извика жабокът. — Моята дъщеря не е цигански тъпан, че да я тупат с чемширови тояги!

и потъна в езерото. Тогава свраката се наведе, клъвна с човка едно камъче. Пусна го във водата. Върна се, намери второ, трето, четвърто. Цели три дни пуца камъчета.

На четвъртия ден жабокът се показва разтревожен:

— Докога мислиш да пуцаш камъчета в моята държава?

— Докато пресуша езерото.

— Чувай, махай се от главата ми! Ей сега ще проводя дъщеря си пак да потече надолу.

Свраката се поклони и си тръгна. Подире и зашумя реката. Когато воденицата затрака, обърна се сърцето на рака.

— Ах, — рече той, — реката си е дошла. Какво сврако, сбогом! Напуцам ти гнездото, защото ме напече сухото слънце.

Боя се да не ми пламнат хубавите мустаци. Ще се върна пак, когато грейне мокрото слънце. А ти внимавай, ако се измътят рачета наместо сврачета, да ми ги проводиш в реката! В туй време дядо Адам куцукаше в градината и си диреше калпака, а котакът стоеше на комина и го беше срам да слезе, защото нямаше опашка.

ЗЕЛЕНИЯТ ПЕТЕЛ

Сега ще ви разкажа защо цар Пук се пукнал от яд.

Направи си цар Пук дворец. Нечувано нещо. Толкова бил висок дворецът, че когато от най-високата кула майсторът изтървал теслата, си тя падала шест месеца време, докле стигне земята. Учудил цар Пук света. Срещу двореца на десет разкрача, имало една сламена колиба. В колибата живели двама стари хора: един дядо и една баба. Те били от сиромаси по сиромаси. Всичкото им имане — един зелен стар петел. Дядото ходел в гората за дренки с една кошница и продавал дренките на пазара за две пари. С едната пара купувал било хляб, било сирене за бабичката си, а с другата — кривачка зърно за петела. От благодарност куцията петел всяка сутрин, щом се сипне зора, плесвал криле, запявал и събуждал стареца да не закъснее, че другите дядовци ще оберат дренките.

Като тръгнал една сутрин старецът с кошницата за пазара, бабичката му поръчала:

— Искам да ми донесеш червилце и белилце, че в неделя ще ходя на хоро. Ще ми се да грейна като слънце. Най-хубавата да съм.

Вечерта дядото се върнал с празни ръце. Червилцето и белилцето стрували 10 пари, а той спечелил само две, па и едната от тях била пробита. Бабата го набила хубаво и легнала да спи.

На другия ден — пак тъй.

А на третия ден на пътната врата бабата му подала зеления петел с вързани крака.

— Продай го — рекла — за десет пари и ми купи червило и белило.

Тръгнал дядо за пазара и не смеел на наведе очи, та да погледне вързания петел: ролкова му било мъчно. Като минавал през гората, той го отвързал и му рекъл:

— Хайде сега бягай. Скрый се в усойте. Гладен няма да умреш. Ще кълевеш буболечки и дренки. Не ми дава сърце да те продавам. Мил си ми. Ще те заколят месарите.

Петелът заплакал и закуцал между дърветата.

Когато се върнал в колибата, старецът ял сто оки бой, задето пуснал петела и — нали го набили като тъпан — заспал като окъпан, а ето що станало на другия ден.

На сутринта нямало кой да го събуди. Бабата била много сънлива, а петелът — в гората. Успал се. Кога отворил очи, слънцето било на пладне. Грабнал кошницата старецът и тръгнал към гората, но не намерил нищо. Рано, още в зори, минали други дядовци и обрали узрелите дренки.

Тогава почнало лошавото: голям глад, всяка сутрин старецът се успивал и все се връщал с празна кошница от гората. От голямо гладуване бабичката станала тънка като косъм. Да я духнеш, ще отлети.

— Ех, да ни беше петелът тука, нямаше да гладуваме сега! — взела да въздиша бабичката.

А в туй време петелът скитал по усойната гора, кълвял буболечки и се пощел под дебелиите сенки. Един ден станало много горещо. Петелът се изпотил. Рекъл да се поокъпе, дано се разхлади. Тръгнал да дири кладенче. Тук кладенче, там кладенче, стигнал до един стар дъб. Гледа зеленият петел — под клонатото дърво извира вода, ама не като другите води — жълта вода.

— Бре — рекъл петелът, — целия свят обиколих, но такава вода не бях видял. — И се гурнал.

А то да било знатно кладенче. Излязъл петелът позлатен. И ударил веднага назад, към къщи.

— Ще се върна — думал си той — в колибата. Като ме видят такъв жълт, не ще да ме познаят, че съм предишният. Ще пея, както съм пял, ще будя дядото. А той ще ми хвърля по някое и друго царевично зърно. Омръзна ми да дивея по гората. Върнал се в колибата през нощта и в зори пропял. Излязъл старецът с кошницата. Гледа — един петел се поще на плета, а перата му светят. Както се пощел светлият петел, едно перо се отронило от крилото му. Дядото сложил кошницата на земята, навел се, взел перото, разгледал го и си накичил а него калпака. Грабнал сетне кошницата и отишел в града. На пазара го спрял един златар, па го попитал откъде му е това перо и ще ли му го продаде.

— Колко даваш за него?

— Сто жълтици.

Дядото опулил очи:

— Не вярвам.

Златарят му наброил парите. Прибрал старецът жълтиците и хукнал като вятър към колибата. Бабичката му пощуряла от радост, седнала да яде, яла, яла и за два дни напълняла като бъчва.

Днес перо на златаря, утре перо на златаря, додето събрали бедните старци цяла грамада жълтици.

— Не ми се живее вече в колиба! — рекла бабичката.

— Щом ти се не живее в колиба, ще ти направя дворец! — отвърнал дядото и наел двеста души майстори. Заградили дворец майсторите, тъкмо срещу царския. Градили го три години време и го направили по-висок от царския. Като си изтървал майсторът теслата от най-високата кула на дядовия дворец, минали девет месеца, докле падне на земята.

Тогава цар Пук гледал, гледал и се пукнал от яд.

ЖЪЛТИЦИ

Едно време дядо господ, като мръкнело, слизал е Ръжево с магаренцето си и влизал в кръчмата на Желя да си купи кими солчица, кими жълта захар, кими чер пипер. Когато дядо господ влизал в кръчмата да пазарува, ръжовските дечурлига се трупали край бялото магаренце, милвали го по челото, а то ги гледало с кротки и умни очи. От дълбоките мешинени дядови господьови дисаги немирниците вадели дребни звезди и ги криели в пазвите си, или ги лепели по челата си като светулки. Дядо господ винаги пълнел дисагите си със звезди — за да ги пръска в тъмнината и да му светят, когато върви по калната земя. На излизане от кръчмата той давал по две сребърни парици на децата, поръчвал им да слушат майките си и бащите си и потеглял пак нагоре. Като птички трептели подире му звездите.

Една вечер заваляло дъжд. Дядо господ рекъл на свети Петра:

— Свети Петре, тази вечер ти ще слезеш в Ръжево да пазаруваш, защото моят ботуш е пробит. Тече, ще ми намокри крака.

— Да слеза, господи. Ами пеша ли да тръгна, или да яхна.

— Иди с магарето.

Свети Петър заключил рая, наметнал се с един чувал да не го кваси дъжд, яхнал бялото магаре и слязъл в Ръжево. Нея вечер в окадената от тютюнев дим кръчма на Желя имало голяма веселба. Един селянин си бил дошел от Влашката земя и разправял, че уловили чумата. Пъхнали я в едно гърне и я заровили вдън земя. Нямало да има вече чума, нямамо да има мор по хората. Цялото Ръжево изтръпнало от радост. Жельо кръчмаринът, с големия като буре корем, извадил от мазето една бъчва скоросмъртница и три бъчви старо вино. Тригодишно трябва да е било. Дядо Златан гайдарят се наместил върху най-голямата бъчва и надул гайдата. Веселбата тъкмо пламнала, когато влязъл свети Петър, мокър като мишка. Селяните скочили, сторили му път, казали му добре дошел. Жельо го поканил под камината да си нагрее премръзналите ръце. Наточил му една чаша вино.

— Срѣбни си, свети Петре, то ще те стопли.

— Не ща — отвърнал светията, — ние земно вино не пием.

— Ами както пиете? Небесно ли? Да щеш, свети Петре, нощес, като заспи дядо господ, да търкулнеш една бъчва от небето, а?

Свети Петър нищо не рекъл. Купил каквото трябвало да купи, наметнал се пак със затопления мокър чувал и тръгнал да си ходи.

Веселият дядо Златан захвърлил гайдата си и се заклатил подир светията.

— Чакай, свети Петре, нещо имам да ти кажа!

— Кажй да видиме — обърнал се свети Петър.

— Да щеш, свети Петърчо, да ни сториш едно добро, ще ти изпишем златна куна в черквата и цялото село вечерно време ще ти струва поклони.

— Какво добро?

— Тебе дядо господ за всичко те слуша. Ти си му дясната ръка. Я го помоли занаяпред, наместо дъжд, от небето да падат жълтици! А? Думай де, може ли, или не може. Както сме клети сиромаси, изведнъж да станем богати и да се разхождаме из село като боляри. Жълтицата е, свети Петре, истината на този свят. Всичкото друго е лъжа.

— Стори ни туй добро, искаме да станем боляри! — замолили се и другите селяни.

— До гуша сме борчлии на Желя. Нека паднат жълтички, че да си платим борчовете и да ни олекне на сиромашките души.

— Хубаво — рекъл свети Петър, — но трябва да знаете, че ако падне златен дъжд, истински дъжд няма да вали и вие ще горите от пек.

— Нека гориме.

Свети Петър се врекъл.

На другия ден се заоблачило и страшен гръм продънил небето. От страх хората нападали на очите си. Гори и планини сякаш се събаряли и наместо дъжд над Ръжево като градушка се изсипал златен облак. Пожълтели плочените покриви, заринала се земята, грейнали нивите, дворовете, харманите, кошарите. Дето погледнеш — все жълтици. Онемели и ослепели от радост ръжовчани да събират златни пари. Кой с кринче, кой с торба, кой с козлен брашнян чувал, а някой ги мъкнел с кош в къщи. Децата ги грабели с шъпи, пълнели си полите и се замеряли като с камъчки. Додето се права пладня изправи,

събирали ръжовчани. На пладне изведнъж слънцето раздрало облачната риза на небето, напекло силно и стопило несъбраните пари.

Подир пладне селяните седнали да си ги четат. Но тъй като никой не знаел да чете по-горе от сто — не могли да прочетат падналото от небето злато. Тогава взели да ги мерят с кринчета.

Вечерта ударили на веселба в Жельовата кръчма. Всеки донесъл по един калпак пари и си заръчал старо вино. Екнали песни, писнала пак дядовата Златанова гайда, затреперали прозорците от ръченица. Три дни и три ноци се веселили мъжете. Жените нижели гердани. А циганите натоварили по едно магаре със злато, хукнали да бягат, бягали донякъде и пак се върнали, защото им се видяло малко награбеното.

Но не щеш ли, задухал на четвъртия ден горещ вятър, сякаш идел от някаква грамадна пещ и попарил свежата зеленина. Всичките чешми за един ден спрели. Гераните пресъхнали. Реката изтекла и коритото ѝ се напукало. Нивите повехнали. Шумата на дърветата изгоряла. Жално замучал добитъкът от жажда. Жельовите бъчви се изпразнили. Пари много, с лопата да ги ринеш, ама вода нямало нито капчица. Започнали ръжовчани да копаят нори герани. Копали, копали, земята продънили — вода не могли да стигнат. Уплашили се здравата. Сърцата им взели да се късат от жалост, като гледали и слушали как децата реват и добичетата мучат от жажда, как хлябът им по нивите гори. Жълтиците хубави, ама не се ядат.

На петия ден свети Петър пак слязъл в Ръжево на пазар. Хукнало мало и голямо при светията. Паднали ръжовчани в краката му, почнали да му целуват ботушите. Дядо Златан се изправил пред него.

— Свети Петре, каква стана тя? Изгоряхме, отидохме. Погуби ни нашата лакомия за злато. молим ти се, помогни ни!

— Нали ви помогнах. Злато искахте, злато ви падна от небето. Какво искате още?

— Ох, не щеме вече злато.

— Ами какво искате?

— Искаме да рукне дъжд, па ако ще да стопи всичките жълтици. Помен да не остави от тях.

Заплакало селото. Станало жално на свети Петра за ръжовските боляри. Той носел добро сърце и се врекъл втори път. На другия ден завалял хубав едър летен дъжд. Звъннал. Запели капчуците.

Наизскачали ръжовчани, протегнали шъпи. В шъпите падали големи хладни капки — истинските жълтици.

ЗМИЯ ПОД КРИНЧЕТО

Един летен ден подир жътва дядо Петко отишъл за снопи на нивата. Обърнал колата пред кръстците и почнал да товари. Товарил, що товарил, накамарил колата. Останали на земята още десетина снопи. Дядо Петко се почесал по тила и си помислил:

— Да ги натоваря ли, или да ги оставя? Ако ги натоваря, може да прекатурия колата, ако ги оставя тука, ще трябва да бия път и да идвам още веднъж, за да ги дигна. Я да ги натоваря!

И като наредил най-отгоре останалите снопи, дядо Петко претоварил колата. Потеглил към село. Претоварената кола заскърцала по пътя, сякаш захванала да се оплаква. Пътят бил неравен, издълбан от пороите. По едно време колата запращяла, снопите се олюлели и дядо Петковото сърце примряло.

Тъкмо когато предното колело стигнало на най-опасното място, една костенурка изпъзляла от храсталака, изпречила се пред задното колело и дала гръб. Колелото стъпило върху гръба ѝ, надигнало се и колата полетяла с биволите в дола. Дядо Петко се втрещил. Снел калпака си, обърсал с ръкав горещата пот, която избила по челото му, и дълго гледал с широко отворени очи надолу. Когато се опомнил, той толкова се ядосал, че забравил колата и биволите. Грабнал костенурката, хукнал като луд към къщи и още от улицата викнал на жена си:

— По-скоро слагай на огъня вода в медника! Щом като водата почне да ври, ще попариш тая злосторница, защото тя ми провали и колата, и биволите!

Додето заври водата в медника, дядо Петко захлупил костенурката под едно кринче и сложил камък върху кринчето, за да не го повдигне и да побегне. Когато водата кипнала, дядо Петко отхлупил кринчето и що да види: нямало никаква костенурка, а на мястото и седяла навита на кълбо пъстра змия. В устата си държала жълтица.

— Убий змията! — викнала жена му настръхнала.

— Как ще я убия? Тя не е лошава змия. Ако ми желаше злото, щеше ли да ми предлага жълтица? Ох, на дяда хубавицата! — рекъл той, навел се, взел жълтицата от устата на змията и пак я захлупил под кринчето.

На другия ден буля Петковица отишла да види какво прави оная чудна змия, която снасяла жълтици, както кокошката снася яйца, и да и върже едно герданче от мънистени зърна. Навела се, отместила камъка от кринчето и щом го повдигнала, змията подала глава и я клъвнала по ръката. Клетата жена изпищяла и хукнала да бяга. Насред двора се спънала, паднала и там издъхнала. Дядо Петко, прежълтял, грабнал секирата и се затекъл да съсече змията. Но когато повдигнал кринчето, намерил в устата и не една, а две бляскави жълтици. Ръката му отпуснала секирата и змията пак останала жива.

На третия ден змията ухапала дядо Петко за крака. Дядо Петко втори път прежълтял, влязъл в градината, откъснал Змийско биле, натрил раничката и отровата не подействувала.

Сега той решил твърдо да утрепе змията. Повторно грабнал секирата и като ритнал кринчето, намерил змията пак на кълбо, а в устата и лъщял безценен камък. Слисал се старецът и се загледал към камъка. Полекичка го поел от змийската уста, излязъл навън, отишъл в града и го продал на един богат златарин за цял калпак жълтици. Купил къща като дворец и се настани да живее в нея.

На четвъртия ден, като се наредил, дядо Петко си спомнил за змията и си рекъл:

— Брей, оная змия ми стори толкова голяма добрина, като ме докара от сиромашката къща в този дворец, пък аз я забравих.

И като изскочил бърже от новия си дом, върна се в бедната своя селска къщурка и прибрал кринчето със змията. Настанил я до леглото си, постлал и копринено килимче и оставил кринчето открито.

На петия ден вечерта, щом легнал в мекото легло и заспал дълбоко, змията изпълзяла от кринчето и го клъвнала между веждите. Клетият дядо Петко вече не се пробудил никога. Затуй народът казва:

— Не слагай никога змия в пазвата си!

ЗВЪНЧЕТО С ЖАЛНИЯ ГЛАС

— Видиш ли туй звънче — каза дядо Андрей на внучето си Отито, — напролет, когато порасне тревица и агънцето тръгне по къра да пасе, ще му го вържем на шията. Чудесно звънче — чугунено. Хайде сега, дядовото момче, остави малката гадинка на мира. Отивай да лягаш. То е мъничко и уморено. Ако бяхме го забравили в кошарата — нощес щеше да умре от студ. Брей, че виелица духа навън!

Отито се въртеше покрай агънцето и го милваше по главата.

Бялото гостенче гледаше момчето с големите си плахи очи и цяло трепереше. Крачката му бяха тънки и крехки като лозови пръчки.

— Чакай бе, дядо — молеше го Отито, още малко да си го помилвам. Милото агънце — багънце! И опашка си има, и ушета, и белег на челото. Също като майка си — рогушата. Дай да му окача звънчето На челото! Защо не ми го даваш?

— Не бива сега. То е само на един ден. Толкова е слабо, че ако му окачиме звънчето, ще падне на земята! То не е звънче, а цяла камбанка.

Дядо Андрей залюля камбанката. Чу се тъжен звън.

— Я — дигна нагоре очи Отито, — колко е жален гласът на звънчето!

— Жален е зер, прилича на глас на пиле, което дири в мрачината гняздото на майка си и не може да го наиде. Искаш ли да ти разкажа защо моето звънче бие тъй жално?

— Искам, дядо.

— Чувай, щом като искаш. За туй звънче не съм давал пари. Туй звънче го намерих лятос в гората. Беше паднало до дънера На стария дъб, дето е засенчил Мечата поляна. Като се наведох и го взех, най-напред го полюшнах да видя как бие. И да ти кажа ли, дядовото жельдче, сърцето ми се обърна, като го чух. В гората нямаше жива душа. Шумяха само листата на дъба и падаха узрели жельди.

— Защо ти е жален гласът? — попитах аз звънчето.

— Да ти обадя, дядо — отвърна ми то. — Аз съм едно много старо звънче. Преди двеста години ме изля в своята работилница един

майстор от град Банско и ме подари на черквата във вашето село. Тогавашият поп Данаил ме окачи пред олтаря и аз звънях всеки празничен ден, когато дойдеше време за причастие. Много ми беше ясен гласът. Пеех като славей. Сто и трийсет години служих във вехта черква. Един ден, беше през лятото, селяните дигнаха бунт за свобода. Грабнаха пушки, почнаха да гърмят, развяха едно знаме със златно лъвче и заминаха някъде да бой. Минаха ден, два, три. Майките чакаха синовете си да се върнат, децата плачеха за бащите си. Ала една сутрин, наместо бунтовниците, в селото нахълтаха вражи войници. Почнаха да секат, да грабят и да палят. Влязоха и в черквата. Избодоха очите на светците, задигнаха сребърния кръст и подпалиха олтаря. Венковната черква почна да пращи и рухна. Аз останах затрупано под камъните и стоях там цели осемдесет години. Свободата отколе беше огряла над българската земя. Веднъж в черковния двор влезе младият учител с мотика и почна да копае там, дето беше вехта черква. Изкопа ме, много се зарадва, като чу гласа ми, и още същия ден ме окачи на своето най-хубаво агънце. Беше топъл летен ден. Отново звънна гласът ми над росните поляни, край тежкокласите ниви. Подир пладне стадото навлезе в зашумената гора и агънцето, което ме носеше, почна да тича като лудо под дърветата. Неговата майка блееше подире му.

— Не се отделяй от стадото, агънце — багънце, ще се загубиш!

Ала агънцето беше едно непослушно агънце. Надвечер то Се отлъчи от стадото, спусна се в една долина, загуби се в хресталака и додето излезе — стадото отмина. Втурна се уплашено малкото сиротинче, почна жално да блее, ала никой не му отвърна. Бързо се спусна нощта. А когато над горските върхари изгря месечината. От тъмната долчина излезе старият вълк, с огнени очи. Той сграби агънцето и го понесе към Мечата поляна. Загина милото агънце... Останах само аз. Оттогава гласът ми пресипна и стана жален, жален...

Видиш ли, дядовото момче, какво се е случило с непослушното агънце!

Отито стана:

— Дядо, аз съм много послушно момче. Отивам да спя. Лека нощ!

— Спокоен сън, чедо! — отвърна дядо Андрей и постла в къта кожуха си, за да си легне на топло бялото агънце. Навън свиреше

зимната виелица.

ХАН ОМУРТАГ

През месец юли 814 година великият Крум замина за другия свят. Той завеща на своя син един чер кон, на който беше кръстом преминал Балканския полуостров, един кален в боевете меч и една юначна държава.

Една вечер младият хан Омуртаг опаса бащиния си меч, яхна черния кон, излезе през голямата дъбова порта на Плиска и пое пътя към Мадарската крепост. Горещ вятър духаше откъм опърленото от сушата Дунавско поле. Димеше далеч някъде запален аул. Над Мадарската крепост се виеше един голям орел — бог Икуш, комуто старите българи обричаха телата на мъртвите си. Подир хана яхаше неговият пръв военачалник, кавхан Ишбул, а подир него — девет велики боили. По пътя царската дружина настигаше стада с овци, насметени от балкански овчари, кола, натоварени с брашно и мехове тракийско вино, и цели кERVани биволи. Те пълзяха към крепостта, където войниците на хан Крума точеха мечовете си и лъскаха тежките си щитове за новите боеве.

Както препускаха, изведнаж конят на хан Омуртаг трепна, стъписа се и спря. Ханът се наведе надолу и видя пред позлатените конски копита една гургулица се мъчи да разтвори криле, а не може.

— Защо не може да хвъркне тая птица? — попита господарят на българската земя.

— Защото умира от жажда — обади се кавхан Ишбул, — по цялата равнина няма нито една капка вода.

Омуртаг шибна коня си. Когато влязоха в крепостта, която приличаше на разбутан мравуняк — такова гъмжило от войници беше, — кръвта на младия хан закипя. Пред очите му се мярнаха високите стени на Константинопол и осипаната с безценни камъни ромейска царска корона. С разтуптяно сърце Омуртаг обходи лагера и щом влезе в царската шатра, той се обърна към своя велик войвода:

— Утре потегляме на бой, кавхане!

— Нека бъде тъй, както ти кажеш, господарю!

— Но тебе не ти е драго. Виждам в очите ти мъка. Защо си кахъррен, кавхан Ишбул?

— Господарю, като питаш, ще ти обадя. Преди една неделя, когато твоят баща береше душа, аз тръгнах из българската земя да диря мъдър лекар, който да даде здраве на хана. Като ходех от аул на аул и разпитвах де кого срещна, стигнах в една суха долина. Там намерих най-бедното селище. Под селището се виеше корито на пресъхнала река. В реката, хан Омуртаг, видях две голи черни българчета да се лутат и дирят вода. От време на време те се навеждаха, отместяха напечените от слънцето камъни и долеяха устни до напуканата земя. Господарю, видиш ли насреща планината Хем? Там има едно голямо езеро, по-бистро от сълза. Туй езеро, ако потече надолу, ще напои с благодат цялата равнина. Ще се раззеленят дърветата, ще зашумят ливадите, а хората ще запоят като птици. До лято жито ще рукне като поток от нивята. Твоите храбри войници се готвят за бой. Хиляди обсадни машини, каменометници, стрелометници, огнеметници, железни костенурки, копия и мечове изковаха пелагонийските ковачи. Столицата на ромеите ще закрие в ужас очи с двете ръце, когато чуе тропота на нашите коне. Господарю, все пак мене ми е тежко. Когато заминем, кому ще оставим ония две малки българчета, с напуканите от жажда устни? Кой ще напои пометената от ветрове и суша равнина?

Замисли се младият хан Омуртаг. Облак засенчи челото му. Подпря глава с тежката си длан и цяла нощ не спа.

А на утрото, когато слънцето окъпа Мадарска крепост и бог Икуш се вдигна към вишното небе, ханът излезе с разведрен поглед от шатрата си. Той заповяда да засвирят роговете, сбра неброимата си войска и я поведе не към белите стени на Константинопол, а към езерото на планината Хем — да разреже път за водата и напои жадната земя на своя народ.

МАЙЧИНА КЛЕТВА

СТАРА ТРАКИЙСКА ЛЕГЕНДА

— Не забравяй никога родината си! — прошепна с немощен глас умиращият.

— Какво каза, господарю? — наведе се над леглото неговият верен прислужник.

— Помни — раздвижи засъхналите си устни болният, — че на този свят имаш майка родина! Тежко оня, който не се отзове на майчиния глас.

Полека се наляха хлътналите очи на стария владетел. Две големи сълзи блеснаха и потекоха по странните му. Умираще господарят на Вавилония, отиваше си управителят на приказния град Вавилон и душата му се бяхтеше от мъка. В най-последния час пред очите му трепна едно равно, тихо, зелено поле. Люшнаха се звънци на бели стада. Полека започна да плакне бреговете си една широка река, в чиито води се оглеждаха стари върби с набръчкана кора и безпомощно увиснали надолу клони. Пъргави малки рибки с червени опашки подхвъркваха като крилати плета нагоре и вълнуваха успокоената вода. Ах, това тихо, зелено поле, над което с проточени шии летят бели щъркели, е равна Тракия! Реката, която плакне бреговете, които свирят тъй хубаво, че сякаш кавалите им говорят, са родните братя на вавилонския цар.

— Къде сте, мои братя? Къде си и ти, майко?

Болният се унесе. Заниза се в душата му керванът на младите години. Явиха се родни, мили лица, близки до сърцето му. Те стояха напреде му и го гледаха с укор, загдето ги беше забравил в ония години, когато седеше на царски трон и милиони хора му се покланяха. Той си спомни как едно време напусна родното си село, за да тръгне с войниците на Александър Македонски към Азия. Спомни си кроткия есенен ден, когато яхна младия си кон и потегли. Тракийско поле беше жълто, шумата на дърветата капеше, а слънцето като око напълнено

със сълзи, едвам припичаше. Една стара жена, прехапала устни от мъка, държеше юздата на коня и се молеше:

— Постои, чедо, още малко да те погледам ида ти се порадвам! Сърцето ми казва, че вече никога няма да те видя.

Тази стара жена беше майка му.

Владетелят на Вавилония въздъхна. Изведнъж нова картина оживя пред очите му. Чу се тежък тропот на копита, зацвилиха уморените коне, светнаха шлемове. От горещия пясък на пустинята се зададоха войниците на македонския цар и се втурнаха към стените на библейския град Вавилон. Чудна светлина заливаше тогава града. Морно течеше една река сред цветущи градини и бели къщи, накацали на земята като едри лебеди. С гръмовит глас се обърна Александър Македонски към войниците си:

— Този град, който прилича на вълшебна съкровищница, защото е пълен с имане, този град, където изкусни ковачи коват тънки саби, що се вият като змии, и дръжките им са украсени с драгоценни камъни, този град ще подаря на оня мой войник, който пръв се промъкне между вражите стрели и се покатери върху крепостната стена!

Легионите се залюляха като море. Настана страшен бой. Обсадните машини забучаха. Боеви колесници почнаха да бълват огън, а каменометниците удариха с едри камъни крепостните кули. Облаци дим удавиха града. Пръв се покачи върху високата стена младият тракиец от малкото село край бреговете на Марица. Подир три дни получи от ръцете на щедрия си господар владетелския меч на Вавилония. Седна тракиецът престола и господарува девет години време. Стегна порутените стени на града, събра силна войска, разшири границите на държавата, потъна в злато.

Веднъж в двореца му влезе странен човек — с овчи калпак, с цървули на краката, червен пояс и лице, почерняло от горещия пустинен вятър. Той беше дошъл от далечна земя.

— Бате — каза бедният гост на вавилонския владетел, — аз съм твоят по-малък брат. Не ме ли познаваш? Дойдох от Тракия. Научихме се, че ти си станал голям човек и имаш толкова войници, колкото зърна пясък има в пустинята. Чухме, че твоите войници били храбри като лъвовете. Проводиха ме да искам помощ. Варвари от север, облечени в кожи на зверове, въоръжени с брадви и мечове, нахлуха в родината ни.

Грабят стадата ни, горят нивите ни, отвличат в робство невестите ни. Ела да ни помогнеш!

— Не мога дойда — отвърна владетелят на Вавилония. — Моите войници са научени да се бият само когато са настанени върху гърбовете на големите слонове. Пустини и морета делят Вавилон от Тракия. Как ще прекарам слоновете си през моретата?

С наведена глава си тръгна тракийският овчар.

Минаха още девет години. Отново във Вавилон пристигна същият овчар и падна на колене пред владетеля.

— Бате — замоли се той, — нашата майка е на смъртно легло. Ела си да те види! Тя иска на смъртния си час да прегърне своя най-голям син — господаря на Вавилония.

— Не мога да дойда — отказа повторно господарят, — защото Вавилон е пълен с боляри, които искат да сложат на главите си царски корони. Щом стана от престола, други ще седне на него.

Пак наведе глава малкият брат, тръгна си и се закле никога вече да не стъпи в столицата на своя брат.

А когато се върна в Тракия и майката чу какво е казал нейният син, надигна се, погледна към далечината и тъй го прокле:

— Ако някога, синко, ти стане свидно за родния край и се върнеш в Тракия, дано се вкамениш!

Цял живот господарува тракиецът във Вавилония. Води войни, посреща и изпраща царе от всичките краища на земята, трупа злато и най-подир легна да мре.

— Чувай — обърна се той към своя верен прислужник, — чувай какво ще ти заръчам... още тази нощ, като издъхна, тайно от другите да натовариш шест камили с имане. На седмата привържи моя ковчег и карай към Тракия! Искам да бъда погребан в родната си земя...

— Слушам, господарю, последната ти поръка ще бъде изпълнена! Същата нощ, когато месечината угасна зад един облак, седем камили, натоварени с тежък товар, излязоха от Вавилон и се упътиха през пустинята към морския бряг. Върху един голям кораб камилите и техният водач плувнаха по моретата, минаха покрай чужди и непознати страни и подир два месеца път слязоха на тракийския бряг. Беше пак тиха есен, когато седемте камили от Вавилония нагазиха потъмнялата трева на Тракийското поле. Марица носеше опадала шума към бреговете На Бяло море. Цял ден пътува керванът

през полето и вечерта керванджията спря камилите да нощуват. Наведоха се ожаднелите добичета, пиха вода от Марица и се пръснаха наоколо.

Бърже настана нощ и в далечината затрептяха огньовете.

Керванджията се обърна към ковчега с мъртвия и рече:

— Господарю, стигнахме вече. Тука е твоята родна земя И посегна да снесе ковчега. Но щом ковчегът с мъртвия вавилонски владател опря до земята, изведнъж се вкамени. Превърнаха се на камък и седемте камили с имането на гърбовете. Майчината клетва се сбъдна.

Минаха оттогава много векове. Времето неуморно трупа с две шъпи пръст върху вкаменените седем камили, догдето сред равното поле израснаха седем високи хълма. Върху тези хълмове лежи днешният град Пловдив.

НАКАЗАНИЕ ТРОЯНСКА ЛЕГЕНДА

На сто крачки от манастира „Свети Йоан Предтеча“ има един голям каменен старовремски кръст, покрит със зелен мъх. Под него спят двадесет и пет души бунтовници, излезли бой да се бият за свободата на своя роден край. Пред манастира те се появиха със зелени войнишки куртки, с бели калпаци и лъвчета на калпаците, с високи навои и черни върви, с тънки иглянки.

Войводата ги проводи да бранят Вълчия проход. Зад тях, в една тиха зелена долина, се беше потулил вехтият манастир. Над гъстия орешак светеше оловното кубе на църквичката. Бунтовниците натрупаха камъни, заприщиха пътя на татарите и залегнаха. Когато пътят отвъд прохода почерня от татари и пушки запукаха като клепало — петима души манастирски братя изскочиха от килиите си, пресякоха тревясалия двор, открехнаха малката задна вратица и побягнаха като рогачи в дълбоките планински дебри.

В магерницата остана само нямото момче Велко, манастирският ратай. Наведен под камината, Велко раздуха въглените, подкладе гърнето, излезе навън и се мушна в градината за мащерка, ала преди да накъса дъхави стръкчета, Нямото се покатери бързо на ореха да навести своите крилати другарчета-гургуличета.

Надникна в дупката и въздъхна: птичките бяха вече изхвъркнали. С тъга Нямото се озърна наоколо и ги потърси. Погледна към Вълчия проход. Най-напред видя червеното знаме на бунтовниците. Очите му се разшириха и сърцето му затупка. Хвърли се на земята и изхвъркна вън, затече се към прохода.

— Нямото е тука! — обади се един от бунтовниците. — По-скоро тичай, Велко, за вода, че умираме от жажда!

Нямото не го чу. То беше глухо.

Бунтовникът му направи знак с ръце. Като разбра какво искат от него, Велко се обърна назад и полетя. Подире му дигнаха прах три татарски куршума. Единият разкъса петата му, кръв закапа по сухия

път. Нямото се спря. Закуца към манастира, влезе в магерницата, грабна стомната и я подложи под чучура на чешмичката, която едвам сълзеше. Докато се напълни стомната, то си превърза с една кърпа ранения крак. Бунтовниците поеха стомната с разтреперани ръце. Изпиха водата и поискаха още. Насреща татарите напиха с грозен вой.

Додето слънцето слезе над Чемерикова поляна, Нямото три пъти се връща при бунтовниците. Когато излезе за четвърти път от манастирския двор и погледна към прохода — косата му настръхна: една стена от черни хора с голи ножове прехвърли натрупаните камъни от бунтовниците и идеше към него. С ужас Нямото хвърли стомната и тя се строши. Втурна се към черковната врата. По белите каменни стъпала останаха кървави петна от ранения му крак. Блъсна лявата врата на иконостаса и влезе в олтара. Наведе се, вдигна една голяма плоча под престола, спусна се в скривалището и пак намести плочата над главата си. Притихна.

Татарите нахълтаха в двора. Запращяха дървените килии. Най-напред потърсиха водоносеца на бунтовниците. По кървавите дири разбраха, че в църквата. Почнаха да го търсят зад клоните, събориха аналоя, гледаха под престола, в пезулите никъде го нямаше куцото момче, сякаш беше потънало в земята.

— Огън! — извика големият господар на татарите.

Двамина изскочиха навън към магерницата за огън. Нямото в тъмната дупка трепереше като голо птиче и се кръстеше.

Докато се върнат татарите с огъня — големият господар вдигна нагоре пушката и я насочи към иконата на Исуса Христа. Божият син го гледаше с благи очи. Татаринът спусна ударника. Тогава куршумът прониза шията, стигна един камък, по-твърд от кремък, върна се назад по същия път и се заби в челото на стрелеца. Началникът на ордата се люшна и падна възнак. Голям страх завладя ордата. Двамина хванаха убития и го изнесоха навън. Ония, които върлуваха из манастирските стаи, като разбраха какво се е случило, нададоха грозен вик и се разбягаха.

Манастирът опустя.

Нямото вдигна плочата. Излезе навън и се озърна наоколо. Вечерна светлина влизаше през десния прозорец и заливаше кръста над иконостаса...

ПРЕДАТЕЛ ЛЕГЕНДА

1393 година. Запомнете я, малки читатели! Тогава падна от главата на цар Иман Шишмана българската царска корона и петстотин години народът прекара в тежко иго. Тогава Челеби Сюлейман, синът на Баязида, завладя Велико Търново, изкла най-смелите мъже, отведе на заточение патриарх Евтимия, великия старец, който беше юначен покровител на българския народ, и над приказния царски дворец на Царевец се развя червено турско знаме с полумесец и звезда. Три месеца време Челеби Сюлейман обсажда Велико Търново, каменното сърце на България. Градът беше опасан колан от камъни и нито една турска обсадна машина не смогна да пробие здравата крепостна стена. Отгоре, от бойниците на островърхите кули, излитаха острите стрели на българите и косяха гъстата войска на Челебията, както тънка коса коси тревата на млада ливада. Преди да вдигне обсадата и потегли назад посрамен, турския военачалник сбра пашите си на съвет и ги попита:

— Няма ли между турците нито един войник със здрави плещи, който да налегне с гръб Желязната врата на Царевец и да я откърти, за да нахлуем в крепостта?

Пашите мълчаха с наведени глави.

Челеби Сюлейман продължи с болка на сърцето:

— Няма ли герой, роден от ханъма, който да се покатери нощем на крепостната стена, да скочи вътре, да избие стражата и да отключи портата?

Пашите мълчаха.

— Защо мълчите? — викна Челебията. — Орехи ли има в устата ви?

Тогава се вдигна най-старият паша и рече тъй:

— Господарю, аз познавам един герой, който може да влезе в крепостта на българите.

— По-скоро тичай да го доведеш?

Старият паша излезе от шатрата на военачалника, прекоси през черния мравуняк от войници, които събраха чорба от големи пръстени гърнета с вървени лъжици, и слезе към близката долчина. В долчината едно престаряло магаре мирно хрупаше зелени бодили и гонеше с лявото си ухо магарешките мухи, които упорито се мъчеха да влязат в очите му, за да разберат защо плаче. Пашата откърти го към шатрата, където заседаваха пашите, и викна отдалеч:

— Ето, господарю, героя!

Челеби Сюлейман сви очи и брадата му затрепера.

— Как смееш да се гавриш със своя господар? — избухна той и вдигна тежкия си ятаган да съсече стария паша.

— Стой, бащице мой, не бързай — отговори му пашата, — чакай да ти кажа! Аз не се гавря, а повтарям: този е героят, който ще превземе орловото гнездо на българите. Господарю,

на този свят няма стена, която да не бъде пробита от жълтицата. Заповядай да натоварят върху гърба на магарето две торби, догоре пълни с жълтици. Поръчай натовареното магаре да бъде отведено тая нощ пред Желязната врата и чакай да видим какво ще стане.

Както каза пашата, тъй стори Челеби Сюлейман. Напълни две торби с жълтици от съкровището, сам ги метна върху гърба на магарето и подаде повода му в ръката на един наемник, който от Мала Азия беше потеглил подир турската войска да ближе гърнетата на войниците. Наемникът отведе магарето, щом се стъмни, пред Желязната врата. Нощта беше лунна. Гробищно спокойствие милваше позлатените високи кули на Шишмановите дворци и болярските къщи. Умореният град тежко дишаше, потънал в дълбок сън. И когато месечината се издигна над Желязната врата и откритите жълтици светнаха като разрината жар, отгоре през една бойница две жадни очи се впиха към торбите.

— Какво свети там долу? — попита един тих и треперлив глас.

— Пари светят, имане гори — зашепна наемникът. — Челеби Сюлейман ще напълни с тях джобове на оня, който предаде ключа на крепостта.

Двете очи блеснаха като два раздухани въглена.

— Много ли са жълтиците?

— Две пълни торби.

— Всичките ли ще получа?

— Всичките до една. На мене, ако искаш, можеш да дадеш само една — да си купя кон, за да натоваря плячката, която ще нагрябам от Велико Търново.

— Ами по какво ще ме познае утре пашата?

— По името. Как ти е името? — попита наемникът.

— Името си не обаждам. Аз нося обица на ухото си. Тъй да му кажеш: един човек с обица на лявото ухо предаде ключа на Желязната врата.

И когато тежкият ключ падна отвъд и звънна в краката на наемника, ръцете му се разтрепераха. Щом настъпи потайна доба и уморените защитници задряха, той завъртя железния ключ и отвори вратата на търновската крепост.

На другия ден ордите на Челеби Сюлеймана нахълтаха като мътен порой в предадения град. По улиците потекоха ручейи от кръв, къщите, черквите и дворците пламнаха.

В туй време Челеби Сюлейман, седнал пред шатрата си на Гаргабаир, бавно отчиташе зърно след зърно от броеницата си. Откъм града двама чернолики войници доведоха пленник. Пленникът падна в краката на турския военачалник и бърже заговори:

— Аз съм оня, който предаде нощес ключа на Желязната врата. Ето и обицата на лявото ми ухо.

— Ти ли си? — попита пашата. — Защо си дошъл?

— Искам наградата.

Челебията заповяда да му дадат торбите. Предателят, като видя златото, обезумя от радост и започна с трескави пръсти да рови жълтиците.

— Парят! — извика той със задавен глас и си дръпна ръцете.

Изправи се, протегна десница към града и рече:

— Господарю, погледни какъв град, по-скъп от елмаз, ти предадох. Какво ми плащаш за предателството? Само две торби жълтици. Малко са. Дай ми още толкова!

Турчинът го погледна с презрение.

— Ако не ти се дават много, прибави още една торба!

Ако не даваш една торба, нагребни ми една паница! Не може ли? Дай тогава една шепя!

Челеби Сюлейман прехапа долната си устна.

— Всемогъщи, още една жълтица поне няма ли да се откъсне от сърцето ти? — умолително го погледна предателят.

Челеби Сюлейман скокна прав и с разтреперан глас се обърна към палача, който седеше пред шатрата, опрян на тежкия си ятаган:

— Дай му награда, достойна за един предател!

Палачът измъкна ятагана си, издигна го високо, замахна и с един удар отсече главата с ненаситните очи. Отсечената глава се търкулна.

Тогава предателят грабна окървавената си глава и хукна да бяга с нея нагоре. Дълго време той се катери по големия каменист хълм и най-сетне се спъна върху един камък, падна и издъхна.

Българите го затрупаха с проклетия и камъни. И до ден днешен стои грамадата, под която лежи затрупаният предател на Велико Търново.

ПУСТИННИКЪТ ПРЕДАНИЕ

По ония времена, когато Петър, синът на Симеона, беше цар на България, в тъмните гори на Балканския полуостров живееха четирима праведни мъже. Народът ги наричаше пустинници. Покрай бреговете на река Пшиня, под Козяк планина, се беше настанил първият пустинник — Прохор Пшински. В една усойна пещера, близо до рударския град Кратово, живееше вторият пустинник — Гавраил Лесновски. Третият — Иоаким — се молеше в самотията на Осоговската планина, а четвъртият — Иван Рилски — беше жител на великата Рилска планина. За Ивана Рилски народното предание разказва:

Когато белязаното момче от Скрино стана на дванадесет години, неговият баща го даде ратай в едно село, близо до Житомирската крепост. Ивановият господар имаше воденица край един малък планински поток, кошара и десетина овце в кошарата. Докато воденичарят мелеше брашно, неговото ратайче ходеше по ливадите след стадото и свиреше на агънца с една тънка свирка. Агънцата много обичаха своя пастир, защото никога не дигаше тояга да ги подгони. През лятото, додето овцете пладнуваха под един сенчест явор, Иван събра дребни охлювчета и направи на всяко агънце по едно герданче. Агънцата припнаха и подскочиха като щурци от радост. Най-старият овен от благодарност научи Ивана да разбира овчия език. По цели дни пастирчето водеше разговори с овцете и разбра, че и те като хората имат свои радости и грижи. Една вечер воденичарят рече на Ивана:

— Утре ще заколя черното агънце с белите крачка.

— Защо ще го колиш? — попита Иван. — Какво зло ти е направило?

— Ще ти кажа защо. Речицата, която кара воденичния камък, пресъхна. Аз съм решил да пренеса жертва на свети Илия

Гръмотвореца, дето търкаля небесните бъчви и гони облаците с огнени камшици. Дано рукне дъжд и моята воденичка пак да тръгне.

Иван се много натъжи, като чу тези думи. През нощта, когато всички заспаха, той влезе в кошарата и прегърна черното агънце с белите крачета.

— Бягай, бацьовото агънце, защото господарят иска да те погуби.

— Аз нищо лошо не съм му сторило — рече агънцето.

— Хората колят агънцата, защото са много кротки и нямат бодли като таралежите. Бягай по-скоро!

— Къде да ида?

— Мини реката Струма и се скрий отвъд в гората!

Агнето послуша Ивана. Тихо се измъкна от кошарата и се загуби в нощта.

Когато настана ден, воденичарят запали пещта, наточи си ножа и потърси обреченото агне.

— Къде е агнето? — развика се човекът с ножа.

— Побягнало е през нощта — отговори плахо Иван.

— По-скоро да го намериш! Ако не го докараш до пладне — тебе ще метна в пещта.

Иван си грабна коравата вълнена дрешка и се затече към Струма. А Струма течеше бърза и дълбока. С жален глас Иван позова агънцето си. То беше отвъд реката, зад една шубрачка. Като чу Ивановия глас, трепна, подаде си главата и се обади.

— Как премина тая дълбока вода? — провикна се Иван.

— Прескочих я нощес. Нали знаеш, че на страха краката са дълги!

— Ами аз как да дойда при тебе? — попита Иван.

— Хвърли си дрешката във водата и стъпи върху нея. Дрешката ще те пренесе.

Иван послуша агънцето. Метна дрешката си, стъпи върху нея и тя плувна като корито.

Отвъд Струма агънцето попита Ивана:

— Сега какво ще правиме?

— Ще бягаме, бацьовото.

И двете душици навлязоха в гората.

* * *

Бяха минали седем години от оня ден, когато пастирчето Иван отиде да търси агънцето и не се върна. Веднаж трима ловци от Житомитската крепост отидоха на лов отвъд Струма. навлязоха в гората, видяха един елен с клонести рога и насочиха стрелите си към него. Еленът, като разбра какво мислят да правят ловците — търти да бяга. Запращяха и надвесените клони на дърветата. Ловците се втурнаха след него. Дълго тичаха, докато се умориха и му загубиха дирите. Капнали от умора, ловците тръгнаха да си ходят, но забъркаха посоката и се въртяха насам-нататък, докато мръкна. Надвечер излязоха на една полянка, окръжена от столетни дървета. Насред полянката зееше колиба със сламен покрив, а пред колибата се леко поклащаше един висок ръжен клас. Надясно от колибата мирно пасеше една овца. Когато ловците приближиха колибата, отвътре излезе един млад човек — висок и сух, с рядка жълта брада и черна риза, опасана с къпина.

— Добре дошли! — проговори стопанинът на колибата и се поклони.

Ловците бяха много изгладнели.

— Какво ще ни нагостиш? — попита единият.

— Каквото дал господ — отговори пустинникът и като протегна ръка, отрони едно зърно от ръжения клас. Сетне се наведе, пусна зърното в дупката на своята ръчна каменна мелница, наречена хромел, и почна да мели. Завчас смля зърното и замеси една мъничка питка. Накладе огън. Зарови питката в огъня и додето надои мляко в една пръстена паничка — питката се опече. Гостолюбивият човек разчупи питката на три залька и ги подаде на ловците. След туй сложи напреде им паничката с млякото, изнесе три дървени лъжици и покани гостите да се нахранят:

— Яжте!

Ловците налапаха зальците и загребах мляко с лъжиците.

Щом сръбнаха — изведнаж усетиха и тримата, че са сити сякаш си били на господарска трапеза. Спогледаха се смаяни. Починаха си, попитаха накъде са пада Житомитската крепост и тръгнаха да си ходят.

Когато кривнаха зад колибата, те се спряха до овцата на пустника и си заговориха.

— Този човек — рече единият — ни нахрани само с едно зърно ръж, той не е чист!

— Той е съдружник на дявола! — извика вторият.

— Да накладем огън и да го изгориме! — предложи третият. Овцата, щом чу тия зловеци думи, тихо се промъкна към кошарата и разказа на стопанина си какво смятат да правят с него неблагодарните гости. Пустинникът спокойно изслуша своята другарка и без да каже дума, влезе в колибата. Подир малко той изнесе една детска вълнена дрешка и я хвърли на тревата. Най-напред върху дрешката се намести овцата. След туй пустинникът стъпи до нея. Тогава стана чудо. Дрешката се раздвижи като птичи криле и понесе овцата и човека нагоре.

Когато пустинникът се издигна високо над ловците, неговият глас прокълтя:

— Вие сте зли хора! Нека бог ви съди за греха, който намислихте да сторите!

Когато изрече тия думи, пустинникът се понесе към сините върхове на Рила планина. Там той кацна на една висока поляна и съгради първата постница на манастира „Свети Иван Рилски“.

РАЗМИРНИ ГОДИНИ

Като орляк черни гарвани, тръгнали за леш, нахълтаха в селото даалиите и тюмбелеците. Яхнали на черни гривести коне, те развяваха алени байрачета, вързани на дългите им остри копия. Ятаганите им бяха криви, ковани от чисто сребро. Водачът им вървеше най-напред. В очите му гореше стръв, а дето стъпеше конят му — кладенче копаеше. Не беше вик на хора тяхното викане, ами беше рев на зверове. След водача на ордата препускаха на кобилки две човечета, дребосъчета, с барабани, с островърхи калпаци, със звънчета и дълги плетени коси. Те бяха барабанчиците. Старите бабички пуснаха слух, че в барабаните им имало две голи българчета, взети от люлките изтръгнали от майчината гръд. Когато първият даалиец тумкал барабана, първото българче почвало да вика отвътре:

— *Тумба лумба!*
Тумба лумба!

А когато замахнел с тупалката другият тюмбелек, от втория барабан се обаждало жаловито второто българче:

— *Оле, мале!*
Оле, мале!

Щом ордата влезе в село, стари и млади писнаха. Хукнаха да бягат — кой накъдето му видят очите. Даалиите и тюмбелеците

развяха алените байрачета по запустелите улици и почнаха грабеж. Разбиха заключените писани ракли, задигнаха премяната на девойките, огърлиците на невестите, врахелите на старите баби. Нахлуха в двора на Вехтата черква, минаха с конете през гробовете, изкъртиха тежката врата и влязоха вътре. В олтара погубиха моя дядо, стария поп Петко. Аз побягнах през задната врата и се потулих зад един голям надгробен камък. Когато зверовете излязоха вън, аз се върнах в черквата и видях, че всичките сребърни кандила, кръста и даровете ги няма. Моят дядо лежи на плочите, а над него се гърчи разпятието на Христа с избодени очи. Голям страх беше... Надвечер даалиите и тюмбелеците с натоварени коне излязоха вън от селото. Напреде им потичваше една стара жена с вързани ръце. Майката на Хайдут Велка. Хайдут Велко беше закрилник на селото. Той ходеше с дружината си по горите, вардеше жътварите по нивите, мливарите по водениците и закъснелите пътници. Народните душмани не смееха да замръкнат в нашето село.

Водачът на ордата повика кмета дядо Вълча и му поръча да стори вест на Хайдут Велка: прави що прави — до сутринта да се предаде. Ако не се предаде — още утре, преди изгрев слънце, — ще намажат неговата майка с катран и ще я запалят жива да изгори. Дядо Вълчо проводи две момчета да намерят Велка. Хайдут Велко, щом научи грозната вест, разпусна малката си дружина и тръгна към поляната накрай село, където нощуваха даалиите. Когато го хванаха народните душмани, не го погубиха, ами изкопаха една дълбока яма, изградиха му тъмница от каменни плочи, спуснаха го вътре с вързани ръце и го затрупаха. Цяла могила дигнаха отгоре му. Водачът на ордата взе от огъня една главня, забодде я на върха на могилата и рече:

— Когато тази главня пусне зелен лист — тогава ще излезе Хайдут Велко от тъмницата!

Яхнаха даалиите и тюмбелеците конете си и удариха нагоре през храните.

Екнаха барабаните им:

— *Тумба лумба!*

— *Оле, мале!*

Затекоха дните и годините. Аз ходих в манастира „Света Троица“ и там ме заполи владиката Неофит. Върнах се и започнах да служа в черквата, където служеше моят дядо. Девет години лежа Хайдут Велко в тъмницата и никой не го знаеше дали е жив. Девет години една бабичка с дълбоки като ями очи отиваше всяка вечер на страшния му гроб. Тя се навеждаше над главнята и почваше да нарежда:

— Стани, Велко, стани, сине, да помогнеш на братята си! И сълзите ѝ капеха, капеха.

Те се втичаха по главнята надолу, сухата пръст ги поемаше. И през лятото 1876 стана голямо чудо: сухата главня, забодена над Велковата тъмница, пусна зелени клончета, напъпиха клончетата и се развиха листа. Една сутрин, когато отивах към село Кралев дол да кръцавам новородено дете, аз видях с очите си, че Велковата могила е разкопана. Надникнах в тъмницата: вътре нямаше никой.

По едно време чухме, че Велко развял знамето на свободата и с една голяма дружина потеглил към Средногорието.

Горните редове написах върху последния бял лист на евангелието Аз поп Петко, внук на погубения от даалиите отец Петко Стария.

СПАСЕНА ДУША ПРЕДАНИЕ

През един горещ юлски ден — 814 година, — когато старият хан Крум се връщаше на кон от Мадарската крепост към аула си в Плиска, неочаквано над главата му се надвеси ангелът на смъртта и замахна с огнен меч. Ханът видя душевадеца, ослепен от грозната светлина на меча, повдигна ръка да закрие очите си, прежълтя като восък и политна да падне на земята.

Боилите, които придружаваха хана, се втурнаха към него и го отнесоха към аула. Когато влязоха в двореца и положиха върху позлатения одър царя на българите, ангелът на смъртта се изправи невидим до главата му, прибра тънкия си меч в ножницата и почна търпеливо да чака. Навъсени стояха боилите и гледаха как бере дума грамадният човек, повален като стар отсечен дъб.

Отневиделица изскочи куцият дявол, наведе се, сложи ухо до гърдите на умирация господар на българската земя и почна да слуша ударите на сърцето му. Като разбра, че тия удари утихват като ек на боен барабан, който се отдалечава, куцият неприятел на човешкия род поклати глава и злоещо се усмихна.

— Защо си дошел? — попита го ангелът на смъртта.

— Дошел съм да прибера тая грешна душа — отвърна дяволът.

— Тя не е твоя — тихо рече ангелът.

— Душата на този цар, който цял живот е носил в ножницата си меч — мокър от човешка кръв, — принадлежи на дявола. Тя е моя! — викна дяволът и в очите му избухнаха две зелени пламъчета.

— Почакай малко и ще видиш! — промълви ангелът и погледна към вратата.

Ханът дишаше тежко и вечната нощ полека премрежваше погледа му.

— Къде са синовете ми? — промълвиха сухите му сини устни.

— Идат, господарю, ето ги.

В голямата тронна зала влязоха двамина млади мъже със сребърни ризници, с тежки къси мечове на бедрата и островърхи позлатени шлемове. Те бърже приближиха до одъра, паднаха на колене от двете страни на баща си и наведоха глави. Полека и мъчително хан Крум отвори очи. Погледна надясно — опари го мрачният поглед на Токту, по-големия му син. Токту беше страшен човек. Той летеше като черна птица пред Крумовите войници, катереше се пъргаво по крепостните вражи стени, скачаше върху главите на неприятелите, а когато баща му даваше големи народни угощения — ешмедемета, — Токту пиеше запалена ракия. Ръката му тежеше върху одъра — черна и корава. Хан Крум полека сложи десницата си върху тая черна и корава ръка и усети, че стиска студен камък. Обърна се наляво и срещна сините кротки очи на Омуртага. Нежна милувка затопли челото му. Изведнаж душата на болния се проясни и сърцето му затрептя, както пърха пеперуда над крехко пролетно цвете.

— Ти не си човек, а гълъб, сине мой — промълви ханът и дълго гледа Омуртага в очите, сякаш искаше да ги погълне и отнесе на другия свят.

Токту мрачно прехапа устни.

Хан Крум дълбоко въздъхна и пак затвори очи. Над него се наведе най-старият боил, беловласият военачалник на Мизия — Онегавон.

— Господарю — рече той, — време е.

— Време е да кажеш кой ще седне на твоя празен трон.

Умирацията цар се размърда, събра дух, напрегна последни сили и заговори с отпаднал, но твърд глас:

— Чуйте, мои синове, слушайте, военачалници, последната ми воля! Аз цял живот водих боеве. Клах хора, поих земята с кръв, горих градове и села, газих житни ниви, населих Мизия, Тракия, Македония със сираци и вдовици. В този последен час душата ми е празна. Аз виждам безкрайна върволица от мъртъвци — ония, които съм погубил по бойните полета. Те ще наближат към мене. Ще ме попитат за своите майки, за своите невести и невръстни дечица, аз какво ще им отговаря? Чуйте! Искам да оставя короната си на един от моите синове, ала не зная кому. И двамата ми са еднакво мили. И двамата тежат като старо злато. Токту е храбър като лъв, а Омуртаг е мъдър и очите му излъчват обич. Преди да отсъдя кой ще седне на моя трон, аз ще ги попитам

нещо. Най-напред ще питам тебе, Токту. Чувай! Да речем, че ти донякога паднеш в плен. Нека речем, че те е заробил ханът на татарите и ти е извадил едното око. Да речем, че оня татарин, след като ти е извадил едното око, ти дава кон и те пуца да се върнеш в родината си. Ала подир две години колелото на историята се обръща и самият татарски хан пада в ръцете ти. Отговори, какво ще правиш с него?

Изправи се Токту и отсечено отвърна:

— Ще му извадя и двете очи, господарю!

— И аз цял живот туй правих, затуй народът ми тръгна с просешка тояга. А ти, сине Омуртаже, отговори, какво би сторил? И ти ли ще извадиш и двете очи на татарина?

— Господарю — отвърна Омуртаг, — аз няма да му извадя и двете очи, аз ще го пусна свободен — да тръгне по света и да разказва, че царят на българите не вади очи.

— Защо? — попита Крум.

— Защото само оня, който дава очи, има право да ги ослепява. Хан Крум дълго гледа сина си и очите му овлажняха. Със задавен глас той промълви:

— Сложете ханската корона на Омуртогавата глава! Той ще ви бъде новият хан...

Старият боил Онегавон с треперещи ръце вдигна високо короната. Тръгна към Омуртага. Боилите измъкнаха мечовете си, вдигнаха ги нагоре за клетва. Куцият дявол изхвъркна навън с проклятие, а ангелът на смъртта поведе нагоре спасената душа.

ЗАБРАВЕНИЯТ КРЪСТ

Горе, на синия гръб на Балкана, където сега месечината опира чело, има голям каменен кръст. Останал е само почернелият камък — дъжд и вятър отколе са изтрили името на забравения покойник. Ония хора, които бяха утъпкали пътеката до камъка, почиват вече в земята, пътеката я няма — тревясала е. Снощи, когато синият мрак погълна стария Балкан, от гората, дето е наляво от кръста, излезе един бял куц орел и полека тръгна по камъчките към гроба. Като стигна до камъка, птицата разпери криле, подхвъркна и кацна отгоре му. Впи закривените си нокти и остана там, загледана надолу, към полетата на равна Тракия, където избухва на огънове и мирните работници се прибраха от нивята да спят.

Тогава под земята се чу глас:

— Ходи ли?

— Ходих, излез да ти кажа.

Камъкът се залюля, земята се пропука и от гроба излезе човек с юнашки дрехи, перо на калпака и жълто лъвче под перото. Той помилва по главата старата птица, погледна наоколо божия свят, пое дълбоко свежина и седна до кръста.

— Казвай.

— Видях люлековата гора.

— Коя?

— Оная с високия кавак, дето беше майчиното ми гнездо. И ми дойде на ума за тримата турци, които минаха през гората едно утро. Като видяха гнездото, те замагнаха с ръце и единият вдигна пушката си. Прицели се. Куршумът прониза крехкото ми крило, което още не бях разтварял. Паднах от гнездото. Майка ми, орлицата, я нямаше. И когато отминаха турците, ти дойде, прибра ме, сложи ме в пазва и моята кръв обагри ризата ти. Помниш ли? Ти тогава беше малко овчарче. Твоята стара майка излекува крилото ми.

— Ходи ли на гроба й?

— Ходих — отвърна орелът. — Намерих го буренясал, а дървената кукла — прогнила.

Юнакът подпря главата си. Пред очите му оживя миналото. Колко години има оттогава!

— Помниш ли, побратиме орльо, оная голяма опашата звезда, която раздели небето надве? Като кринче беше голяма главата ѝ. „Война ще има“ — думаха старите хора и с надежда отправяха очи към земята на Дяда Ивана. Тъй беше, челото на звездата светеше окървавено. Скришом, наведени над пръстена паничка, в която гореше една шишарка, моите две сестри, милите, шиеха жълти лъвчета на мерни калпаци. И една нощ ние, младите соколовчани, зарязахме вършитбата и поехме към Балкана — да се бием за свободата на народа.

— Ти им беше войводата — на ония момчета, дето ги избесиха.

— Аз. Бог ми е свидетел, виновен ли съм?

— И там, в тая гора, кога забиха седем куршума в гърдите ти, ти легна и не можа да станеш...

Месецът се беше вдигнал високо и равнината долу бавно притихваше. Орелът раздвижи големите си криле, поде се и кацна на юнаковото рамо.

— Чувай, искам да те попитам нещо.

— Питай — отвърна юнакът.

— Когато през оня горещ летен ден дойдох тука, ти умираше. Горяха твоите седем рани. До главата ти бяха побили байрака на четата ти и под байрака цвилеше твойт черен кон. До залез слънце ти вардих сянка с крилата и когато подухна разхладянинът, ти се поизправи, седна, дълго през сълзи гледа надолу, където горяха страшните пожарища и златната Тракия ставаше на пепелище. Тогава написа писмо и рече: „Да занесеш тая бяла книга, която ще сложа под крилото ти, в Дядовата Иванова земя. Намери Дядо Ивана и му я дай.“ Аз заминах същата нощ и на сутринта стигнах големия град със зелените черковни кубета. Заварих Дяда Ивана — на златен стол седи. Пуснах писмото на коляното му. Кажу, какво беше писал в писмото? Юнакът трепна.

— Какво бях писал ли? — две думи. Молех го да дойде и отърве от робия нашия народ, защото турчинът ще го затрие — коренче няма

да остави. Не видя ли подир три дена как Дядо Иван поеше коня си, а подире му вървяха казаците, като мравуняк?

— Видях ги — рече орелът, — аз все над главите им се виех на витло и сърцето ми туптеше, когато слушах топовете им. Юнакът се облегна на почернелия камък, дето дъждът беше измил името му, и тихо почна една песен, а балканският вятър я грабна от устата му.

МАРКО СУЧЕ САМОДИВСКО МЛЯКО

На шест часа път от Прилеп има един голям камък, търкулнат сред полето. Десет души не могат да го помръднат. Лятно време, когато край него минат уморени от слънчевия пек пътници, отбиват се под хладната му сянка да си починат и да си похапнат. И се чудят коя ли е била оная силна ръка, която го е откъртила от далечните планини и го е катурнала в равнината. Ония, които идат от незнайни страни, мислят, че големият камък е паднал от небето, а попитате ли някой прилепчанин, той ще ви каже: „Този е Марковият камък.“

Старият град Прилеп, столицата на някогашния цар Самуил, е гнездото, в което се родил Крали Марко. Отначало той бил слабо и хилаво момче. С две ръце не можел да повдигне бащината си сабя и цял се скривал, като влизал в бащиния си ботуш. Страхувал се от мравките и бягал с писък, щом някоя мравка напъзляла босия му крак. В Прилеп турчетата го тупали по три пъти на ден. Бащата на Крали Марка — Вълкашин — бил един юнак, дето го нямало по света. Девет крале му се покланяли и думата му в девет земи била закон. Имал палати крал Вълкашин, имал сухо злато в палатите. Негови били всичките белорунни стада, които пасели по Прилепското поле. Владеел всичките просторни гори наоколо. Гневен пламък пламнал в очите на Вълкашина, когато гледал как първородният му син го срами. И не знаел какво да прави с него. Веднаж Марко играел с момчето на един анадолски турчин пред бащините си порти. Най-напред двете деца си приказвали кротко, но по едно време почнали да се препират: кой е по юнак — Марковият баща ли, или бащата на турчето.

— Баща ми — рекъл Марко — съди на девет крале!

— А моят — добавило турчето — има по-дълги мустаци.

— Моят баща има голяма сабя — похвалил се повторно Марко.

— А моят — отговорило му турчето — носи в пояса си пищов.

Довечера, като стане тъмно, той ще гръмне през прозореца с пищова и ще ви избие всичките!

Тогава двете момчета се скарали и се сборичкали. Турчето, нали било по-яко, пипнало Марка, повалило го на земята, вързало му яко краката и ръцете с една връв и го обесило на дъбовата порта с главата надолу. Заревал Марко като ранено зверче. Изскокнал отвътре Вълкашин и що да види: неговият син виси на мандалото. Потънал в земята от срам. Вдигнал ръка да го удари, но му дошло на ума, че е грехота родното си момче да убие. Ами взел, че го проводил в гората да сбира охлюви. Там имало една мечка стръвница. Дано го срещне мечката.

Отишел Марко в страшната гора. Загубил се между дърветата, заплел се като сърне в лозинките. Насред гората излязъл на една полянка. На полянката имало една чудна ябълка със златни плодове, натегнали надолу, светнали на слънцето. Погледнал Марко златните ябълки и не вярвал на очите си. Под ябълката стояло едно малко момиче, с бяла копринена риза облечено. Зуницата му — жива жълта змия с черни точки на гърба. На раменете му-малки сребърни крила, босо. Протягало босото девойче нагоре ръце към ябълките и плачело с глас.

— Защо плачеш? — попитал Марко момичето отдалеч. Не смеел да приближи, защото го било страх от змията.

— Искам една ябълка, а не мога да стигна клона — отвърнало девойчето.

— Защо не подхвъркнеш нагоре?

— Защото ми са още много малки крилцата.

— Покачил се Марко на дървото и откъснал две златни ябълки. Слязъл долу и ги търкулнал към момичето. Погледнал го в очите, които били по-зелени от шумата на гората, и се усмихнал. Избистрили се разплаканите очи на горското момиче. Навело се, взело едната от двете търкулнати ябълки и я ухапало.

— Коя си ти? — попитал Марко.

— Аз съм Гюргя, самодивчето, а ти кой си?

— Аз съм Марко.

— Кой Марко.

— Кралевият. Синът на Вълкашина, дето владее Прилеп и всичката земя наоколо.

— Имаш ли сестра? — попита го Гюргя.

— Нямам — отговорил Марко. — Имал съм някога. Много хубава била. Казвали я Шаина. Баща ми бил на война, когато една нощ дошли трима черни арапи, прескочили през градските стени, влезли у дома и грабнали Шаина. Тя била тогава като тебе. Баща ми, като се върнал, проводил един болярин да я дири. Цял свят обиколил боляринът — никъде не я намерил.

— Искаш ли да ми станеш побратим? — рекло самодивчето и протегнало ръка да му подаде нахапаната ябълка.

Марко погледнал жълтооката змия, която опасвала кръста на момичето, и се дръпнал назад.

— Защо бягаш?

— Страх ме е от змията.

— Яж от ябълката! Който яде от златната ябълка — никога змия няма да го ухапе.

Зарадвал се Марко, че ще има една малка посестрима в гората, доял ябълката, погладил с ръка змията по гърба и прегърнал Гюргя.

В туй време силно се огънала гората. Запращели клоните, пръснали се уплашени птиците на всички страни. Чул се конски тропот. Обърнали се децата и видели — иде Вида самодива — Гюргината майка. На чер кон яхала. Златна юзда държала в лявата си ръка, а в десницата и наместо камшик се виела жива зелена змия.

Запъхтеният кон спрял под ябълката. Вида скочила на земята и грабнала момичето си.

— Искам го, майчице — замолила се Гюргя на старата самодива, — да ми стане побратим! Нямам нито братче, нито сестра.

— Хубаво — отвърнала Вида, — нека ти бъде побратим! Но той е много малък и слаб. Ако го духнеш — ще падне. Юнак ли си, хей, малко момче?

— Юнак съм! — отговорил Марко.

— Я иди повдигни хее оня камък!

Самодивата му показала с пръст насреща високата планина, на чийто връх се белеел един камък, дето не могат десет души да го помръднат.

Отишел Марко на върха, обиколил камъка, огледал го, поклатил глава и пак се върнал. По-висок от него бил камъкът.

Как може да го повдигне!

— Не мога!

Тогава Вида самодива му дала да суче от нейното мляко.

Засмукал Марко самодивската гръд и усещал как при всяка глътка нови сили му идват, мускулите му стават яки като стомана и той расте. Три часа време сукал самодивско мляко. И когато се оставил, такава сила забучала в гърдите му, че като пипнал един стогодишен дъб за клоните, оскубнал го с корените.

— Иди сега да те видя можеш ли да вдигнеш камъка! — викнала самодивата.

Закрачил Марко с широки крачки по гърба на планината. Излязъл горе, сграбил камъка с две ръце и го хласнал напред. Камъкът полетял като грамадна бяла птица, прескочил високите кули на града Прилеп, продължил по-нататък и паднал сред полето — на шест часа път от града.

— Хайде сега — казала Вида самодива, — тръгни по света да покажеш на хората юначеството си! Бъди закрилник на поробените си братя!

Тръгнал Марко из гората и запял. Като пеел, земята трепела. Къде е ходил, какво е правил него ден, никой не знае. Надвечер, когато прилепчани излезли смаяни от града да видят големия камък, запокитен от незнайна ръка, по пътя срещнали Вълкашиновия син води за ухото укротена мечката стръвница, от която кански пищели жителите на цялата окръжина.

ХРЕЛЪОВАТА СВАТБА

Имало по онова време един Хрельо Шестокрилеца. Той бил най-бързият юнак в Македония. Като стрела летял по друми неговият кон и оставял вятъра зад гърба си. Заженил се Хрельо за една далечна девойка, през девет стари гори, през девет села — в десетото. Хубава била Хрельовата годеница. Очите ѝ греели като зелени елмази, а косата и — като жълто злато. Много крале провождали сватове да я искат за невеста, тропали по портите, но се връщали с празни ръце. На Хрельовите сватове девойката отворила портите.

С шарена бъклица отишел Хрельо в Прилеп града, при Марковия баща, да го калеса кум да му стане.

Пил Вълкашин от бъклицата, засукал мустака и го попитал:

— А де ти е малкият девер?

— Нямам.

— Може ли сватба без малък девер? Кой ще доведе невестата? Намери моя син Марка!

Тръгнал Хрельо да дири Марка. Тука Марко, там Марко — няма го. Обходил града, излязъл вѐн и на пътя срещна двама рибари, които се връщали от морето.

— Не сте ли виждали Марка, Вълкашиновия син? — попитал го Шестокрилеца.

— Видяхме го.

— Къде?

— На морския бряг.

— Какво прави там?

— Играе на пясъка. Трупа момчето с шѐпи купчини пясък, големи колкото едновременешните могили, които стърчат край пътищата.

Бутнал Хрельо хвърковатия си кон към морския бряг. Заварил Марка стои на сянка под една могила и мисли.

— Какво мислиш, хей, малко момче? — провикнал се Хрельо.

— Мисля колко капки вода има в морето.

Засмял се Хрельо.

— Я остави ти мисленето, ами ми кажи, идваш ли да ми станеш млад девер?

Изгледал го накриво Марко.

— Върви си по пътя! — отговорил Марко. — Не се шегувай с мене, че ако остана и пипна за крака коня ти, ще хвъркнете и двама отвъд морето!

— Клетва давам, че не се шегувам, ела да ми деверуваш! — усмихнал се Хрельо под мустак и направил кръст.

Като видял Марко честния кръст, станал, отърсил пясъка от дрехите си и тръгнал. Отишли у Хрельови. Заварили сватбарите на крак. Гайдарите и цигуларите чакали. Завел Хрельо Шестокрилеца Марка в яхъра, кон да си избере. Сто бели коня, един от други похубави, пръхтели над яслите. Марко посегнал да избира. Хванал първия за опашката, завъртял го във въздуха и го изхвърлил навън:

— Туй магаре не е за мене кон!

Хванал втория — и него през вратата:

— И туй магаре не е за мене!

Пипнал третия, четвъртия, петия — един по един ги опитвал, додето очистил обора. Избърсал с ръкав малкият Марко мокрото си чело и рекъл:

— Няма в този яхър кон за мене!

И тръгнал пеш пред сватбата. Писнали гайдите, екнали цигулките, забучели тъпаните. Потеглила сватбата като тъмна мъгла. Два дни и две нощи вървели сватбарите през вековните гори, докато стигнат десетото село. Старата майка на девойката редом дарила сватовете. Кому риза дала, кому свilen пояс, кому сърмен колан, кому златошита кърпа, а на Марка дала най-скъп дар: момичето с очи като елмази, да го отведе до Хрельовата къща. И му дала още един боздуган да го закриля по пътя.

Тръгнала си назад сватбата. Минали веселите сватбари през две тъмни гори, навлезли в третата. До земята били увиснали кривите клони на дърветата. Едно малко пиле с шарени криле, кацнало на едно клонче, пеело:

— Спрете гайдите и тъпаните! Отбийте сватбата, потулете се зад дърветата, додето мине и замине черната хала!

Никой не разбрал думите на пилето, защото тъпаните заглушили тихия му глас, и то кършело от мъка криле.

Навлезли още по-навътре сватбарите и когато рукнали по най-дълбокия път, насреща им се задал черният Арапин. Той бил халата. На чер кон яхал. Спрял сватбарите. Онемяла гората. Изправил се старият кум Вълкашин и попитал какъв дар иска да го дарят, че да стори път на сватбата. Вино ли иска да го почерпят, златошита ли риза иска да му дадат, или пари да му начетат.

— Не ща нито вино, нито риза, нито пари — викнал Арапина.

— Аз съм по-богат от всичките царе на земята!

— Ами какво искаш?

— Искам младото булче!

И като размахнал с боздугана си над главите на сватбарите, Арапина помолил половината гора. Грозно се уплашили сватовете. Търтили бяг да бягат — кой накъдето му видят очите. Най-напред побягнал Хрельо Шестокрилеца, защото бил най-бърз от всичките. Останал само Марко с невестата. Излязъл напред малкият юнак, изправил се срещу черната хала и викнал:

— Ако си юнак, слез долу да се побориме! Недей плаши пилците, ами ела да ти опитам силата! Ако ме надвиеш — твоя да бъде невестата, ако аз те надвия — ще ти отрежа главата и ще я забия на кол пред градските порти на Прилеп.

Черният Арапин започнал да се смее. От смеха му гората се вълнувала. Де се е чуло и видяло педя-човек да излиза на борба срещу Арапина?

— Хей, педя-човек — викнал той, — ти ще ме умориш от смях!

Разлютил се Марко и бутнал невестата:

— Дръпни се настрана!

Вдигнал тежкия боздуган, закитил го и ударил коня на Арапина право в челото. Паднал конят и издъхнал. Скочил Арапина и се затекъл към Марка. Пипнали се двамата, борба да се борят. То не било борба, ами чудо. И когато вечерта настанала и огрял месецът, голият Марков нож блеснал над главата на поваления стражник.

— Няма да ти отрежа главата — рекъл Марко, — защото ти взех юначеството. Тръгни сега от село на село, от град на град да разказваш за моето юначество! И да не си посмял да спираш мирните сватби или да дигнеш ръка на християнин. Дето да, си под шумка да се потулиш — ще те намеря!

Повел Марко невестата към Хрельовия дом. Вървели по огрения от месеца път и си приказвали. Към полунощ стигнали. Когато влезли в двора, Марко надникнал през прозореца и видял, че сватбарите ядат печени агнета и пият вино. Тъкмо надигали пълни чаши, за да пият за душата на погубения Марка и заробената невеста.

Ритнал Марко вратата, изгледал всичките и нищо не им казал. Вдигнал боздугана си и почнал наред. Кому пет, кому десет.

А на Хреля двадесет и пет боздугана ударил.

— На ви сега невестата, защо без невеста сватба не се прави!

Па вдигнал на рамо малкият юнак боздугана, що тежал, осемдесет оки, и си тръгнал.

ЧУДНАТА САБЯ

Една вечер по стамбулските улици излязъл един стар арабин с бели като сняг дрехи и се провикнал:

— Сабя продавам! Сабя, която се дипли дванадесет пъти и може да сече дърво и камък.

— Колко я даваш? — попитал най-големият стамбулски паша.

— Три кринчета злато.

— Ти да не си полудял, че искаш три кринчета злато за една ръждива сабя!

Арабинът нищо не отвърнал. Навел глава и тръгнал. В туй време насреща му се задало едно малко момиче с ясни очи и впило поглед в сабята.

— Тази ли е — попитало то — сабята, която преди много векове беше побита над царския гроб във Вавилон?

— Тя е — отговорил арабинът.

— Продай я на моя побратим!

— Твоят побратим има ли кринчета злато?

— Моят побратим е много богат. Почакай до утре! Аз ще отлетя да го повикам. Даваш ли дума?

— Давам. Ще чакам, додето изгрее слънцето.

Обърнало се девойчето назад и леко, като пъргава сърна, прекосило кривите улици. Излязло от Стамбул. Като стигнало в най-близката гора, откъснало крушов лист, свирнало три пъти и тозчас напреде му се озовал един сур елен. Яхнало го девойчето, навело се, грабнало изпод един камък пъстра тънка змия и го шибнало. Еленът плувнал през полетата на Тракия, край морския бряг към Македония. Златна се развявала косата на момичето.

Туй златокосо момиче било Гюргя, Марковата посестрима.

Слязла била от тъмните гори в града да си купи момински гердан.

В полунощ тя преминала по глухите улици на Прилеп и похлопала на Марковите порти. Излязъл Марко с газеничето да види

кой го вика. Видял Гюргя. Прегърнал я, изгървал газеничето и то угаснало.

— Казвай, калка посестримо, защо си ми дошла?

Гюргя му разправила за сабята, която донесъл арабинът от Вавилон.

— Вземи я, побратиме, дай три кринчета злато, колкото ти поиска за нея, давай!

— Че каква е тази сабя? — попитал Крали Марко.

— Тя е сабята на Александър Велики.

Марко трепнал и очите му светнали в тъмнината.

— Не може да бъде! Що ще тая сабя в ръцете на арабина?

— Седни да ти разкажа!

Крали Марко седнал на един камък пред отворената порта, а бялата негова горска посестрима започнала:

— Ти си чувал за Александър Велики. С една шъпа македонци той тръгнал да завладее безкрайните пустини, неизбродните планини и гори, които гъмжат от слонове, и укрепените с високи стени градове на Азия. Когато младият цар преплувал морето, преди да скочи на брега, от кораба закитил копието си да се забие на азиатска земя и викнал:

— Азия ще бъде моя! Короните на всичките царе, среброто и златото от съкровищниците им ще потекат като река към отечеството ми!

Щом слезли на брега македонците и тръгнали, конете им потънали до колене в дълбокия пясък на една пустиня. Пустинята била безкрайна. Море от пясък. Няма нито селище, нито път, нито дърво, ноти птица. И нали никой от македонците не знаел пътя към светлите и цветущи градове на персийския цар Дария, войската се залутала и загубила пътя. Девет деня вървял младият цар през пясъците, а подире му мудно се влачели македонците, капнали от умора, от жажда и от глад. Още на третия ден подир слизането им от кораба се привършила храната им. На десетия ден вечерта македонците стигнали един оазис. Три високи палми засенчвали една бедна колиба. Пред колибата заварили един полугол старец, пустинник, и една тънконога бяла коза.

— Какво правиш тука, старче? — попитал го царят.

— Стоя и чакам загубени в пустинята пътници, за да им покажа пътя към градовете на цар Дария.

— Кой те проводи тука?

— Бог — отвърнал старецът.

В туй време един от царските военачалници извил главата на козата и измъкнал меча си да я отреже.

Старецът затворил очите си да не гледа.

— Стой — викнал му царят. — Кого ще нахраниш с нея?

— Тебе, господарю?

— Пощади — отвърнал Александър Велики — козата на тоя добър старец. Когато гладува цялата войска, нейният цар няма право да яде печено месо. Кажи ни, дядо — обърнал се той към пустинника, — има ли наблизко вода да прием!

— Има един ручей.

Старецът тръгнал нагоре към залез слънце и ги завел при ручей, който лъкатушел като змия между пясъците. Навел се царят, навели се и войниците да пият. Пили и когато се дигнали, усетили чудна сила в гърдите си. Водата на ручей била оная жива вода, от която пиели най-големите юнаци по света. Който сръбнел от нея, ставал непобедим. Един Александров войник извадил от торбата си мъртва, изсъхнала риба и я пуснал във водата да омекне. Но какво да види! Рибата, щом потънала в бистрия ручей, изведнаж оживяла и пъргаво плувнала. Тогава Александър Велики заповядал на войниците си да умият в ручей оръжията си, да напоят конете си и сам потопил грамадната си сабя.

Дигнала се освежената войска, на другия ден осъмнала пред високите стени на приказния град Вавилон. Тежката дъбова порта, обкована с бронз, била здраво заключена. Царят на македонците потропал с копието си. Никой не се обадил отвътре. Тогава той замахнал с грамадната си сабя и разсякъл портата надве. С грозни викове нахлули македонците във Вавилон... Минала се една година. Като покорил двамината най-големи царе на Азия — Дария и Пора, — Александър Велики пак се повърнал във Вавилон и там починал. Погребали го македонците и над гроба побили сабята му. Тази същата сабя, която продава арабинът. Яхни моя сур елен и бягай в Стамбул да я купиш!

— Колко пари иска за нея арабинът?

— Три кринчета злато.

Станал Марко. Върнал се в къщи, отключил съкровището на Вълкашина и нагребал в едни дисаги три кринчета злато. Яхнал

бързоногия елен. Полетял над гори и полета, през равната Тракия и преди зора да зазори, стигнал в Стамбул. Купил чудната сабя. Тя била стара и ръждива, а на дръжката и светел един голям драгоцен камък.

КРАЛИ МАРКО СИ НАМИРА КОНЧЕ И БУЛЧЕ

Когато се върнал Марко в Прилеп, накрай града слязъл от сурия елен и го пуснал да иде в гората при Гюргя. Нарамил сабята и тръгнал към къщи. Силно затуптяло сърцето му, като си помислил коя ръка е стискала някога сабята. На портата излязла да го посрещне стара майка. Тя го попита:

— Защо ти е, сине, тая страшна сабя?

— Ще тръгна, майко, да браня братята си от врага, който тъпче хубавата ни земя. Я допри до земята ухото си да чуеш как пици нашият народ, като немощно орле, на което е пламнало гнездото и то напразно се мъчи да разпери голите си крила и да побегне!

— Широка е нашата земя, Марко. Ако ходиш пеш, не ще да можеш навсякъде овреме да пристигнеш. Де ти е конят?

— Нямам кон — замислил се юнакът.

— Без кон не бива. Едно време баща ти имаше тънконога бяла кобила. Ако я видиш, ще я познаеш по черният белег между двете очи. Очите и са жълти като есенната шума на гората. Когато старият ти баща почина, аз я натирих по ливадите на Преспанското езеро. Години минаха оттогава. Тя пасе там и не се е никога връщала. Иди да я намериш! Носила е бялата кобила над Македония и чуждите кралства твоя юначен баща, ще носи и тебе. Иди да я намериш!

Обърна се Марко и се упътил към Преспанското езеро, където се зеленеела тучната шир. Тръгнал край брега на езерото и подсвирнал. Тънконогата кобила пасяла росна трева в една дълбока ливада. Щом го чула, тя вдигнала глава и почнала да цвили. До нея наострил уши млад жребец, с горящ червен косъм. Помамил я Марко, посегнал да я хване за увисналия сребърен синджир, но тя трепнала и се хвърлила в езерото. Тогава Марко уловил жребчето и го погледнал: и неговите очи били жълти като майчините му. Метнал се на гърба му, навел се напред и стиснал здраво буйната му грива. Жребчето обиколило ливадето и се втурнало в езерото подир майка си. Плувнало. Плувнал и Марко,

потънал до гърди във водата. Щом минали на другия бряг, намокреният момък слязъл, потупал жребчето по гърба, помилвал го по челото и му рекъл:

— Аз ще ти бъда господар!

Тогава за чудо кончето проговорило с човешки глас:

— Аз съм юнак, но ти си по юнак от мене. Бъди ми господар!

— Как ти е името? — попитал го Крали Марко.

— Шарколия.

— Можеш ли да ходиш бърже?

— Мога по-бърже от вятъра.

Радостно се втурнал Марко с пъргавия си кон към града.

Като стигнал пред високите порти, провикнал се:

— Излез, майко, да отвориш портата!

Додето повтори, Шарколия литнал нагоре и прескочил портата.

Не слязъл Марко, ами попитал коня:

— Кажи, майко, едно време кой ковеше бялата тетъова кобила?

Кой му точеше дългата сабя?

— Ще идеш, синко — отвърнала майка му, — в Солун при Яна ковача, дето прави сребърни подкови, златни синджири и скъпи чаши. Накрай града, под земята му е ковачницата. Лична е бялата му къща с железна порта, бели дувари и дълбок кладенец сред двора. Занеси му две торби петолевки. От тях той ще изкове подкови за коня ти. Дай му сабята ти да наточи и му носи още много здраве.

Поел Марко към Солун. Когато похлопал на Яновите железни порти, обадил се ковачът отвътре:

— Хей, кой си ти, незнаен юнако?

— Аз съм Крали Марко, Вълкашиновият син.

— Защо си дошел?

— Дошел съм да ми подковеш коня и сабята ми да наточиш.

— Я си върви по пътя, лудо, други ковач си намери! Аз съм вдигнал две сватби — женя син и дъщеря, — време нямам. Доде не свърша сватбите, решил съм да не прекрачвам прага на ковачницата и чук да не хващам с ръка.

Разлютил се Марко и викнал:

— Отвори!

— Няма да отворя! — обадил се Яно.

Тъй ли? Тогава Марко замахнал с боздугана и ударил тежката порта. Веднъж я ударил — насред двора отхвъркнала. Влязъл вътре и погледнал с гневни очи ковача. Уплашил се Яно и почнал да се моли:

— Чувай, Марко, едно време имахме голяма дружба с твоя баща. Този боздуган, с който събори портата ми — аз съм го правил. Брат да ми си, не ми разтуряй сватбите! Почакай да ги свърша!

И донел Яно от зимника два котли вино да го почерпи. Изпил Марко двата котли на две глътки.

— Ти — обърнал се към ковача — подиграваш ли се с мене? Не ми точи вино капка по капка, ами донеси чашата чабурлията!

Чашата чабурлията събирали ни повече, ни по-малко тъкмо седемдесет стари оки. От нея някога пиел Марковият баща, когато се връщал изморен от страшните боеве. Вдигнал я Марко и изпил на един дъх руйното вино. В туй време Яновата щерка, чернооката Ангелина, със светнали жълтици на шията, гледала от пруста. Като видяла как Марко пресушил чабурлията чаша, високо се засмяла. Марко повдигнал очи нагоре и бил поразен от нейната хубост. Тя греела по-хубаво от слънцето, което трептяло над широкия Янов двор. Сърцето на младия юнак пръпнало като пиле в росен листак.

— Доведи я, Яно, да ми целуне ръка, дар ще даря този черноок дявол!

Излязъл ковачът на пруста и довел дъщеря си. Колкото била хубава, още по-хубава се изправила срещу Марка Ангелина. Той протегнал ръка от коня и тя доближила устните си до нея. В шъпата и Марко спуснал три жълтици. Когато посягала да ги вземе, на дясната ѝ ръка светнала чудна гривна.

— Я дай да ти видя гривната, кой ти я изкова?

— Тетьо ми я изкова — отвърнала Ангелина и повторно протегнала ръка. Наместо да разгледа гривната, Крали Марко стиснал здраво ръката на момата, издигнал, я нагоре и я преметнал отпреде си.

— Хой! — викнал на коня и изчезнал.

Излязъл Яно, сложил ръка над очи и погледнал: далеч някъде сред полето се подемало облаче бял пушек.

Крилат кон бил Шарколията!

— Хайде, карайте сега другата сватба! — викнал ковачът на сватбарите. — Едната се свърши вече!

КРАЛИ МАРКО СПАСЯВА ТРИ СИНДЖИРА РОБИ

Било на Петровден, най-хубавия летен празник. Роса оросила земята и окъпаните узрели ниви и дълбоки гори светнали, сякаш били постлани с дребен бисер. Обръщали чела към синьото небе малките цветчета и пиели лъчите на небесната светлина. Радостно зачуруликали в гнездото под стряхата трите малки лястовичета.

Старият калугер Слави ударил с чук ясната камбана на Светогорския манастир. Трепнала пробудената синя шир, сепнали се тихите гори, звъннали като звънци на подгонено стадо стъклата на прозорците. Пробудил се Крали Марко. Станал, отворил прозореца и погледнал навън. И чул как дръвчето, камъчето и тревицата слушат манастирската камбана и се молят. Накипяла молитва и в неговата юнашка душа. Облякъл се, препасал дипленицата, нарамил боздугана си и викнал на младото си булче да оседлае Шарколията.

Тогава отворила вратата на стаята му неговата побеляла майка и го попитала:

— Къде ще идеш, сине?

— На Светогорския манастир — отвърнал Марко. — Искам да целуна свети Петровата куна и да приема светото причастие.

— А защо ти са ножът и боздуганът? Остави ги, Марко!

Зная те какъв си. Ако срещнеш душманин, може да сториш грях. А окървавиш ли си ръката, не бива с нея да поемаш светото причастие.

Послушал Марко майка си. Разпасал си дипленицата, окачил на стената тежкия боздуган и тръгнал без оръжие.

Марковата млада булка, нали била хитра и досетлива, когато оседлавала коня, тайно потулила в гривата му надиплената сабя, а боздугана вързала за опашката.

— Ако на господаря ти потрябва оръжие — поръчала тя на Шарколията, — обади му.

Излязъл Марко от Прилеп и поел по белия друм през поляните, където също като паднали облаци пълзели белорунни стада и звънците

им люлеели цялата окрайна. Изминал полето конникът, заглъхнал зад гърба му шумът на стадата и навлязъл в една честа букова гора. Погледнал дърветата и що да види: буките повехнали. Като попарени от люта есенна слана клюмали надолу листата на дърветата. Никога посреди лято такава чудо не е бивало. Запитал Марко гората:

— Кажи ми, горо, защо си толкова посърнала? Пожар ли те опожари, или слана попари шумата ти?

Гората никога не хортува, но на Марка отвърнала:

— Да ти кажа, незнайно юначе. Нито ме е пожар горил, нито ме е сушила сушата. Тая сутрин, преди изгрев слънце, през мене минаха турци еничари, с криви ятагани. Те караха навързани три синджира роби, твои братя християни. Първият синджир бяха млади невести с червени гердани. Те пицяха като изгорени змии за децата си, оставени в люлките ненакърмени. Вторият синджир бяха румени девойки, измъкнати от станове, когато тъчели своите сватбени дарове. Техните очи бяха изсъхнали от плач. Най-подир третият синджир — млади момци. Гневен пламък гореше в очите им. Със стиснати юмруци и сподавена мъка пристъпваха момците и дума не обронваха. Всичките тъпчеха боси по пращния друм. Като ги гледах, от жалби ми повехна шумата.

Бутна Крали Марко Шарколията:

— Бягай, Шарко, да ги настигнеме! Ако ги догониме, утре краката ти ще подкова със златни подкови.

Втурнал се като лекокрила птица между дърветата бързоногият кон и летял три часа време. Накрай гората, където тече буйният Вардар, Крали Марко настигнал еничарите и трите синджира роби. Насядали край брега на Вардара, те му заръчвали:

— Вардаре, ние отиваме нагоре, към незнайна земя, а ти течеш надолу. Когато преминеш гората и навлезеш в широкото поле, ще стигнеш едно село — първото, отляво на брега дето е. То е родното ни село. Нашите майки и бащи ще излязат да те попитат — не си ли виждал заробените? Ти да им кажеш, Вардаре: „Много здраве от дъщерите и синовете ви, които няма да се върнат никога!“

Горещи сълзи парели като живи въглени гърба на широката река. Нажалил се Крали Марко и викнал на турците:

— Турци еничари, народни изедници, пуснете робите! ако ги пуснете доброволно, дар ще ви даря. Всекиму ще дам по жълтица, а на

пашата ви — две!

— Да си вървиш по пътя, невернико, че и за тебе имаме една празна халка!

Закипяла юнашката Маркова кръв. Грабнал един камък и го покитил. Камъкът паднал далеко зад еничарите, на другия бряг на Вардара. Никого не улучил. Попитал се за кръста и горчиво въздъхнал: няма я дипленицата, най-вярната му другарка. Като въздъхнал, чул го Шарколията и му рекъл:

— Защо въздишаш, стопане? Я бръкни в гривата ми да видиш какво е скрито там!

Изтеглил Марко сабята, светнал от радост, подскокнал от коня, замахнал с десницата си, сабята се раздиплила и изпищяла като диво горско пиле.

— Пазете се, черни души!

Замахнал надясно. Доде се обърне наляво, не останал нито един жив турчин — покосил ги, както косата коси млада пролетна трева.

Че отвързал Марко трите синджира роби и на всичките дал по една парица — да си купят чехли, боси да не ходят. И ги проводил да си вървят в тяхното село, там да добруват и когато се зададе свят ден, да палят по една вощеница за душата му. Че е много грешен Марко. Що човешки души е погубил!

Върнали се свободните хора назад, а Марко продължил пътя си към Светогорския манастир. Към пладне стигнал в манастира. Слязъл от коня, вързал го о кривата липа, която засенчвала поляната пред манастирските порти и взел да обикаля манастиря. Не смеел Крали Марко да влезе. Нали тая заран е затрил толкова човешки души — как ще вземе светото причастие? Старият игумен Слави го съгледал от един прозорец, излязъл въвн и го попитал защо обикаля наоколо, а не влезе да се помоли. Разправил му юнакът какво се случило и защо не смее да влезе в манастиря за причастие.

— Нямах ли други грехове? — попитал игуменът.

— Нямам, отче!

— Като е тъй, ела да ти дам не едно, а три причастия: първото ще бъде за старата ти майка, задето те на добро учила, второто ще бъде за хитрото ти булче, задето е гудило дипленицата в конската грива, а третото — за тебе, юнако, задето си сторил толкова голямо добро на поробените си братя!

ШАИНА

Един ден на черна кобила — бърза като лястовичка — дошла от незнаен край Шаина, хайдуткинята. Размахала гола сабя, развяла дългата си копринена коса и вихром, яхнала на колибата, обиколила три пъти Прилеп. Трепнали прилепчани. Шаина ръзпънала сред полето бял шатър. Пред шатъра побила сабята си и на дръжката ѝ окачила тежък гердан все от жълтици, които блещукали на шията ѝ. Завардила пътищата, не давала нито пътник да мине, нито пиле да прехвъркне. Девет деня вардила и на третия поробила трима души турци прилепчани, трима паши, проводени от султана да потурчат нейния род. Поробила ги Шаина, вързала ги с железни вериги, отвела ги в Светогорския манастир и ги затворила в дълбокия манастирски зимник. Повикала игумена Слави, който служел вечерня, и му поръчала да занесе на пашите честния кръст да го целунат. Ако не го целунат, хайдуткинята ще им отреже главите като на петровски пилета.

Научил се в Стамбул султанът и му станало грозно. Туй за туй ще отидат верните му паши. Вдигнал на крак седемдесет души, върли като вълци еничари, и ги проводил в Македонската земя, да погубят Шаина. Главата ѝ да донесат в торба, да я види каква е тази юначна жена. Тръгнали еничарите все край морето. Вървели, вървели, додето слезли в Македония. Навлезли в Прилепското поле, забелязали отдалеч шатъра на Шаина, кацнал като бял лебед сред полето, и бърже го оградили от всички страни.

Било ясно утро. Шаина току-що се била пробудила и излязла от шатъра боса по росната трева да прибере златната си коса. Изправила се пред побитата блеснала сабя. Сабята ѝ служела за огледало.

Като ловджийски кучета дебнали еничарите в леката утринна мъгла. Щом ги видяла, хайдуткинята се провикнала:

— Почакайте, млади еничари, не бързайте да отивате на другия свят! Дяволът още спи и не е отключил портите на ада, за да ви прибере. Почакайте, додето си уплета косата на две плитки, че тогава ще ви изпроводя!

Спрели се еничарите. Под вежди ги погледнала юнакията е нехаела. И когато уплела златната си коса и двете плитки увиснали като две жълти змии на гърба ѝ, тя грабнала сабята си и я завъртяла. Започнала сеч да сече. И додето полъхне утринният вятър и дигне мъглата, прав турчин не останал на Прилепското поле.

Измила в росната трева сабята си Шаина, яхнала черната си кобила, ударила право към Прилеп и затрополяла по каменните улици на града. Спряла се на прилепския мегдан и викнала:

— Слушайте, хора прилепчани! Тая сутрин жетва женах.

Уморих се, огладнях. Да ми донесете пред шатъра два овни печени и една пещ житен хляб. Забравихте своята жетварка!

И пак се върнала към полето.

Научил се султанът за еничарите. Дигнал трима глашатаи и ги проводила да обикалят царството му. Да обадят на турците и българите, че ако намери юнак, който да погуби Шаина, хайдуткинята, ще му даде султанът злато, безценни камъни и два града, които си избере юнакът.

Чул Крали Марко глашатаите от кулите си и се помамил.

Пусто злато! Пусто безценни камъни! Пуста лакомия!

Яхнал Шарколията и щом се появил на полето, хвърлил тежкия боздуган. Като гръм минал боздуганът над белия шатър и когато паднал на земята, цялото поле се залюляло.

Илязла Шаина да види кой иде и тръпки я побили, като го видяла. Не е юнак, ами хала. Калпакът му — самур калпак с три паунови пера, веждите му като крила на лястовичка, очите му — очи на граблив орел, а под копитата на коня му земята се огъва.

Уплашила се младата хайдуткиня, изтървала сабята си и хукнала да бяга като кошута пред гневен ловец. Гонил я Крали Марко що я гонил, настигнал я в честата гора, скочил от коня си, стъпил на гърдите ѝ, измъкнал сабята си от ножницата и замахнал да ѝ вземе главата. Щом вдигнал ръка, Шарколията изцвилел три пъти. Взрял се Крали Марко в очите на повалената мома и се сепнал. Като че някога е виждал тези очи. Привел се още и втренчил поглед. Искал да си припомни.

— Защо ме гледаш тъй? — продумала Шаина.

— Мъча се да те позная. Как ти е името?

— Шаина.

— Защо носиш турско име?

Бързо заговорила робинята:

— Някога, когато бях момиче на петнайсет години, живеех в кулите на своя баща. Моят баща беше крал и управляваше девет земи. Една вечер в нашия град минаха трима араби. Баща ми го нямаше в къщи. Той беше заминал за Солун да си подковя коня. Грабиха що грабиха арабите в нашия хубав град, дигнаха имането на баща ми, а мене отвлякоха. Заробиха ме, отведоха ме я тяхната земя. Дадоха ме на пашата. Пашата ме затвори в кулата си и пред вратата на кулата се изправиха тримата араби с ятагани да ме вардят. Там стоях десет години. Десет черни години прекарах. Додея ми на пашата да слугувам. Домиля ми за нашата земя, причерня ми веднаж на очите, грабнах пашовия ятаган и погубих тримата араби. Яхнах най-бързата кобила, която пасеше свободна на полето, и побягнах тука, в моето родно място.

— Че коя си ти? Попита я Марко.

— Аз съм поробената дъщеря на крал Вълкашина. А ти?

— Аз съм Крали Марко, Вълкашиновият син!

— Моят брат! — викнала Шаина и скочила.

Марко хвърлил настрана дипленицата, светнал от радост и прегърнал загубената си сестра.

КРАЛИ МАРКО ОБИКАЛЯ ЗЕМЯТА ЗА ЕДИН ДЕН

Един ден Крали Марко като минувал през едно добруджанско село, пред коня му се изправила стара дрипава жена и протегнала ръка за милостиня.

— Защо просиш бабо? — попитал я Крали Марко.

— Защото гладуваме, незнаен юнако! Нямаме зърно жито в селото. Суша опожари Добруджанската равнина. Нивите не можаха да вържат клас, полята почерняха и добитъкът измря от глад. Тая зима дърветата от гората не ще стигнат за кръстове; от глад ще мре равна Добруджа.

Бръкнал Марко в пояса си, извадил сърмената кесия, но в кесията не намерил нито една пара да дарува бабичката. Тежко му станало. Навела глава, потеглил през осиромашалите села и надвечер стигнал в Солун. Отбил се в една хладна механа да сръбне чабур вино, дано виното разкара мъката му. Пил чабур, пил два, въздъхнал. Пил три чабура — очите му светнали. Започнал тогава да се хвали:

— Имам булче, по-хубаво от звезда. Не го давам за три града като Солун, с пристанището и всичките гемии в пристанището.

— Да ти е честито булчето! — обадил се от дъното на механата Жълтия евреин, най-богатият човек в Солун. Колкото гемии плували тогава по Бяло море, по Черно море и по Синьо море — всичките били на Жълтия евреин.

— Имам хвърковат кон, който може да обиколи за един ден цялата земя! — повторно се похвалил Крали Марко.

— Не вярвам! — викнал Жълтия евреин.

— Искаш ли да се хванем на бас?

— Искам. Ако аз заложа една гемия догоре пълна с жълтици, ти какво ще заложиш?

— Залагам коня си! — отвърнал Крали Марко.

— Не ща го.

— Залагам булчето си!

— Приемам — съгласил се Жълтия евреин и подал ръка.

Рано на другата сутрин Марко оседлал Шарколията, яхнал го и тръгнал по широкия друм, който опасвал като колан цялото земно кълбо. От изгрев слънце тръгнал към залез и продумал на коня си:

— Бързай, Шарко! Ако обиколиме до довечера цялата земя, утре Яно ковачът ще ти изкове златни подкови. Бягай, братко!

Разперил криле Шарколията и хвъркнал. Отишел да се не види. Додето слънцето излезе на една копраля, изходил половината път, половината земя обиколил; додето слънцето се издигне и още една копраля, изходил хвърковатият кон и другата половина. Откъм изгрев се задал Крали Марко и като наближи Солун, сърцето му затуптяло от радост. На два часа път на Солун тогава имало един хан. Крали Марко спрял на хана хем да почине умореният му кон, хем той самият да подремне, додето слънцето превали към залез. Легнал си юнакът, заспал, а ханджията повел изпотения кон за юздата да го разхожда по двора.

— По каква работа ходи твойт господар? — попитал ханджията Шарколията.

Конят му разправил. Тогава ханджията пуснал юздата, влязъл в хана и тозчас се появил с една кофа червено искрящо вино. Навел се Шарколия да пие, пил и се напил. Щом го напоил, ханджията извадил от джоба си една остра ножица и му отрязал лявото крило. Този ханджия бил брат на Жълтия евреин. Надвечер Крали Марко се пробудил и скочил: слънцето клоняло към залез. Метнал се съненият юнак на коня и го бутнал да бяга. Бягал Шарколия, що бягал, показали се кулите на Солун, но градът бил още далеч.

— Лети! — подканил го Марко.

— Не мога, господарю!

— Защо не можеш?

— Ханджията отрязал с ножица лявото ми крило.

Прехапал устни Марко. Свило му се сърцето, като си помислил, че евреинът ще вземе хубавата му невеста, и грозно изревал.

На рева му тозчас се отзовала неговата посестрима Гюргя и долетяла на своя сур елен.

— Защо реवेश, побратиме? — попитала го тя.

Тъй и тъй — разправил ѝ Крали Марко.

— Не бой се, мили побратиме, ами яхни моя елен и бягай към Солун!

Прехвърлил се Марко от Шарколията върху елена и преди слънцето да потъне зад морето, скочил пред механата. Жълтия евреин още повече пожълтял и нагребал цяла гемия злато от съкровищницата си за Крали Марка. Натоварил Марко златото на една биволска кола и го закарал право в Добруджа. Спрял сред равнината, повикал кметовете на селата и им отмерил по едно кринче жълтици за всяко село.

— На ви пари! Купете храна за гладните добруджанци, додето дойде новото жито — поръчал им той и се върнал пак на юг, към Солун.

В Македония той намерил Гюргя, седнала под едно дърво — плете му чорапи и пее, а до нея Шарколия със здраво крило, пасе трева.

— Да си ми жива, посестримо, дето излекува хвърковатия ми кон с горско биле! — викнал Марко, прегърнал самодивата и я целунал три пъти по челото.

Дигнал се оттам и отишел право на хана. Отскубнал един косъм от мустака си, повикал ханджията и без да му продума нещо, обесил го с косъма на фенера, който светел пред вратата на хана.

КРАЛИ МАРКО И ФИЛИП МАДЖАРИНА

Там, където белият Дунав се промъкна през Железните врата, веднаж две млади робини слезли да перат окървавените ризи на Филип Маджарина. Щом робините натопили дрехите на страшния Маджарин, бистрата река почервеняла и потекла кървава надолу покрай цветущия български бряг. В туй време по равното Дунавско поле минувал Крали Марко и се отбил от пътя да напои жадния си кон. Нагазил Шарколията до корем, навел глава, помирисал водата и не рачил да пие. Погледнал Марко — реката тече червена. Почудил се и тръгнал нагоре към Железните врата. Дали някъде моми перат червени платна, или край бреговете на Дунава се бият две войски и от кръвта или Дунавът тече окървен? Вървял що вървял, намерил двете момичета — перат и плачат.

— Малки момичета — викнал им той, — защо перете кървави ризи и като перете, плачете?

Вдигнали глави и двете робини, обърсали си налените със сълзи очи и проговорили:

— Ние сме българки, робини на Филип Маджарина. Пет години вече му слугуваме. Откак ни е заробил, бял ден не сме виждали. Стоиме тука на чуждия бряг, гледаме отсреща българската земя и сърцата ни се за родния край. Молим се на бога да ни стори на птички, за да прехвъркнем над широката река. Ти откъде идеш?

— От Българската земя — отвърнал Крали Марко.

— Ами мина ли през нашето село?

— Не съм минал, девойки, през вашето село. Защо питате?

— Защото снощи Филип Маджарина се върна със своята страшна орда и докара девет товара имане. Неговият пръв войвода ни обади, че ордата минала през нашето село. Когато Филип и войводите му снеха ризите си, ние видяхме по тях кръв и изтръпнахме. Кой ли души е погубил хайдутинът? Защо не си минал през нашето село, да ни обадиш сега живи ли са майките ни, бащите ни и братята ни!

— А къде е Филип Маджарина? — попитал Крали Марко.

— Ей го хе, там сред полето. Под сивите шатри стоят неговите харамии и чакат да им покаже с пръст накъде да тръгнат, коя земя ще обират, кои села ще горят.

— Много ли е войската му?

— Три хиляди души. Хиляда голи арнаути с по два пищова в пояса и червени медни обеци. Хиляда черни цигани на магарета с криви ятагани и празни чували за грабеж. И хиляда души синеоки маджари, на черни коне, с тънки пушки и къси ножове на бедрата. Не ходи, брат да ни си, ще ти вземат главата!

Бутнал Крали Марко Шарколията право към шатрите на Филипа Маджарина и отдалече се провикнал:

— Къде си, Филипче, разбойнико?

Подал Филип глава от шатрата и трепнал:

— А, ти ли си, Крали Марко — отговорил той, скокнал на крака и яхнал врания си кон. — Аз те дирих под дърво и шумка и не можах да те намеря, но ти сам ми дойде в ръцете!

— Дръж се, люта змийо, да те видя що за юнак си! Разплакал си земята ми!

И померил Марко с боздугана. Померил го право в челото. Хитър бил конят на Филипа. Доде стигне боздуганът, той коленичил и топузът префучал над главата на неговия стопанин. Дошел ред на Маджарина. И той поклатил тежкия си боздуган с все сила. Стоял Марко и чакал. Ударил го топузът тъкмо сред челото и цялата орда на Маджарина ревнола от радост. Ударил топузът Крали Марко между двете вежди и се пръснал на сто парчета, а челото — здраво. Махнал с ръка Марко, сякаш дребна муха минала по челото му.

— Ела сега да се надхвърляме! И там да те видя какво струваш! — повикал Марко Маджарина.

И двамата обърнали конете си към Дунава, където се белеели грамадни камъни. Подире им тръгнала цялата орда.

— Хвърляй пръв! — рекъл Марко.

Филип Маджарина се навел и взел от земята един камък, що тежал цели осемдесет оки. Хвърлил го над Дунавското поле. Паднал камъкът сред полето на три часа път. Паднал уморен и не потънал в земята.

Тогавя Крали Марко се навел и грабнал друг камък, дето тежал двесте оки, и го метнал като лека топка. Като птица отлетял камъкът

над полето, прехвърлил сините върхове на Балкана, минал над Родопите и се загубил към Бялото море. Тръгнали да го дирят. Вървели пет деня път — няма го. Когато стиснал морето, качили се на един кораб и преплували отвъд. Чак там, на другия бряг на Бялото море, намерили камъка, потънал пет човешки боя в земята.

Попитал Марко Филипа Маджарина:

— Кажете сега, какво да те правя?

— Прости ми! — замолил се разбойникът, паднал на колене и почнал да целува краката на чудния юнак.

В туй време някъде, при Железните врата, жално зацвил Шерколията.

— Знаеш ли защо цвили моят кон! — попитал Марко. — Шест дни вече стои вече конят ми жъден. Капка вода не е сръбнал. Шест дни твоите робини перат окървавените ризи и Дунавът тече червен към морето. Я ме заведи в онуй село, от което си смъкнал девет товара имане! Ще те дам на селяните — те ако искат, нека ти простят.

Тръгнали назад и стигнали в ограбеното село. Насред мегдана Крали Марко оставил Филип Маджарина с вързали ръце и заминал през Дунавското поле, към Железните врата. Там заварил ордата на Филипа — яде, пие и се весели. Грабнал една вършина и я насмел като стадо напреде си:

— Хайде да ви закарам в Македонската земя, нивите ми да пожънете, че е късно лято и вятърът рони червеното зърно! Когато стигнал белия Дунав, заварил пак двете робини — още перат ризи и плачат. Слязъл Марко от коня си, грабнал ризите и ги хвърлил в реката да ги отвлече към морето. Помен да не остане от тях! Извадил шарения пешкир и обърсал налетите тъмни очи на девойките.

Бистър и весел потекъл Дунавът край цветущия български бряг.

АКО ТИ СТАНЕШ КУЧЕ

Под стряхата на сянка лежеше старото овчарско куче Караман. Протегнало лапите си напред и сложило глава върху тях, то дремеше, надвито от старческа немощ. Очите му излъчваха тиха жалост. Рой мухи бръмчаха над него и се мъчеха да влязат в носа му. Някога Караман ходеше подир стадото на дяда Радоя. Вардеше овците, гонеше вълците, които зиме обикаляха кошарата, давеше зайци и яребици. Гласът му люлееше Балкана. А сега почиваше под стряхата, прозяваше се с широко отворени уста и полека гаснеше. Ако баба Райдоковица се досетеше да му хвърли корица хляб — започваше да я гложди. А когато старата жена, залисана в работа, го забравяше, то тръгваше подир децата на хармана и обираше трохите от порязаниците им.

Беше горещ летен ден. На улицата скрибучеха коли със снопи и дигаха пушилка. От презрялата харманска черница летяха черни зърна и кокошките се надваряха да ги клъвнат. На хармана играеха двете дядови Радоеви внучета: Савичката и Горан. Играеха на копчета. Изкопали бяха една малка трапчинка и хвърляха копчетата си. Който хвърли по-близо до трапчинката, той има право да духа копчетата. И ако ги издуха из трапчинката — негови са.

По стълбата от къщи слезе най-малкото им братче Петърчо. То държеше в лявата си ръка един комат хляб, а в дясната — бучка сирене. Щом го съзря Караман, който от заранта не беше хапнал нищо, стана и тръгна подире му. Петърчо се наведе, взе от земята едно камъче и го хвърли. Старото куче помисли, че е хляб, отвори уста и налапа камъчето. Петърчо изкрещя:

— Елате тука да видите Карамана как яде камъни!

Савичката и Горан оставиха играта. Като видяха как беззъбото куче гложди камъчето, рипнаха от радост. Савичката се покатери върху хамбара, измъкна една счупена керемида и я мушна под носа на кучето:

— Дръж, Карамане, хапни си малко и от тази керемида! Кучето подуши керемидата и като разбра, че го лъжат, оскърби се и тръгна с

наведена глава към стряхата. Очите на Савичката светнаха.

— Хайде да му вържем една тенекия на опашката! Искате ли?

Отиде зад плевнята и измъкна една ръждива газена тенекия. Върза я с лико за Карамановата опашка и извика:

— Уха-а-а!

Кучето мръдна и тенебето задрънколя подире му. Затича се, тенебето забуча още по-силно. Уплашен и разтревожен, Караман се втурна през хармана, влезе в градината, заобиколи плевнята и се мушна под дръвника. Притихна. Савичката и братчетата му примириха от смях.

— Какво направихте с кучето бре, проклетници! — развика се баба Радойковица и погна децата с ръжена. Трите момчета изскочиха на пътя и слязоха към реката — на къпане. Вечерта се върнаха уморени от лудории. Хапнаха и се мушнаха под чергата. Преди да заспят, Савичката рече:

— Горане, дай си ухото да ти кажа нещо.

Горан си подаде топлото ухо.

— Утре ще заведем Карамана на реката да го удавим, искаш ли?

— Искам — прошъпна сънено Горан и затвори очи. Савичката прегърна Петърча и също заспа. Щом паднаха клепките му, изведнъж усети, че нещо му расте отзад. Какво ли е туй нещо? — рече учуден малкият юнак и напипа една голяма рунтава опашка. Погледна ръката си — не е ръка, а кучешка лапа. Пипна ушите си — покрити с косми. Отиде към огледалото и се огледа: напреде му се озъби една кучешка муцуна. Опита се да викне, ала от устата му наместо вик излезе квичене. Бре, Гледа: Горан и Петърчо играят на копче. Мушна се между краката им.

— Карамане — викна Петърчо, — ти пак дойде, керемидата ли искаш?

— Аз не съм Караман, не видите ли, че съм вашето братче Савичката.

Ала децата не разбраха нищо от кучия му лай.

Петърчо предложи:

— Хайде да му вържем пак вчерашната тенекия!

— Моля ти се, Петърчо, недей! — затперера Савичката и се мушна под дръвника. Тогавя Горан го хвана за опашката и го изтегли навън, а Петърчо му върза тенебето. Савичката хукна и тенебето забуча

подире му. Всичките деца, долномахленчета, изскочиха на пътя и се развикаха:

— Уха-ха-ха! Дръжте го!

Савичката тичаше с всичката си сила и сърцето му биеше до пукване. Когато стигна моста, не мина отвъд, ами се мушна сред върбалака — да се потули някъде. Но тенекето се заплете между клоните на една отсечена върба и Савичката се спря. Почна да тегли опашката си и жално заквича. Запъхтени, пристигнаха долномахленчетата. Едно го хвана за опашката, друго — за ушите.

— Не бой се! — викна куцията Подю. — Туй куче не може да хапе, защото няма зъби. Донесете един голям камък!

— Защо ти е камък? — запитаха другите деца.

— Ще му вържем камъка на шията и ще го хвърлим от моста в дълбокия вир — да го удавим!

— Хайде! — закрещяха децата наоколо.

— Моля ви се, не ме давете! Аз не съм куче. Аз съм момче — залая Савичката.

— Я го гледай ги — почна да лае! — разсърди се Подю и върза на шията му един тежък камък. Повлякоха Савичката към моста. Надвесиха го над дълбокия вир.

— Олеле! — изпищя той и се стресна. Отвори очите си. Гледа — над него стои баба му, а през прозореца свети месечината.

— Защо викаш насън, Савенце?

— Давят ме.

— Никой не те дави, хайде спи, бабиното, че още не е огряла квачката.

Момчето се мушна под чергата и пак заспа.

А на другия де, когато Петърчо посегна да хвърли пак едно камъче на Кармана, Савичката го удари по ръката.

БЪЛГАРЧЕТА

Когато големият автомобил изрева с продрано гърло, Вълчо скочи от крушата и бързо закуца през ливадата към летовището. Влезе в учителската стая, грабна телефона и извика:

— Идат!

Сетне побягна навън, спря се до оградата и загледа омагьосан как слизат четиридесет момчета летовничета. С викове и смях децата помъкнаха към стаите своите чанти, сандъчета и вързопи. Най-напред се съблякоха и нахълтаха в банята под душовите. Излязоха в градината всички с тънки бели ризки и къси черни гащета. Пръснаха се из градината, подгониха магарето на дяда Гердана воденичарина, увиснаха на ябълката, счупиха един клон, запищяха и припнаха към люлките. Една свирка ги събра отново в летовището. Вътре малките гости си подредиха леглата, избраха дежурни. Десет момчета със стомни потеглиха за вода. Като излязоха навън, едно от тях се провикна:

— Къде е чешмата? Ние не знаем пътеката.

— Аз ще ви я покажа! — обади се Вълчо.

Децата заобиколиха селянчето. Разгледаха му изрусялата от балканското слънце глава, непраната ризка, скъсаните отзад конопени гащи, намигнаха си и тръгнаха след него.

Слязоха на чешмата при Гердановата воденица, напиха се с балканска вода, запретнаха крачоли, нагазиха в каменните корита, почнаха да се пръскат едно друго. Като се налудуваха грабнаха пълните стомни и се прибраха.

Вълчо тръгна като куче подире им. Додето мръкне, летовищната градина кънтя от викове, игри и песни. Когато високото слънце се потули зад Балкана и косачите слязоха в село, нарамили коси и вили, дежурните изнесоха седем маси и наредиха вечерята. Поднесоха чинии с димящо ядене. Малките гладници захванаха да лапат като прасета. Свит зад една слива, Вълчо гледаше с лакоми очи белия хляб, сладкото ядене и преглъщаше. Две момчета го съзряха, погледнаха се и си

казаха нещо тайно. Щом свърши вечерята, те скришом влязоха в читалнята и отмъкнаха три вестника. Накъсаха ги на късчета потулиха се зад летовището, взеха от земята една червива ябълка и почнаха грижливо да я загръщат, тихо повикаха Вълча и му подадоха вързопа. Едното момче рече:

— Това е за тебе, Кривчо! Вътре има нещо много сладко за ядене. Дръж!

— Благодаря! — рече Вълчо. — Вие сте добри момчета.

За първи път през живота си получаваше подарък. С голямо вълнение започна да разгръща хартиите. Ръцете му трепереха, защото се боеше да не изгърве сладкото нещо. След дълго и внимателно разгръщане най-сетне сиромашкото момче откри червивата ябълка и попита двамата си благодетели:

— Туй ли е подаръкът?

Но момчетата бяха изчезнали.

Мъка заседна на Вълчовото гърло. Очите му потекоха.

— Какво съм им сторил, че се гаврят с мене? — промълви той на себе си и закуца нагоре към покосената ливада, където от два дни съхнеха малки купчини сено. Откъсна пет-шест зачервени сливи, залъга си глада, мушна се в една купчина, зарови се в сеното и затвори очи.

До ушите му достигна вечерната песен на летовниците:

*„В наште мънички сърца —
чистички посеј зрънца!“*

Когато децата налягаха, между белите креватчета мина старият училищен слуга и почна да завива наред децата.

— Хубаво трябва да сте покрити — рече той, — защото тука нощите са хладни, а прозорците ще останат цяла нощ отворени.

А като стигна до двамата злосторници, които дадоха на Вълча червивата ябълка, нарочно се спря и заговори високо:

— Знаете ли защо куца онова момче, което стоя цял час до оградата и гледа как лапате яденето?

— Откъде ще знаем — обади се тихо едно гласче, — разкажи!

— Туй момче е кръгло сираче. Майка му замина на другия свят и го остави на две години. И баща няма. Милостиви хора го изхраниха. Но, деца, трябва да знаете, че чуждият хляб е много горчив. Като самотно сирачето. Житно стръкче, поникнало сред тръни, порасна сирачето. Кога яло, кога неяло — тъй му затекоха дните. От сутрин до вечер тича подир воловците на хората, ала никой не му плаща. Доволно е, ако му дадат коричка хляб и бучка сирене. А да знаете, деца, какво златно сърце има! Лани през лятото пламна една голяма къща. Всички се втурнахме да гасиме пожара. Тъкмо когато огнената стихия обхвана цялата къща и тя грозно запращя — една млада жена записка:

— Олеле майчице, забравихме детето в люлката!

— Кой ще го спаси? — провикна се кметът.

И додето другите се двоумяха, в огъня се втурна малкият Вълчо и изчезна вътре. Подир малко се подаде на един прозорец и хвърли детето върху обтегнатата черга, която стискаха четирима души. Детето беше загърнато в много дрехи, тупна и нищо не му стана.

— Скачай сега ти! — извикахме ние на Вълча.

Той се хвърли, но за зла чест единият от четиримата изтърва чергата и Вълчо си строши левия крак на земята. Лекува го една бабичка — проста женурка. Наместила му накриво крака — затова сега куца.

— Ами наградиха ли го? — попита тихото гласче.

— Кой да го Награди?

— Родителите на спасеното.

— С какво да го наградят? След пожара те останаха последни сиромаси. Хайде сега, спете спокойно! Лека нощ, деца!

На другия ден, докато се печеха на зелената трева като гущери, децата дълго шушукаха правиха сметка и се съветваха. Учителят дойде при тях и се провикна:

— Деца, ще пратиме в Троян стария слуга да ни купи за утре дини или круши. Който иска диня — да си дигне ръката. Никой. Който иска круши — да си дигне ръката! Пак никой. Какво значи това?

Тогава се изправи едното от ония момчета, които оскърбиха Вълча, и рече:

— Господин учителю, ние се отказваме за три дни и от дините, и от крушите.

— Защо? — попита учуден учителят.

— Със спестените пари искаме да приберем още един летовник.

— Онова момче куцо — Вълчо. Вие не го познавате, то е герой.

Приберете го, господин учителю! Нека прекара лятото при нас!

— Чух вече за него. Всички ли се отказвате от плодове заради Вълча?

— Всички! — извикаха четиридесет гърла.

— Вие сте славни момчета, доведете го!

Децата скочиха и се втурнаха към ливадата. Намериха куцото момче, разказаха какво се решили и го заведоха в летовището. Окъпаха го. Намериха и за него снежнобяла ризка и къси гащета. Натъкмиха го. Вълчо не знаеше къде да си дене ръцете от срам. От очите му струеше безкрайна благодарност.

РИБАРИТЕ ОТ СВЕТИ ИВАН

Срещу обкованата с желязо черковната врата зееше работилницата на дядо Марка Тюлена. Дядо Марко беше изкусен майстор на мрежи. От сутрин до вечер той седеше, кръстосал крака на двора под лозницата и плетеше голямата мрежа, с която рибарите от малкият остров Свети Иван ловяха риба. За три години време той смогваше да свърши само една мрежа и щом като старата се продънеше — заменяха я с новата. От града рибарите купиха на дядо Марка хубави очила, защото очите му запряха.

— Довърши — му казаха те — и тази мрежа, че ще идеме да намерим друг майстор. А на тебе ще определим от общите пари една малка пенсия, за да прекараш старините си. Рибарите от Свети Иван живееха братски живот. Имаха обща работилница, в която седем души дърводелци дялаха дъги, сглобяваха лодки, засмоляваха пукнатините на старите. Цял ден яките риболовци теглеха към пясъка хвърлената в морето мрежа и прибраха изтегленото рибно сребро в един голям кош. Когато паднеше вечер, те прибираха мрежата си в черквата — да пренощуват и да я благослови свети Никола. На ранина всеки ден трима души мятаха коша в една платноходка и потеглиха към рибния пазар в съседния град. Преди да тръгне лодката — пъргаво като майmunка, — вътре скачаше едно почерняло сухо момче с каскет и с къси гащички. Славчо Морското конче. Продавачът на вестници. Тоя Славчо беше сиротно пиле. Баща нямаше. Преди години загина с парахода „Варна“. Майка му се ожени някъде на брега, а той остана на островчето. Като вземаше новите вестници от печатницата, Морското конче тичаше по крайбрежната пътека и ги продаваше на летовниците.

— „Черно море“! Сега излезе! — викаше Славчо и препускаше като конче.

Често пъти някой летовник, седнал на пясъка и загледан към морето, без да се обърне, закачаше Славча:

— Какво продаваш, момче?

— „Черно море“.

— Покажи го!

Славчо показваше вестника.

— Лъжеш. Това, дето го показваш, е книга, а Черно море е това! — и летовникът размахваше ръка към водната стихия. До вечерта краката на морското конче притръпваха. Връщаше се на острова пак с лодката на продавачите. Спечелените левове даваше на Йордана, гостилничаря. Йордан Готвеше храна на рибарите.

Ако оставаше следобед нещо в тенджерите — сипваше го на Славча. Ако рибарите не оставеха нищо — Славчо получаваше само една порязаница хляб, поръсена със сол и червен пипер.

Веднъж, като ходеше край брега с вестниците под мишница, Морското конче срещна двама души: мъж и жена Жената посегна за вестник и рече:

— Много прилича на нашето покойно дете. Дай му нещо!

Мъжът даде на Славча една сребърна монета — двайсет лева. Цяла нощ момчето премисля какво да си купи с тези пари.

На другия ден, когато стигна при входа на Морската градина, видя, че продават билети от Държавната лотария. Двайсет и пет лева единия. С вълнение малкият вестникопродавец подаде двайсетолевката, прибави още пет лева, откъсна един билет и рече:

— Запишете, че този билет е продаден рибарите от остров Свети Иван.

Търкулна се лятото. Опустяха златните пясъци. Минаха паламудните ята. Узряха гроздовете над дядовата Маркова глава. Тюлена довърши последната си мрежа и рече:

— Ослепях вече. Нищо не виждам.

Почерня разхълмената морска шир. Загубиха вълните Плиснаха дъждовете. Пет дена преди Новата година на Свети Иван дойде вест: идат големи ята скумрии. Рибарите грабнаха новата мрежа от черквата и я хвърлиха навътре в морето. Пищяха бели чайки. Морските вълни, като чудовища с бели езици, лижеха пясъка. Над морето се носеше дъхът на близка буря. Една платноходка, която бягаше към залива като уплашена птица, се прекатури. Рибарите пуснаха мрежата и се втурнаха с две лодки на помощ. Когато хванаха отново въжетата на мрежата — бурята изригна като вулкан. Вълните порастоха. Те станаха като планини. Безумно се втурнаха към брега сякаш искаха да погълнат острова. Разкъсаха мрежата, освободиха пленената риба,

отвлякоха двете лодки. Рибарите гледаха немощни и посърнали. От селището дотърчаха жени и деца. Писнаха. Като разбойник морето им беше откраднало хляба за утрешния ден.

Островът Свети Иван посреща с мъка Новата година.

Камбаната на старата черква напълни душите на хората с тъга.

Гостилничарят прогони Славча:

— Махвай се, няма вече хляб. Отсега нататък всички ще ядеме камъни.

Надвечер в читалището стояха трима души младежи и слушаха радиото. По едно време се обади глас от столицата: Радио София съобщава, че най-голямата печалба от Държавата лотария — един милион лева — се пада на билет Номер 3724 Билетът е продаден на рибарите от остров Свети Иван Младежите ахнаха, скочиха и изхвъркнаха навън. Втурнаха се към черковната камбанария и започнаха лудо да бият камбаната.

Събраха рибарите. Обадиха какво са чули.

Вълнение обхванаха покрусените светиивановчани.

— Къде е билетът? — извика кметът.

Тревожно се спогледаха.

Къде е билетът? Никой не знаеше къде е този билет. Тогава от навалищата се измъкна Славчо — Морското конче. Той влезе в черквата, където мъждукаха запалените кандила, безшумно пристъпи към олтара, почна да пипа Вехтата напукана икона на свети Никола и измъкна от една пукнатина бяло нагънато листче. Изскочи на двора и се затече към кмета.

— Ей го билета! — викна момчето.

Кметът пое листчето, надяна очилата си и прочете:

— Номер 3724. Същият!

Грабна Славча, вдигна го високо и го целуна по челото. Ние ще купиме не една, а пет нови мрежи. Ние ще ловиме пет пъти повече риба! Откъде взе този билет, скъпо момче?

— Купих го — тихо прошепна Славчо да не го чуе Йордан гостилничарят. Боеше се да не го бие, като се научи, че му е предал и подарените 20 лева.

Цяла нощ рибарите се веселиха. На другия ден двама души заминаха на парите в столицата. Когато се върнаха, донесоха на Славча нови дрехи и го проводиха на учение в рибарското училище.

ЧЕРНАТА ПОРЯЗАНИЦА

— Отиде земицата! — Продума дядо Адам с мъка и се загледа подир мерачите.

Младият учител, бос, със запретнати крачоли, газеше росната храна, а след него съскаше желязната ролетка. Кривицата, набитият и самодоволен стопанин на моторната мелница в Асеново, се провикна:

— Право да мериш, даскале! Не си прав, имаш грешка! Голяма я изкара ти таз нива. Много дълбоко искаш да бръкнеш в джоба ми. Я да минем още веднъж.

Кривицата се наведе, изпъшка и хвана другия край на ролетката. Металната лента засъска по опръхналата земя, капо патка, която брани своите жълти патенца. Нагази и той в храната. Потъна целият — само главата му се понесе отгоре, като кратуна над зелена вода.

Дядо Адам махна с ръка безнадеждно и мръдна настрана към синора — да не гледа. Седна под крушата, извади една кърпа от джоба си и взе да бърше челото си, по което ралото на годините беше теглило дълбоки бразди. Шумеше високата храна. Нечуто заговори старецът:

— За последен път седнах да отдъхна под твоята сянка старо бащино дърво. Тука, под твоите клони, съм висял някога в мамината люлка. Туканак тетъо вържете големи снопи и ги кладеше кръстчец до кръстчеца. Той носеше бели гащи и бяла риза. Лицето му беше загоряло като кората на чист житен хляб, а веждите му — изрусели. Върху паламарката му имаше издълбан дълбок кръст. На тази нива аз вържех на седем жътварки и слушах песента на Латинка, дъщерята на дяда Ангела Ямалията. Как пееше дяволското момиче! Когато се оженихме, най-напред с нея дойдохме на туй място да сеем царевица. Аз орях, а тя вървеше подире ми с една торба и пущаше зърна в брезната. Много хубава жена беше, носеше шарена зуница, склучена отпред със седефени пафти, а на пафтите — изрязани два коня един срещу други. И ние, младите, по ония времена бяхме буйни като коне. Препускахме по света и нямаше за нас запор. Къде се дянаха ония ми ти коне? Времето ги изяде като вълк. На същия клон, където е висяла

моята люлка — увиснаха и люлките на тримата ми синове. В полетата на Тракия се прибраха без време двамината, сега остана само най-малкият и най-скъпият...

Старецът бръкна в пазвата си и извади едно нагънато листче, увито в кърпа. Разгъна го и почна да срича:

„... Тука е чужбина. Никой не те поглежда, нито ти дава къшей хляб. Тате, да ми проводиш час по-скоро пари. Пишеш че нямаш и банката не давала. Продай голямата нива! Кривицата ще я вземе. Аз му писах. Той е готов да я купи, стига ти да склониш. Сега е време да ми помогнеш. Не ме оставяй недоучен. А за утрешния ден грижи не бери. Като се изуча и стана доктор — ще се настаня в някой град край Черно море. Ще взема и тебе, и мама. На стари години да си починете. Ти ще четеш вестници, ще сърбаш кафе и ще ходиш на рибния пазар, мама ще люлее внучето си и ще му пее, тъй както тя знае да пее...“

„Доктор Петко Адамов. На дядо Адама най-малкият син.“

Брей, този дядо Адам като рече: ще го изуча аз него, плюнката от устата си ще дам, ама ще го изуча!

И го изучи.

Тъй ще думат хората, а дядо Адам има да се големее!

— Имаш право, дядо Адаме! Точно излезе, двайсет и седем декара и три ара. А мене ми се стори по-малка, като я мерих на око. Купувам нивата заедно с храната — рече Кривицата, погълна жадно с очи буйното жито, което се навеждаше пред вятъра като невяста пред свекър, и почна да навива ролетката.

— Аз храната си не давам. Туй жито аз съм го сял — аз ще си го прибера. Че как тъй, ти мене и хляба ми искаш да вземеш! — отвърна дядо Адам, зашеметен от думите на Кривицата.

— Твоя работа. Аз пък без храната не я ща. Помисли си, дядо Адаме! Направи си хубаво сметката. Да не кажеш сетне: „Брей тоз Кривица не измами.“ Как тъй? Аз тука пари давам, сина ти уча за доктор.

— Отиде ми земицата! — въздъхна дядо Адам и се дигна. Отърси полепналите бучки от гащите си, изпъшка дълбоко и мудро закрачи към село.

* * *

Доктор Петко Адамов има своя къща в най-хубавия черноморски град. Градина с черешови дървета, масловки, рози и кактуси. Една стройна жена, с ръце, изваяни от слонова кост, и нокти, които имат наров цвят, стои в градината, поема соления морски въздух и тъгува. Докторът е страшно зает. Тоя млад човек, когато се върна от Европа, разбута с лакти навалицата от стари лекари и си пробви път. Най-напред излезе. От цялата околност идат болни селяни с изпити лица, с трескави очи, с дебели вълнени потури през най-горещите дни, с една-едничка петдесетолевка, вързана здраво с кърпа. Докторът е член на всички благотворителни дружества. Той е председател на местния хор, ръководи въздържателите, чете хубави сказки от името на женското дружество „Здравец“, в което неговата жена е секретарка. Тоя млад човек се качи бързо по стълбата нагоре. И забрави двамината старци, които си бяха дали плюнката, за да го изучат. Високо отиде. Постави си на вратата златна плочка с черни букви: **Доктор Петко Адамов.**

* * *

ПОЗДРАВЛЕНИЕ

„Любезни ми сине Петко! Четири години чакахме с майка ти да ни поканиш, че да ти дойдем в къщата, че да се порадваме на тебе и на хубавата ти невеста. Защо направи тъй бре, синко? Защо ни забрави? Да знаеш само какъв тежък живот живеем. Ох! Нали продадох хубавата си земя на Кривицата, сега останах като дърво без корен. Додоха дни, че се намерихме без кривичка жито в хамбара. Къса ми се сърцето, като си помисля къде бяхме и къде стигнахме. Лани изтървах и градинката в Росена, дето майка ти сееше по малко боб. Лучец, бакла и краставици. Трябвах пари за хляб. Купих от Кривицата пет крини жито, половината къклица. Че го смляхме. Че го прибрахме в раклата и го държиме под ключ. Правихме сметка да ни стигне до бабинден. Оттам нататък ще ядем сняг. Петко, майка ти ката ден плаче. Горката, в петък тръгнала, без да

се обади, пеш за града. При тебе се накупила да доде. Че вървяла, че вървяла до манастира «Света Троица» и там капнала. Върна я в село Маслинката, дето кара слънчогледово семе за масложарната. На каруцата си я натоварил и пари не ще. Тя се разбра, Петко, че няма да ни прибереш, ами дано господ се смили над нас и рече: «Елате сам, дядо Адаме и бабо Латинке, стига сте се мъчили на долния свят.» По-напред провождаше по малко пари — таз година нищо. Чувам, че си станал богат човек. Няма ли някое място за мене? Защо не попиташ в общината, да ме направят метач — колкото за един хляб? Аз още се държа, ала майка ти запря от кахъри...“

* * *

Един сух човек с гумени цървули, с червен тракийски пояс, напращен и небръснат, влезе в кабинета на доктор Петко Адамов. Докторът тъкмо преглеждаше ръкописа на последната си беседа „Насъщният хляб“. Четеше нехайно, а мисълта му беше в кухнята, където къркореха в тенджерата две петровски пилета.

— Какво искаш? — попита докторът, без да се обърне.

— Господин докторе, дошъл съм от село и ви нося малко армаганец от баба Латинка и дядо Адама.

Гостенинът бръкна в торбата си и затършува. Извади един малък вързоп.

— Брей, сетиха ли се че имат син, моите родители? Как са те?

— Добре са, господин Адамов, много са добре.

— Разбира се, че са добре. Чист въздух, слънце, яйца, масло, сирене. Писмо няма ли?

— Имаше писмо, ала дядо Адам ме настигна накрай село и си го взе назад, „Дай го сам писмото, а занеси на моя Петко, доктора, една порязаница от хляба, дето го ядем аз и майка му.“

— Друго? — попита докторът и пое вързопа.

— Друго няма. Сбогом, господин докторе. Извинявайте!

Когато селянинът излезе, доктор Петко Адамов развърза вързопа и намери вътре една порязаница от хляба, който е месила майчината му ръка.

— Тия хора се гаврят с мене! Това не е хляб! Това е кал!

Доктор Адамов избухна, грабна разтреперан порязаницата и я хвърли през отворения прозорец в градината. Две врабчета, които ровеха златистия пясък, пръхнаха над порязаницата, клъвнаха само по веднъж и отлетяха.

Подир половин час младият лекар със снежнобялото копринено палто слезе в градината. Наведе се, взе порязаницата и я загледа. Една невидима ръка го хвана за гърлото и почна да го души.

ДЯДО ПИХТУНЧО

Дядо Пихтунчо откачи от стената си пушката, пое кожената чанта, в която баба Пихтунка му беше натъкмила една прясна пита, една варена кокошка, зачервена от огъня, една бъклица винце, и тръгна.

— Да ми удариш десетина яребички крилати! — Поръча му баба Пихтунка.

— Ще ти ги ударя.

— И два заека мустакати!

— И два заека мустакати ще донеса.

— И една лисичка опашата.

— Защо не? Ами перо за шапката ми? — извика дядо Пихтунчо и се обърна назад.

Баба Пихтунка се заклати като юрдечка към къщи. Подир малко се завърна с едно дълго патешко перо и го бодна върху шапката на храбрия ловец. Дядо Пихтунчо навири своя червен нос — като морков от Джулюница — и тръгна подир кучето, което весело тепаше в дълбокия път към гората. Денят беше топъл, птиците чуруликаха, защото нямаха друга работа, а листата на крайпътните дървета си шъпнеха:

— Божичко, какъв страшен ловец!

На един кръстопът дядо Пихтунчо спря, почна да си бърше челото, а кучето му клекна и втренчи поглед към каруцата, която слизаше от Царево градище. Подир нея бягаше едно мъничко женско кученце със завита като кравайче опашка.

— Мандаринка! — рече си дядовият Пихтунчов пес и тръгна към кученцето.

— Хей, Кожодерко, къде отиваш? — извика дядо Пихтунчо на своето ловно куче, ала то не му обърна внимание и отлъчи настрана от пътя мандаринката. Набързо завърза приятелство с нея и рече:

— Позволяваш ли да пътувам с тебе подир каруцата, госпожице? Искам да дойда до града — да ми се порадват гражданите. Отколе не

съм надничал в градски гостилници. Подивях в това село Вълбел.

— Позволявам ти, господин Кожодерко. Ти ще бъдеш подир дясното колело, а пък аз подир лявото.

— Чудесно! — зарадва се Кожодер.

— Кожодерко, братко, моля ти се, върни се! На кого ме оставяш сред пътя? — занарежда дядо Пихтунчо.

Кожодер дори не се обърна.

— Обидно ми е — рече той на новата си приятелка, — когато тоя пиян старец ме нарича „братко“. Какъв ми е брат той? Не може да лае, не може да ходи на четири крака, няма опашка. Само яде като слон и пие като бивол.

Кучетата отминаха, дядо Пихтунчо поклати глава заканително и навлезе в гората. Скоро забрави изменника Кожодер и си затананика:

*Юнак върви
през горица зелена...*

Един заек изскочи неочаквано от близкия храст, навири уши и погледна ловеца право в очите.

— Дребен лов за мене! — рече дядо Пихтунчо и отмина. — С нещо по-голямо искам да започна лова. Сетне ще трепя зайци и яребици.

Вървя, що вървя, стигна един бряст с разклонен дънер. Под бряста беше порасла гъста трева, мека като памук.

— Заповядай под моята сянка! — покани брястът ловеца. — Тоя зелен килим за теб съм го постлал.

— Защо не? — отвърна дядо Пихтунчо. — Ще поседна да си почина, да си похапна и да подремна, та сетне, кога се дигна — зверовете в тая гора ще ме познаят кой съм. Продължавам им живота още два часа.

Великодушният ловец сне шапката си, окачи пушката на един сух клон и седна. Опря гръб върху дънера на бряста. Бръкна в чантата, извади една бяла кърпа и започна да нарежда върху нея: прясната пита, запечената кокошка, бъклицата. Но тъкмо когато хвана кокошката за

двата крака и се опита да я разчекне, един страшен глас ревна зад гърба му:

— Стой! Горе ръцете!

Дядо Пихтунчо посиня от страх и си дигна покорно ръцете нагоре. Усети, че нещо опря до шията му.

„Това е цев на пушка“ — помисли си той и кръвта замръзва в жилите му.

Гласът зад бряста повторно се обади:

— Дай питата!

Ловецът подаде прясната пита, месена от чисто брашно, два пъти пресято.

— Дай кокошката!

Дядо Пихтунчо подаде и кокошката.

— Дай бъклицата!

Подаде и нея.

— Дай сега и кърпата! И ти казвам, ще стоиш тука с вдигнати нагоре ръце и няма да мърдаш. Щом мръднеш — ще гръмна! Дигай ръцете!

Дядо Пихтунчо дигна пак ръцете си и притихна. Мина час, минаха два. Сенките на дърветата пораснаха. Птичките изпяха всичките си песни и тръгнаха към гнездата. Един кълвач с дълъг клюн кацна на бряста, завъртя си главата и като видя червения нос за замръзналия ловец, изчурулика:

— Ех, че морков!

Подскочи от клонче на клонче, кацна върху голата глава на дядо Пихтунча и го клъвна за носа.

Дядо Пихтунчо примря от болка и прошъпна:

— Господин разбойник, мога ли да си мръдна ръката, за да прогоня тая заблудена птица?

Птицата, щом чу човешки глас — отлетя. Разбойникът нищо не отвърна. Дядо Пихтунчо с голяма предпазливост изви очи назад, но не съзря никого зад дънера. Смъкна си ръцете и се обърна. И що да види? Между двата клона на бряста, тъкмо срещу главата му стоеше подпряна с две камъчета една цев за сукане на прежда. Разбойника го нямаше. Той беше отколе побягнал, като оставил една кошница до половината пълна с праханки гъби.

Дядо Пихтунчо дълго гледа кошницата, сетне въздъхна дълбоко, наведе се и почна да пълни с гъбите празната си чанта. Прибра си пушката от сухия клон и тръгна с наведена глава по горската пътека към къщи. Срещна един въглищар и го попита:

— Хей, приятелю, не си ли срещал тъдява един разбойник със страшен глас?

— Разбойник не съм срещал — отвърна въглищарят, — но видях един гладен циганин, че се щура под дърветата и събира праханки гъби в една кошница.

Юначният ловец потъна в срам, прехапа си устните и се спусна бързо към село.

ДЯДО ГРУЙЧО ОТ ВЪРБОВКА

Казват, че който носи обичка на ухото си, бил много късметлия. Каквато работа залови — тече му като в улей работата. Дяволът, ако го срещне — отбива се от пътя. Тръгне ли за снопи — колата му не се прекатурия. Вятър работа. Я вижте дядо Груйчо от Върбовка. Шейсет години носи на лявото си ухо една жълта обичка, а сега лежи запрян. Ето как стана.

Живее си дядо Груйчо в една къщурка със сламен покрив покрита — за да не го мокри дъждът. Живее с него и стопанката му баба Груйка. Има, да речем, дядо Груйчо две-три нивки и те му раждат жито. Има си още две волчета, които теглят колата, има си и седем овчици в кошарата. Ходи си дядо Груйчо отвъд в полето, оре, пръска семе, жъне, прибира житото и меле брашънце. Храни си бабичката. Всяка вечер, когато се връща от къра, той носи торбичката пълна: кога круши ще сбере от инжирите, кога омекнали почернели дренки от стария дрян над Кралевдолската чешма, кога диво грозде от Мързяновия дол.

Баба Груйка яде ли, яде.

Една вечер, като се върна старецът от градината, изпрегна двете даначета, пусна ги в градината, откачи от ритлата торбата и тръгна към къщи. Баба Груйка изскокна с огрибката — тъкмо замесваше хляб в нощвите — да го посрещне.

— Носиш ли ми нещо? — попита го тя.

— Набрах малко киселици.

Старата шопна ръка в торбата и разхапа една. Намръщи се.

— Ух, де ги намери тези пуцини, не можа ли друго?

— Те не са за сега. Да ги заровиме в плевнята, че да видиш зимъс до кръщение какво чудо ще станат.

Донесе бабичката ибрика копанката, поля му да се измие, сипа от гърнето бобена чорба и седнаха да ядат.

През отворената изкривена врата надничаха пълният месец — главата му голяма като кринче — и рунтавото старо куче, клекнало на

прага. Светулки мъждукаха под натегналия Баба Груйка надяна хурката, намести се до него и взе да преде на месечина.

Па си захоратиха двама.

— Старооо, старо — каза баба Груйка, — додея ми веке самичка да съм. Цял ден кърпя кълчищните ти гащи, подклаждам гърнето и си опустосвам живота. Че мойто живот ли е?

Нито хапвам като хората, нито за душата ми има нещо. Ходя самичка като шашава по двора, няма ни кокошка да клопне, нали туй лято измряха всичките от мор, нито куче да залай. Татун все подир колата ти върви. Че го другото остави, ами душицата ми изгоря за песенка, няма, дете рекъл онзи, кой да ми попее.

— Да бях по-млад, щях да отида в гората — да ти уловя едно славейче — рече дядо Груйчо, — ами то де мога покачи моите шейсет и две години на някое дърво.

— Не ми трябва мене славейче, стига да имаме един кошер пчели. Да си ги наместим в градината, че да бръмнат ония ми ти крилатички. Не ми трябва гайда, не ми трябвават кавали.

— Ех, да имаме, ама нямаме — отвърна дядото и отърси луличката си. — да бяхме си легнали, ай, уморен съм. Цял ден съм клепал подир ралото.

— Иди спи. Ти кога ли си помислил за мене? Не смея да ти кажа за какво съм петимна. Мене кучетата да ме ядат — сви се обидена баба Груйка.

— Ама недей тъй де — започна да се моли дядо Груйчо, — нали знаеш как ми тежи, като захванеш да се сърдиш. Утре целия кър ще обиколя, ама една торбичка инжири ще ти донеса. Нощта си легна над Върбовка. Заспали бяха и щурците. Дядо Груйчо дълго още моли бабичката си да не се сърди.

Нощта превали, когато заспаха.

На другата вечер бабичката пак:

— Да имаме сега на софрата паничка мед, да натопи челяк къшея си... Инжирите, дете си ги донесъл, са сладки, не думам... Ама медът... ех!

— Харно нещо е медът. Дете рекъл онзи — най-сладкото — съгласи се дядо Груйчо.

Баба Груйка продължи:

— Гледай го хаджи Пъшо. Наредил ги в градината — двайсет и четири кошера, а зад кошерите колибата му, а пред колибата изправил едно плашило. То, който ще краде мед, от неговото плашило ще се уплаши. Толкова му сече хаджийският ум.

— Толкова му сече умът на хаджи Пъша — добави старият.

— Цял ден се разхожда като паун между кошерите, пухти, а броеницата все отзаде му. Не го е грях!

— Тъй ами — рече дядо Груйчо и изтърси пръстта от навоите си. — Да имам като него двайсет, какви ти двайсет — мед като извадя за едно лято — ще имам пет гърнета. Нареди ги ти тях петтях в колата, закарай ги на Оряховския панаир, обери им паричките, скрий си ги в пазвата, па си криви капата.

— Не ти трябва и пет. Един да имаш. Още пече лятно слънце. Де да знаеш, може, доде падне сланата, да се роят — ще станат два. Напролет, кога се роят, ще станат четири, ами ако се роят и четиритях? Нека тогава хаджи Пъшо ми се пери.

— Тая вечер, като си идех от нивата, минах край Пъшовия пчелин, че спрях колата, пузнах поводите на воловците и рекох си: Чай да си надникна през плета. Не ми се вярваше да са станали двайсет и четири. През пролетта бяха деветнайсет. Тамам зех да ги чета, и Пъшо се облещи насреща ми:

— Да си вървиш, кай, по пътя, Груйо, или ще те огрухам.

Не са добри очите ти, ще ми урочасаш гадинките. Хай, махвай се!

— Я го виж ти, очите ми не били добри, ами неговите! Като ги избалачи, тръпки побиват челяка. Идеше ми да зема един камък.

— Ами зе ли?

— Не зех. Рекох му: можеш да ме пъдиш, ама колкото за очите ми, бай Пъшо, не си прав. И си тръгнах.

— Там ли бяха двете му кучета?

— Не бяха. Отвел ги син му на кошарата.

Когато се прибраха и легнаха под чергата, баба Груйка го бутна с лакът:

— Защо не откраднеш от хаджи Пъшовите...

— Какво?

— Казвам: защо не откраднеш един кошер? Дето са двадесет и четири, там са двадесет и три!

— Ама ти луда ли си? Недей приказва тъй! Че може ли...

— Голяма работа — един кошер. Хората цяло село обират.

Я помисли какво ще ми бъде на душата. Цял ден ще кърпя, ще преда пред кошера, а те, мънинките, като бръмнат... Се едно в рая да ме гудиш. Не ща да ми носиш нищо от нивята.

— Как тъй?

— Не ти ща крушите, не ти ща дренките, нито инжирите.

Ако утре донесеш нещо, ще изтърся торбичката през плета на улицата.

И баба Груйка се сви на кравай.

На третята вечер тя заплака:

— Видях аз, разбрах аз, че ти за мене една пара не даваш. Да зема да ритам за мед, да умирам, да видиш, че ми изгаря душата за песенчица, като латинка за роса, пак няма да ме съжалиш. Брей, че кораво сърце носиш, като камък. На камък да се бях молила — толкова щеше да ме чуе.

— Мари, бабо бабичко — молеше я старецът, — как да отида да посегна чуждия кошер да открадна. Аз, който шейсет години не съм латил на чуждото. На стари години ли искаш да ми докараш зло на главата? Ами какво ще каже селото, като се научи? За мене поп Раю в черковата ще приказва. Къде ще се дяна от срам?

А на четвъртата вечер, когато дядо Груйчо се връщаше от къра, на моста срещна бабичката си, прегърбена, нарамила чергата, сукмана си и една торба. В торбата — де що парцалче има в къщи.

— Къде отиваш? — сепна се той.

— Отивам да занеса тези дрехи на катунарите.

— Да не си полудяла!

— Тебе какво ти е. Ще занеса тези дрехи, дето аз съм ги тъкала, на катунарите и ще им поръчам да се молят дене и ноще за душата ми, защото още тази вечер ще се удавя в дълбокия вир!

Дядо Груйчо изтърва поводите.

— Що правиш тъй? А мене на кого ме оставяш? Кой ще ми свари бобец, кой ще ме закърпи, кой ще премете в къщи, с кого ще си хортуваме вечерно време?

— Не ме връщай отсред пътя. Тъй съм наумила, тъй ще го направя! — И тя тръгна надолу.

Дядо Груйчо се затече подире й:

— Чакай бабо, чакай де. Хайде върни се. Както ти искаш, тъй ще направиме. Нека става каквото ще. Още тази вечер ще пренеса един кошер от хаджи Пъшовите в нашата градина. Баба Груйка се завърна задяната в къщи.

През нощта небето беше облачно. Светулките угаснаха в дълбочината на градината, месецът не можа да погледне през тъмните облаци със златното си око и само Татун видя как старецът домъкна кошера в градината. На три пъти, доде се зазори, дядо Груйчо става от леглото, на пръсти излизаше и нарамваше кошера, да го нанесе пак на мястото му в хаджи Пъшовия пчелин. На три пъти баба Груйка по риза го настига при вратнята, нахокваше го и се впускаше в тъмнината към вира.

Когато сутринта сребърни капки роса заблестяха по клоните на вишните, трима души почукаха на дядовата Груйчова вратня: кметът на Върбовка — дядо Станю Косерът, — полякът Христо Помака и хаджи Пъшо. Те влязоха, упътиха се право в градината и найдоха кошера. С вързани ръце отведоха дяда Груйча в общината.

И го изпроводиха, клетника, в затвора.

ДВАМА БРАТЯ ОТ СЪРПИЦА

Пристигнаха първите лястовички. Светнаха окъпани от пролетното слънце снежните върхове на Родопа. Потekoха надолу ручей и потопиха ливадите. Напъпиха клоните на прасковата, която шумеше пред прозореца на Николовата стая. Затопли се земята. Защъкаха селяните по дворовете. Ширнаха се нивите като зелени алища, метнати да съхнат върху гърбовете на хълмовете. Измъкна се котката от пещника, протегна се, изви гръб като дъга, взе да се прозява, легна до белосаната стена, замрежи очи и почна да преде. Вrabчетата от съседната купа зачуруликаха, кацнаха на торището и чевръсто взеха да пъпрат сламата. Излезе Гурко от къщи, бутна си калпака на темето, почеса се по тила, погледна големия куп тор и мръдна към плевнята. Застяга колата. Сложи дъсчените ритли, намести дъната, дигна процепа и тикна празната лека кола към торището. Взe желязната вила от обора и почна да товари. Задния разбутаното торище. От хармана се зададе по-малкият дядов Йорданов син — Никола.

— Бате — рече той, — да бях ти помогнал малко.

— Няма какво да ми помагаш — отвърна Гурко, без да го погледне, — наместо да се святкаш насам-натам с празни ръце, тръгвай да си дириш работа нейде по селата. Млад човек си. Срамота е да ходиш без работа.

— Къде ще вървя сега? Нали тати, бог да го прости, остави една нива. Кой ще пожъне моя дял? Кой ще ми прибере снопето?

Гурко се опря на вилата.

— Ти, бацьовата, нямаш дял. Недей си точи зъбите, защото няма да ядеш хляб от нивата на Мързяновия дол.

— Защо пък да не ям? Нали е бащина нивата. Колкото се пада на тебе — толкова и на мене. Виж, друго нещо, ако господ не рачи тази година да ни даде храна.

— Не се меси в господювите работи, ами вземай торбата, пусни вътре една прясна пита и две глави лук, че се махай. Чувам, пак заправили пътища по Тракията. Търсели работници да трошат камъни.

Тъкмо работа за тебе. Гледай да вземеш някоя и друга пара, че като се върнеш през зимата — да си купиш жито и да помогнеш на данъка. Тая къща няма да я мъкна сам на гърба си. И ти ще плащаш. Де се намираш?

— Ами нивата?

— За нивата не бери грижа. Тя си е моя.

— Как тъй твоя?

— На смъртния си час старият поръчал на баба Гергина, съседката, да ми каже, че я оставя само на мене. Аз нали бях на пазар, не го заварих жив. Сетне ми каза бабичката.

— Че тя нали е съвсем глуха, как го е чула?

— Глуха не глуха — чула го жената. С ръце ѝ направил знак. Там горе — рекъл — имотът да остане на по-високия. По-високият съм аз, бабовото момче. Че такава работа.

— Аз туй нещо не го знаех — замислено рече Никола.

— Сега нали го научи.

— Научих го — наведе глава малкият брат и тръгна към къщи. Повървя малко и се обърна.

— Бате, тази година поне ще ме оставиш да жъна на нивата. Половината жито е мое. Нали тати го е сял. От своя хамбар е гребал семето. И аз съм като тебе негов син.

— Няма да го бъде.

— Как тъй Ще видиме лятос. Аз заминавам да троша камъни. Когато узреят храните — ще се върна да си прибера житото. Опитай се да ме спреш!

— А бе ти кому се заканваш? — дигна вилата Гурко и тръгна към Никола.

Никола не отстъли. Погледна брата си изпод вежди и тихо продума:

— Снемай вилата!

Ръцете на Гурко затрепераха.

— Долу вилата! — изръмжа малкият и пристъпи, готов да се хвърли като звяр.

В туй време през плета надникна съседът им дядо Продан Земляка.

— Гурко! Никола! Какво правите? Чакайте да видиме тази работа. Срамота е. Мене жената ми каза — тя ви слушала през плета

(много е проклета, все по плетищата виси): „Тичай, че онези, дядовите Йорданови синове, ще се изколят! Надупкаха се с вилите!“ Момчета не може тъй. Какво има? Още не е догоряла първата вощеница до главата на дяда Йордана, а вие се емнахте.

Гурко сне вилата.

— Щял бил да жъне. Един клас няма да ти дам да отрежеш от нивата ми. Ще ме познаеш ти мене по-късно!

— За нивата ли имате спор? Ако е за нивата, чуйте ме какво ще ви кажа. Наместо да дигате вили и мотовили — идете при съдията. В тази земя има съд. Нека той осъди кой ще владее Мързяновия дол.

— Ще ида, и в съда ще ида. Ще го махна оттука. От Сърпица ще го изселя.

— Какво съм ти сторил, бате, че искаш да ме прокудиш? — попита кротко Никола, комуто вече беше минало.

Влезе в къщи. Дълго се бави. По едно излезе с торбичка през рамо и закрачи към вратнята. На улицата го наистигна буля му Недялка с една пита хляб.

— Драгинко Никола, поне да беше взел тоз хляб...

— Не ми трябва вашият хляб, защото ще ми приседне на гърлото.

— Не прави тъй, драгинко!

— Остави го, като не ще! — викна Гурко, който се луташе край колата. — Нека се пръждоса, нека ходи гладен като куче!

— Пропъди момчето брей! — поклати глава Гурковица и се загледа след пътника, който крачеше нагоре, покрай трънения плет на градината.

Гурко се повъртя из двора и namесто да впрегне колата и откара димящия тор на нивата — хлътна в къщи, облече си новите дрехи и рече:

— Отивам в града да заведа дело... Ще се върна през нощта.

— Ти си полудял! — изправи се насреща му Гурковица.

— Махвай се от пътя ми! — избухна Гурко. Жената се дръпна уплашена.

— Малеее, усойница!

Търкулна се пролетта. Напече лятното слънце. Наля плод прасковата и огъна клони до прозореца на пустата Николова стая. Измътиха пилета лястовичките под стряхата. Взеха да жълтеят

зелените алица, метнати по гърбовете на хълмовете. Превиха клас житните ниви. Загука гургулицата в Мълзяновия дол. Люшнаха се кадънките по синорите. Заклепа ковачът Марин сърповете. Стегна се Гурко за жътва. От Никола немаше вест. Потъна някъде, загуби се по прашните друмища на Тракия. Тъкмо срещу жътва на Гурковата вратня похлопа общинският ратай. Той донесе две призовки от съда. Едната за Гурка, другата за Никола.

— Утре заминавам! — рече Гурко.

— Къде? — попита Недялка.

— На съд.

— Ами нивата кой ще пожъне?

— Нивата ще потрай. Подир два-три дена съм тука.

— Дано ти опустее съдът! Не ходи бре, Гурко! Остани да си прибереме храната. Хората бързат час по-скоро да сколасат, а пък ти сега намери да тръгнеш по съдилища.

— Ще вървя. Аз от таз нива няма да му дам една брезна. Как мисли той?

— Нали го прокуди. Кой знае къде скита гладен и неопран по чуждите села. Горкото момче!

— Трябваше да го видиш как ме стрелна с очи като звяр.

— Че как няма да те стрелне, като си дигнал железната вила да го намушкаш.

На другия ден Гурко помъкна баба Гергина към града. Всичките селяни отидоха да жънат. Гурковица реши да пожъне нивата без мъжа си. Събра пет моми жътварки, ала вързач не наиде. Къде не хлопа Всеки бързаше най-напред да прибере своето. Наближи пладне. Невестата влезе в пещника, посегна към полицата, където бяха наредени четири зачервени топли хлябове, и отрони един залък. В туй време някой хлопна вратнята. През прага на пещника надникна една почерняла брадясала глава.

— Ей ма и мене! — чу се бавен мъжки глас. Гурковица се обърна и очите й светнаха.

— Добре дошъл, драгинко! Господ ли те проводи! Тъкмо ти ни трябваше. Вързач си нямаме, драгинко!

— Бате къде е?

— Бате ти се запиля в града по съдилища, а нивата гори.

— Тъй ли — продума безучастно Никола и окачи на гвоздея пътна си торба. — А пък из останах без работа. Гледах, гледах ония жълтнати ниви, че ми доде на ума за нашата. Ще ида — рекох — да им помогна. Не ща из дял. Щом като тати е поръчал нивата да остане за батя — нека бъде негова. Нали съм здрав — ще изкарам колкото за един хляб. Нищо не ща. Искам само да ме позакърпиш, когато сколасаш, буле. Много се окъсах. Коленете ми се продъниха.

— Да свикам ли жътварките?

— Свикай ги.

Зажънаха шест млади жътварки дядовата Йорданова нива. Емнаха я от долния край. Запращяха жълтите ръкойки. Сборичкаха се ясните момински гласове и се понесоха от хълм на хълм. Никола почна да търкаля едрите снопи. Пот рукна от челото му. Вир вода стана бялата му риза. Буля му го поглеждаше дяволито.

— Избирай — му прошепна тя на ухото. — Която най ти хареса — нея ще ти вземеме. Не си веке малък.

Никола се засрами, наведе очи и до вечерта не погледна нито една от жътварките.

На другия ден обръснаха цялата нива. Отрязаха брадата. Събраха снопето. Додето Никола склади кръстците, от Родопските върхове се закъртиха куршумени облаци и скоро се навестиха над равнината. Настана мрачина. Жътварките се втурнаха към Сърпица. Екнаха гръмотевизи. Запука градушка по керемидите. Побеля земята. Недялка седеше на пруста, гледаше белите небесни куршуми и думаше:

— Тебе, драгинко Никола, господ те проводи. Тази градушка щеше да очука нивата до зрънце. Какво щяхме да ядем през зимата?

На другия ден Никола замина пак към прашните друмища на Тракия. В торбичката му една грижовна ръка беше спуснала два топли хляба и дървените захлупци, пълни с резньове прясно сирене.

Късно вечерта се върна Гурко. Сне овчия си калпак, хвърли го на рогозката и рече:

— Спечелих нивата, ала изгубих житото. Господ ме наказва.

— Тъй ти се пада! — укори го Гурковица. — Дигнал си съд против родния си брат.

— Едра ли беше градушката?

— Като яйца.

— Тях! Никога нивата не беше раждала такъв плод. Иде ми да взема един камък, че да се удрям по главата.

— Да ти донеса камък! — продума услужливо Недялка и се затече към пещника. Подир малко се върна и поднесе на мъжа си брадата — последните житни класове в Мързяновия дол, вързани с червен конец.

* * *

Извика се летните вихрушки над Тракия. Взеха да скрибучат коля, натоварени със снопи. Пораснаха високи купни по харманите. На един кръстопът, седнал с разкрачени крака, напечен от юлското слънце, Никола дигаше тежкия си чук и трошеше синия гранит.

— Помага ти бог, момче! — се изправи зад гърба му един висок сух човек с бели навои. — Най-сетне те надох. Чувай, много едри снопи си вързал в Мързяновия дол. Няма кой да ми ги подава на колата. Ставай да си ходиме в Сърпица! Никола се обърна.

— Ти ли си, бате?

— Аз съм. Дай си ръката, бацьовото момче. Било що било. Съдът ми отсъди нивата, ама аз я не ща. Нека остане за двама ни. Заедно ще я работиме, а житото ще делиме по братски. Никола пусна чука, скочи и сграбчи бацьовата си ръка.

ИТЪО, ДЯДОВОТО ДАМЯНОВО ЧИРАЧЕ

Когато удари училищната камбанка, Итъо изскочи най-напред навън. Преметна през рамо торбичката с новия буквар и тичешком пое към крайните герани, където ставаше големият панаир, да види дошли ли са ябанджиите с чергилата. Додето бягаше по кривата улица, над която се люлееха узрели дюли и праскови, подире му от една отворена вратня се спусна едно пале. Малкият не се обърна назад. Палето поджавка, додето се умори, и подви опашка. Итко тичаше към панаира. Всяка есен на панаира слизаха от Балкана големи биволски кола с чергила, докарваха писани грънци, пестил, костури, свирки и орехови гъдулки.

Цяло лято Итко чиракува на дядо Дамяна. Цяло лято той ходи подире воловете му по нивята. Слуша гургулиците като гукат по кръстците, слуша по синорите тихата песен на пчелите, слуша щурците и вечерно време се връщаше със замаяна глава. Една нощ той сънува, че свири на гъдулка и цялото село тропа. Оттогава гъдулка оживя на сърцето му. Щом засипа от хамбара си на Итковата мама две крини жито, помилва по главата малкото воловарче и го попита:

— На тебе какво да дам?

Итко наведе глава.

— Кажу какво, не се срамувай.

— Искам гъдулка, дядо.

— Гъдулка ли? Гъдуларин ли ще ставаш? Много си мъничък още. Щом като искаш гъдулка, гъдулка ще имаш.

Дядо Дамян развърза кесията си и извади една ситна жълта пара.

— На ти тая пара. Да я заровиш на скрито място, когато по Димитровден додат колята от Балкана на панаир, ще ти купим една гъдулка. Щом додат, ела да ми обадиш, аз ще ти я избира.

С изтръпнало сърце Итко чакаше този ден, когато мегданът при крайните герани ще почернее от коля, добитък и свят. Днес мегданът гъмжеше от навалица, Итко едвам се промъкна до колата с шареното чергило. Запъхтян, той се изправи зад легналите биволи, които кротко

прегризваха, и трепна от радост, когато видя две хубави гъдулки, окачени на ритлата. Идеше му да удари калпака си о земята. Наместо да удари калпака си, той удари назад към село, да вземе жълтата парица и повика дяда Дамяна.

Насред пътя отвъд моста го спря Трайчо бежанчето.

— Чакай — му рече македончето, — дай да ти видя буквара. Там има една картинка с дълги уши — много е смешна.

Дай да я видя.

Итко извади буквара си и двамата седнаха насред пътя и наведоха глави над картинките. Македончето разгръщаше новата книга със светнали очи, сякаш виждаше чудеса.

Изведнъж Итко скочи и дръпна буквара.

— Дай че, бързам.

— Къде?

— Отивам за дяда Дамяна. Гъдулка ще ми купува.

Трайчо го погледна с отворена уста.

— Че нали и ти си като мене сираче, отде имате пари?

— Ние пари нямаме, ама дядо Дамян има едно кринче патица за гъдулка.

Македончето въздъхна:

— А пък аз нямам буквар. Де имахме пари, и аз щях да си купя и буквар, и гъдулка.

Очите му се наляха и то ги отри с ръкав.

Итко си тръгна замислен.

— Чувай — повика го бежанчето, — тая година ще има ли зима?

— Ще има ами, може ли без зима.

— Ами сняг?

— И сняг ще има — до шия. Защо питаш?

— Защото нямам цървулки. И няма да мога да ходя на училище, ако удари сняг.

Итко се затече към къщи, изрови от градината парата и когато излезе на улицата, спря се на кръстопътя и дълго мисли за сиромашкото си другарче, което нямаше буквар и цървулки за зимата, дълбокия сняг и училището. И вместо да тръгне към дядови Дамянови, той се спусна към другия край на селото, където димяха бежанските колиби. Трайчевата къщурка беше най-малка, само с едно прозорче. Итко се надигна на пръсти и погледна вътре. Прозорчето

беше отворено. Нямахте никой. Само едно гърне се препичаше на
огнището.

Итко мушна ръката си, пусна парата, която се търкулна към
гърнето, и побягна назад.

ЛАЗАР КРИВИЯ

Като се върна от воденицата, Лазар Кривия тегли каручката пред пещника. Отвътре изскочи една дребна женурка, забрадена с червена кърпа. Стрина Инка, Лазаровата невеста. Тя беше педя човек и нищо едното ѝ око сълзеше. Откак заровиха с Лазара първата си рожба, лявото ѝ око прокапа и не спря.

— Ще черпиш! — извика Лазар на жена си. — Нося ти една хубава новина.

— Каква?

— Ще ти кажа. Чакай по-напред да стоваря бремето.

Додето сухият висок човек поеме на гърба брашнения платник, стрина Инка припна да му отвори и когато Лазар сне не стигаше догоре, отупа само половината.

— Кажи ми сега.

— В гнездото са се излюпили четири голи пиленца.

— Не думай! — смутено рече стрина Инка.

— Спрях каруцата до синора и влязох в градината. Има вече узряло домати. Утре ще берем. Чакай, рекох си, да погледна в гнездото. Че като писнаха ония ми ти голишарчета! Тъкмо четири. Щяха да ми изкълват пръстите.

— Сакън, да не си ги пипнал, защото майка им ще ги остави!

— Не съм. Та толкова нещо пипа ли се? Пиленца.

Стрина Инка се зарадва много, обърса лявото си око, което беше протекло още повече от умиление, разшъта се, сипа бобената чорба в една нова паница и седнаха да ядат. Още Лазар ненагребал първата лъжица — малката жена скочи.

— Хвала богу! Как щях да забравя бре, Лазаре! Получихме писмо.

— Писмо ли? Кой го донесе?

— Раздавачът Драган.

— Дай го тука!

Стрина Инка пресегна към буковата полица, извади писмото. Толкова се сбърка, когато го пое от раздавача, че не знаеше къде да го потули, ами го сложи на полицата под една паница.

Лазар протегна ухилен ръка. Погледна го от лице, обърна го от opakото. Дори го помириса. Писмо. Същинско писмо. И марка си има.

— Виждаш ли, Инке, за първи път през живота ми иде такова нещо. Нищо и никакъв човек съм. Както каза дядо Иван, на две магарета не мога да разделя слама, ама писма получавам. Колко души получават писма в туй село, кажи ми ти мене? Ще ида да ми го разчетат. Вътре нещо пише.

— Да беше си поне хапнал от чорбицата, докато е топла.

— А бе сега мене не ми е до чорбата. Трябва да разбере от кого е и какво ми пише. Хубаво нещо е да получава човек писма. Нищо и никаква книжка, ама ха де! Де да знаеш през кои морета е минала?

Стрина Инка му подаде калпака. Като излезе на улицата, Кривия нагази една купчина деца, които играха на конче и се търкаляха като свинчета. Защото му беше драго и бързаше — Лазар не заобиколи децата, ами се засили и ги прескочи. Оскърбените малчугани закрепяха подире му:

— Хей, Лазаре, Лазаре, ти ли закла Кривицата?

Лазар сне калпака си и замахна. Малките пръпнаха и се разбягаха като врабчета.

Лазар се преви надве и влезе в Яневата механа. Там завари само двама души — механджията и дядо Ивана Кримката. Яне пъшкаше над една тетрадка, плюнчеше молива, чешеше се с него по главата и смяташе нещо. Дядо Иван гледаше през отворената врата.

Вечер. Хората се връщаха от къра. Дядо Иван чакаше селяните да разпрегнат воловците и да дойдат в механата, че да им разкаже новини. Той не беше от работните. Често пъти се излежаваше под дебелите сенки в градинката върху едно алище. Слушаше говора на птиците, бръмченето на пчелите и измисляше новини. Умееше хубаво да лъже. Знаеше на туй отгоре да чете, а да пише можеше само думата Иван. Повече не можеше.

Лазар Кривия седна до него.

— Добър ти вечер, дядо Иване!

— Господ здраве да ти дава. Какво има, Лазаре?

— А че, дядо Иване, какво има — писмо има.

— Не може да бъде! Какво писмо?

— Затуй съм дошъл при тебе — да ми го разчетеш.

— Дай го сам. Стара кримка съм аз, разбирам ги тези пущини. И да речеш, че съм ходил на училище — не съм. Учил съм го в Русията, когато бях градинар. Голяма земя, мале-е-е, голяма наука съм научил там. Главата ми натежа като ломска диня. Да взема да разправам на тоз народ — мъдреци ще ги направя, магаретата! Ама нямат време да слушат — работата им много.

Дядо Иван Кримката измъкна от пояса си една охлузена Кутия, изкара от нея пожълтелите си очила, намести ги на Носа си, полека скъса плика, изтегли книгата и щом прочете малко, почна да клати глава:

— Лошаво.

— Какво?

— Лошаво пише. Трай да го разумея.

Лазар изтръпна и се сви в тъмния кът. Той беше напласен човек. Носеше си страха от малък. Едно време, когато бил на пет години, пристигнал в тяхното село един мечкар и вързал мечката си до плета пред Лазарови. Ненадейно мечката се отвързала и влязла през отворената вратня. Малкият Лазар играел на двора под черницата. С повлечен синджир мечката тръгнала към него и го прегазила. Нищо не му сторила, но прегазеното стига. Додето порасне, все мечка му се мержелеела пред очите. Двайсетгодишен, Лазар осиротял и тръгнал да слугува на хората. Ходил от село на село, питал за работа. Този му подвикне, оня го нахока, място не може да си намери. Най-сетне стигнал в Осиково и там пуснал корен. Поработил пет-шест години, скътал малко парици и уловил, та се оженил за стринка Инка. Двамата наели една градина и започнали да садят зеленчук. Делничен ден работели в градината, а празник почивали. Хрисим живот водели. Не щеш ли, една нощ в Осиково разбойници заклали воденичарина Кривицата и му дигнали парите. Селяните, като знаели колко е страхлив Лазар, захванали да го подпитват:

— А бе, Лазаре, ти да не си от ония?

— От кои?

— Дето заклаха Кривицата.

— Не съм бе, брате, аз пиле не смея...

А проклетите шегобийци се смеят.

— Ти си — казват, — ти си кривият.

Колкото повече се оправдавал сиромаш Лазар и се молел да не го плашат — толкова повече се настървявали осиковчани. Толкова го прекоросали Лазар Кривия. Додеяло му. И сън не го хващал от мисъл. Дигнал се една пролет, натоварил на каручката каквото имане имал и — цътър-мътър — пристигна в нашето село. Като го видяха селяните какъв е сиромаш, съжалиха го и решиха да го понаредят. Тъкмо се беше поминала баба Къна. Тя не беше оставила нито дете, нито коте за наследник. Пуснаха Лазара да живее в нейната в нейната къща. И той се намести.

Развълнуван от хорската добрина, Лазар отиде в Яневата механа и разправи патилата си. Разказа за мечката, за клеватниците, които го бяха набедили, че е заклал Кривицата. Нищо не скри. Изказа си и майчиното мляко.

— Ами какво ще работиш тука? — попита го кметът.

— Зная градинарлък.

— Може градинарлък, стига да го умееш.

Ала още на другия ден, когато потегли да кара тор на градината, подире му хукнаха орляк деца:

— Лазар Кривия минава. Лазаре, ти ли закла Кривицата? — дядо Иван Кримката му преваряше каручката.

— Къде? Да не си луд! Не ги слушай. Те са проклети и в червата. Няма образование. Нека лаят, а ти си гледай работата!

През войната прибраха и Лазар. Чу се по едно време, че го ранили. Още в първия бой, като чул топа — Лазар хукнал да бяга. Един куршум го настигнал. Върна се Лазар куц. Зъбите му тракаха. Голям страх беше набрал.

Заредиха се годините. Като не можа да откъдне своя челяд, стрина Инка заживя с радостите на чуждите. Цяла пламваше, когато видеше мъничко дете, агънце или пиле. В цялото село Лазар имаше вяра само на дядо Ивана и затуй се грозно уплаши, когато Кримката каза „лошаво“.

— Е, какво му е лошавото? — осмели се да попита от тъмнината Лазар.

— Какво ли? В писмото пише, че ти си заклал Кривицата.

— Дядо Иване...

— Зная. Плашат те, синко. Пишат маскарите, че кога си го заклал — взел си му парите. Едно гърне жълтици имал Кривицата, заровени в градината зад воденицата. Този, дето пише писмото, бил роднина на Кривицата — девето коляно. Иска половината гърне. Щял да дойде някоя нощ. Да си нагласял жълтиците. Ако не му дадеш половината — щял да те дере с кремък. Башибозук!

Лазар стоеше, прежълтял като восък.

— Дядо Иване, ти ми знаеш душата. Защо ме мъчат тези хора? Какво съм им сторил?

Сиромашът затрепери и очите му се напълниха.

— А бе ти какво почна като жена? Ей за какво ви казвам аз на вас — всеки да си има в къщи една като моята. Стара кримка е, но тя реве като топ. Нека посмее някой да ми напише едно такова писмо и да заповяда някоя нощ. Ще го надупча като решето. Да тръгне по света да разправа за дядовата Иванова кримка. Двайсет години не съм я опитвал, страх ме е да гръмна с нея. Много трудни жени имаме в селото.

Лазар стана и се олюля. В къщи като разправи на стринка Инка — тя викна с глас.

Притъмня. Колята изтрополиха по пътя, добитъкът се прибра. Нощта умножи страха на бедните хора. Ами ако оня дойде, какво ще думаш и как ще се оправяш? По едно време над черните градински дървета се показа месечината и стана много светло. Лазар изскочи на улицата и забърза към дядови Иванови. Похлопа, разбуди се кучето. Дядо Иван излезе по бели гащи.

— Какво си се разхлопал ни в туй, ни в онуй време?

— Дядо Иване, прощавай, бащице! Ще те моля за една работа, ама няма да ми откажеш.

— Да беше ми дал туй, кримката...

— Кримката ли? Да не си луд! Защо ти е тебе кримката ми? Кого ще гърмиш?

— Никого няма да гърмя. Аз само тъй рекох, за кураж.

— Какво си рекъл? Хубава работа. Сега чак те разбрах какъв си човек и защо получаваш таквиз писма. На мравката път не минаваш, а пушка си тръгнал да търсиш. Да се махваш от вратнята ми или ще пусна кучето да те разкъса. Марш! Лазар изгоря.

— И ти ли, дядо Иване!

— И аз! Я го гледай ти — пушка иска, хора да гърми... Провали се клетникът вдън земя.

Кримката затръшна ядосан портата.

До полунощ Лазар Кривия мъкна от градината дървета, камъни и трупа зад вратнята. Стрина Инка му светеше с газеничето. Когато първи петли пропяха, вратнята беше толкова затрупана, че десет души не можеха я помръдна. А когато пропяха трети петли, през разградения градински плет излезе Лазар, повел стария си кон. На каруцата, сива като костенурка, се озърташе стрина Инка.

Бягаха.

Когато възлязоха на големия хълм насреща, слънцето ги помилва по челата. Като сестра, като майка. Роса намокри босите крака на Кривия. Той спря коня, обърна се към изгрев слънце и сне калпак. Стрина Инка се изправи на каруцата и бърже-бърже захвана да се кръсти:

— Дано, майчице, в другото село хората бъдат по-добри.

ЛОВЕЦЪТ И ЯРЕБИЦАТА

Децата блъснаха вратата и нахълтаха в стаята. Ръцете им бяха посинели от студ. Бузите им горяха като ябълки-кюстендилки.

— Много закъсняхте! Бой ще има там, под кривата върба! — рече бащата и почна да ги съблича. — Къде бяхте?

— На пързалката бяхме, под дръвчетата бяхме — запъхтяна заговори голямата дъщеря, Венчето, и почна да изтърсва тъмните си коси, заплетени с червен конец, орусели от снега. — Ох, татко, полека ме събличай, че много ме боли ръката.

— Защо те боли?

— Паднах от шейната, че я навехнах. А пък Копринка си удари носа. Много беше весело. Паднахме, ставахме, направихме един снежен човек и му сложихме наместо нос — един морков. — А ти — обърна се бащата към най-малкия човек, който седеше като изправено буренце, облечен в дебелината си зимна дрешка, опасан с един обръч — кожения колан, — ти защо си намръщен като Наполеона след Ватерлоо? Колко загуби?

— Девет копчета.

Малкият Панчо, или Пънчо, както го наричаха сестрите му, имаше обичай да реже копчета от дрехите на баща си. Като си напълнеше джоба, той излизаше навън и почваше да играе комар със съседските деца. Стискаше едно или две копчета в юмручето си и го навираше под носа на някое свое другарче. Познай колко са в ръката ми! Ако улучиш — ще ти ги дам. Ако не улучиш — ти ще ми даваш толкова, колкото са в шъпата ми. Познай де!

Всеки ден Панчо изнасяше копчета от къщи.

— Ти ще ме разориш! — викна бащата. — Моля ти се, престани с таз проклета игра. Срам ме е да се покажа пред хората без копчета. Ката ден майка ти шие копчета на гащите ми. Омръзна ми да си забождам балтона с карфици... Няма вече да ги режеш, защото ще ти отрежа ушите, както баба ти клъцна с ножицата ушите на Марка. За наказание тая нощ няма да спиш при мене.

— Татко, тогава аз ще спя при тебе! — викна Копринка и погледна нагоре високия човек, както коте гледа полицата, където стопанката е оставила пълен тиган с пържена риба.

— Не ща момиче с ударен нос!

— А мене? — обади се Венчето.

— Не ща момиче с навехната ръка! Ще взема Марка — кучето. С него ще си легнем.

Панчо, който се беше разсърдил и обърнал лице към стената, погледна през рамо баща си:

— Той има бълхи.

— Има бълхи, ала е послушен. На комар не играе. Не реже копчетата от дрехите ми. Ела тука да ти сменя палтото. Седни сега под камината. Елате и вие да си нагreete ръцете на огъня. Сядайте до мене!

Деца та приближиха. Двете девойчета седнаха на родопското китено алище, а Панчо се намести на бащиното си коляно. Протегна ръце към разровената жар и рече замислено:

— А пък един ловец слезе по Кале — пътека. Той носеше едно зайче с увиснали уши и една сврака с оскубани крила.

— Татко — попита Копринка, — ти можеш ли да удариш някоя сврака?

— Не мога. Свраки не мога. Аз бия само яребици.

— Бре! — тихо продума майката, която тъкмо по туй време прекрачи прага на кухнята и спря. — Че кога си ги бил?

— Едно време. На мене, деца, се падна най-хубавата яребица в нашия край.

— Разкажи, татко, как ти се падна!

— Да ви разкажа. Чуйте как! Тъкмо се бях върнал от чужбина. Млад инженер. Хубавец.

— Бре! — повтори пак тихо майката и поклати глава.

— Почнах да правя мостове. Дигнах една църква и две училища. [???] хвана една птичка. Взех един ден пушката и излязох на къра. Селяните тъкмо бяха пожънали. Нивите — отрупани с кръстци. Сякаш златорунни стада, пръснати по стърнищата. Над кръстците пърхат с крила птици — една през друга по-хубави. Видях една сладкопойница — сърцето ми стопи, когато запя. Видях друга една с вежди като крила на лястовичка.

— Не може да бъде! — скокна Венчето. — Няма птичка с вежди!

— Има, тогава имаше. Забранявам ти да ме прекъсваш.

Най-много, деца, ми хареса една яребица с меко топло крило.

Очите ѝ също като на Копринка. Сега да ви кажа какво стана.

Като ме видяха птиците — пъргав млад ловец, с тънка пушка, — почнаха да се въртят над главата ми и да ми се молят. Първата рече:

— Позволи ми да кацна на рамото ти. Денем и нощем ще ти пея.

Вечер ще ти пея да заспиш, а сутрин — да се събудиш.

Втората:

— Ако позволиш на мене да ти кацна на рамото — ще отскубна най-хубавото перо от опашката си и ще ти го бодна на шапката.

Трета се обади яребицата.

— Вземи ме, незнайни ловецо — рече тя. — Аз ще ти наредя дом и ще ти отвъдя три яребичета. Двете — с дълги, плетени коси, а третото — топчесто като буренце.

Почна да ми се моли тъй жално, че аз най-сетне рекох:

— Хайде, от мене да мине! Кацай на рамото ми!

— Лъже, деца! — извика майката.

Децата се стреснаха.

— Не те е срам да мамиш децата срещу Нова година! Не е вярно, че яребицата му се е молила. Аз зная тая история с ловеца.

Ловецът не беше хубавец, ами беше лъжец. За да подмами яребицата, той почна да и обещава:

— Ще ти вдигна къща като дворец. (Вярно е, вдигна много дворци за ония, които до вчера бяха господари в нашата земя, а яребицата и до днес живее под наем.)

— Ще ти купя автомобил. (Яребицата пътува до ден-днешен с кракомобил.)

— Ще обикалям с тебе света! (Обикаляме го, когато почнаха да местят по служба ловеца от град в град.)

Най-сетне, деца, ловецът, като видя, че яребицата не му вярва и се кани да отлети другите ловци — почна да я заплашва:

— Чувай, яребицо, ако не ми кацнеш на рамото, ще сляза в онази долчинка и ще сложа край на живота си. Ще загина от тройна смърт: ще се гръмна с пушката, ще се удавя в реката и ще се обеса на едно дърво.

Тогава горката яребица, която имаше топло крило и меко сърце, се уплаши много и кацна на рамото му. Нареди на стария ловец дом и му отвъди три яребичета.

— Добре! — рече бащата, който винаги беше съгласен д жена си. — Нека да е било така Само едно ще кажа: ловецът никак не е доволен от яребичетата. Едното си навехнало ръката, другото си счупило човката, а третото, топчестото, всеки ден му кълве копчетата. Така не бива!

— Татко — светнаха мънистените очи на Копринка, — разбрах ти баснята! Ти говориш за нас!

— Брей, че много познава момичето ми! Хайде сега да вечеряме и да видим кой ще намери сребърната парица в баницата!

НАШИЯТ ПЕШО

Нашият Пешо дрънкалото ходи два пъти безплатно до столицата. Първото Пешово ходене стана, защото го беше ухапало бясно куче за левия крак. Безплатно го закараха до столичната болница. Второто му ходене не беше заради бясно куче, ами защото има една приказка: куче, което не знае да лае — само докарва вълка в кошарата. Доде си наш Пешо от София със здрав крак. Като слезе от влака, не пое към къщи да види челядта си, да хвърли на децата по едно бонбонче, ами отиде направо на дядовата хаджи Иванова кръчма. Седна Пешо и си поръча едно „удавниче“ — зелена ракия. Най-напред до него се намести дядо хаджи Иван и го дръпна за ръкава:

— Думай, Пешо, ама лъжата с мярка да бъде. Казвай новини! Откога гледам да се зададеш. Стегна ми се душата на новинка. Пешо глътна зеленото шишенце.

— Отде да начена, дядо хаджи, главата ми е пълна догоре с новини, като кошер с пчели. То да видиш един свят, защъкал по железниците, мравуняк, ти казвам. Не посмях да попитам къде отиват тези хора, нито можах да разбера. Как — ще ме вземат за прост. Нощес един ми рече:

— Ваша милост откъде?

— От столицата.

— По каква работа.

— По кеф.

— Често ли ходите по кеф?

— Много често. Пък то, дядо хаджи, ако не беше дал господ да ме ухапе онуй бясно куче, надали щеше да ми стъпи крачецът там.

— Е, как е там — попита дядо хаджи Иван, — голям град, а? Хубост. Нагледа ли се? Какво правят министерите?

— А бе какво ще правят. Нямаат работа хората, с мотика не копаят, жътва не жънат, разхождат се с автомобили. Още като слязох на гарата — куцук, куцук, — потеглих към града: rrrrrr! — един автомобил спря. В автомобила един очилат.

— Качвай се, Пешо! Теб чаках. Сядай да те повозя без пари. Покачих се и като се наместих, попитах го кой е милост му. Пешо сложи ръка на устата си:

— Министер.

— Хайде холан, ами той отде ти знай името?

— И аз туй се чудя я, откъде ми знае името. Като седнах, дядо хаджи — меко, меко, мекичко, — да ти даде господ, дядо хаджи, на стари години все на такова нещо да се возиш.

— Амин, дай боже.

Свечери се. Надойдоха селяни. Начоколиха Пеша. Зинаха го. Той ги развърза. Като пчели забръмчаха новините. Селяните цъкаха, чудеха се, клатеха глави. Половината от приказките не вярваха, ама другата половина вярваха.

Стъмни се. Пред дядовата хаджиева кръчма имаше цял керван коли. Който се задаваше с кола от къра, спираше воловете и сядаше да чуе нещо. Пешо се разгорещи, разкопча ризата си, заудря с юмрук масата. Всичко видял, всичко чул, всичко разбрал, навсякъде си мушнал носа. Нищо не могли да скрият от него софиянци. Не е вчерашен Пешо!

Най-сетне един се обади:

— Ами ние тука подочухме една опашата. Уж там де, в столицата, оня ден през нощта трима души влезли в банката — един се хвърлил върху стражарина, натъпкал една кърпа в устата му, а другите двама разбили касата й... Пешо го прекъсна:

— Там бях.

— Лъжеш.

— Да ме убие господ, ако лъжа. Вървя си аз през нощта и си свирукам. Завивам по една тъмна уличка. Срецам двама души. И те ме срещат. „Разгеле — рече единият, — ти ни трябваш. Една хубава работа ще свършиме. Вземи тая кърпа. Върви подире ни — ще влезем в оная, високата къща. Няма нищо да приказваш, само ще натъпчеш кърпата в устата на стражарина и ще го държиш здраво, додето си свършим работата. Сетне ще си го делиме.“ Най-напред не си дадох съгласието, ама не щеш ли — влязоха ми под кожата дяволите и тръгнах с хайдутягите. Както сте го чули — тъй беше. Аз бях оня, който натъпка кърпата в устата на стражарчето. Опита се да извика, ама „гък“ не можа да излезе от гърлото му.

— Ами парите?

— Какви пари! Пари, братя, нямаше в касата. Сюрмашлък. Бедна ни е държавицата. Пукната стотинка не намерихме. Към полунощ Пешо Дрънчалото си тръгна да види женурката си. Дойде му на ума, че има жена и челяд. Два часа време се мота по улиците, докато стигне в своя дом. На другата сутрин двама стражари спряха пред Пешовия вратник и похлопаха.

Излезе Пешовица.

— Тука ли живее Пешо еди-кой си?

— Тука е. Че защо ви е?

— Ще го водиме в София. Оня ден той обрал банката, иска го полицията.

Подкараха го ни жив, ни умрял.

Горският Пешо, като се върна подир една неделя, онемя — с клещи ме можеха да изтеглят новинка от устата му.

НЕБЕСНАТА ДЪГА

Изрева като мечка един тъмен облак над нивите. Уплаши класовете и те превиха шии надолу. Малките работни пчели, които сбираха мед по синорите, побягнаха към пчелника. Птичките се сгушиха разтреперани в гнездата си. Почернелите късни вишни се потулиха зад листата. Стана много страшно. Небето пламна и угасна. Милиони едри капки се разсипаха над селото. Потопиха го. Запяха като звънци менците под капчуците. И още дъждовната вода не презполовила бабините съдове, изведнъж дъждът престана. Облакът отмина, превали зад градините и на небето като цветен пояс се появи голямата дъга. Проточи шия над хълмовете и жадно засмука вода от меденото кладенче. От птичия дом излезе гащатият петел, протегна се, разтърси крила, клъвна една паднала вишна и важно закрачи по влажния двор.

Дядо Велко подаде глава от къщи, протегна ръка да види вали и като разбра, че е спряло, взе от къта тояжката си и тръгна към хармана. Напреде му се затече куцото куче, а подире му се обади малката внучка Вела:

— Дядо, чакай ме, и аз ще дойда с тебе.

— Тичай де — промърмори старецът.

На хармана, като учудени очи, ходеха бистри мехурчета. Вела цапаше босичка в локвите. Кучето подгони една чужда кокошка и я пропъди през градинския плет.

Дядо Велко мина под сливите, натежали от род и дъждовна роса, и спря под ябълката. Опря тояжката си върху белия дънер, седна на търкулнатото вехто колело и се загледа към окъпаните светнали ниви, над които гореше дъгата.

Едно пиле пръпна над главата му и отърси клоните. Едри капки заваляха над стареца. Той вдигна сивите си очи нагоре, поглади бялата си брада и прошъпна:

— От бога росица — по дядовата брадица!

Детето вдигна очи, погледна дядовата си брада и попита:

- Дядо, не ти ли тежи брадата?
- Защо, миче?
- Много е дълга.
- Добра ми е брадата.
- Ами едно време имаше ли брада?
- Нямах — отвърна старецът.
- Защо?
- Защото бях момиче.
- Ти ли, дядо! Истина ли казваш? Как ти беше името?
- Вела.

Старецът взе момичето на коляното си. Помилва го по русата косичка и обърса с длан росните капки, които бяха накапали по зачервените му бузи като едри сълзи. Пред тях на мократа земя клекна кучето.

- Ами сега защо не си пак момиче, дядо?
- Защото минах под дъгата.
- Под коя дъга? — попита Вела.

— Ей оная, над нивата, дето се е навела да пие вода от Меденото кладенче. Ти не знаеш ли? Целият свят знае, само ти не си се научила. Чувай, да ти разкажа! Едно време, преди сто години, и аз бях като тебе момиченце. Очите ми, косата ми, ушите ми, краката ми бяха като твоите, само че аз не лудувах като тебе. И когато ходех на чешмата за вода, никога не съм се спъвал, не съм падал и не съм чупил нито една кратунка. На шията ми имаше едно червено герданче.

- Като моето ли?
- Същото. А на ушите ми имаше две сини обици.
- Като моите ли? — вдигна очи Вела.

— Като твоите. Когато се помина моят тетьо, ние останахме сами с мама двете. Последни сиромаси бяхме. Имахме само една нива, един стар вол и една крава, но тя беше неплодна. Нямахме кой да разоре нивата и да посее жито. Мама често ми хортуваше:

— Ех, Велке, да беше момче, и нивата щеше да бъде изорана, и царевица щеше да посееш, и дръвца щеше да има кой да ни докара през зимата.

Харно, ама аз бях момиче и не знаех нито с орало да ора, нито дърва да сека. Една вечер срещу Гергьовден, когато мама запали кандилото пред светата куна, аз коленичих и се помолих. И когато

вечерта съм заспала, сънувах, че някой се навел над мене и ми шушне на ухото:

— Утре да минеш под небесната дъга!

На другия ден аз отидох да паса кравата на ливадето под Меденото кладенче. Надвечер загърмя силно и рукна проливен дъжд. Аз се сгуших под една върба. Когато облакът замина, погледнах към чешмата и видях дъгата — навела се, смуче вода от коритото. Дойде ми на ума сънят, затекох се, подбрах кравата и я подкарах към чешмата. Минахме и двете под дъгата. Тогава, Велке, аз изведнъж станах момче. Пипнах главата си — калпак, огледах се: на кръста ми червен пояс, а на краката ми — хубави жълти ботуши. Смаях се и се слисах.

— А кравата бе, дядо, тя какво стана?

— Кравата стана вол. Закарах аз вола у дома, разправих на мама какво чудо се случи, па й заръчах:

— Отсега нататък ще ме наричаш Велко, защото съм момче. Къде е ралото?

Стегнах ралото, наточих палешника и на другия ден отидох да ора с двата вола. Засях нивата.

Замисли се дядовата Велкова внучка, чудеше се старото куцо куче пак може момичето да стане момче.

— Дядо бе, кажи — аз да мина ли под дъгата?

— Мини, чедо! — рече старецът.

— Ами ще ми порасне ли брада?

— Ще, ами как.

— Дълга ли бе, дядо?

— Много дълга.

— Колко?

— Три дни, Велче.

— Три дни ли? Чакай, хванах те! — скокна момичето. — Може ли да бъде една брада дълга три дни? Лъжко! Не те е срам, дядо, да ме лъжеш! Не ти прилича.

Дядо Велко стана и взе тояжката си.

— Ами ти защо вярваш, пиле? Де си чувала жена да стане мъж? Хайде сега, ела в градината да видим дали големият дъжд не е удавил мъничките пчели.

ВИЕЛИЦА

Виелицата захвана да удря по вратите с невидими юмруци. Запращяха клоните на дърветата в градината. Затрепери пламъкът на опушената лампа. Нахълта жаловит вой през комина.

— Хайде, лягай си вече! Полунощ настана! Какво си вторачил очи навън като вампир! — проговори баба Стаменковица и се наведе да зарови последните въглища на огнището.

— Не ми е сега до сън. Сърцето ми е разтревожено. Тази виелица ме плаши. Никога дърветата на са пращели тъй грозно. Подир двацет минути ще пристигне бързият влак. Много е тъмно. Човек да бръкне с пръст в окото ти — няма да го видиш. Такава нощ не помня.

Дядо Стаменко изтърва броеницата си. Намести очилата си. Потърка с длан замръзналото стъкло, разтопи ледените цветя, откри едно черно мастилено петно и пак се загледа навън. — Аз ще ида да си легна, пак ти прави каквото щеш. Не мога да разбера какво си се загрижил за бързия влак! Има там кой да му мисли. Ако им беше потребен, нямаше да те изринат с лопата. Стар бил Стаменко, очите му запрели. Проклетници! А пък поп Сава — млад, с кола го карат до черквата и пак си върши работата челякът. Като е стар, вършете му на шията камък и го блъснете в реката!

И баба Стаменковица тръшна след себе си вратата.

„Наистина, можеха да ме подържат още годинка-две — замисли се дядо Стаменко. — Нямаше да стане много. Все щях да намеря сили да се потрудя, както е потребно. Ама като рекоха: «Не го бива стария стрелочник, годините му натежаха, прегърби се като върба, очите му хлътнаха. Ами ако обърка стрелките?» А бе как тъй ще ги объркам? От кои времена служба аз на Разделна? Червените керемиди на някогашната нова гара почерняха, що поколения изхвъркнаха от лястовичите гнезда под стряхата! Кога съм ги объркал тия ваджишки стрелки?“

Повика го началникът на гарата през една есенна вечер и му рече:

— Дядо Стаменкооо, стягай се да напущаш службата! Време е вече. Ти си уморен човек. Прибери се в къщи да си отпочинеш! Всяко нещо трае, докато му удари часът. Релсите, дето са железни, и тях ги хваща ръждата. Затуй ги сменяме с нови. Дай път и ти на младите.

— Път ли? Ами че аз нали цял живот път давам? — пошегува се старият, ала нещо го задави.

Запали фенера си, за да посрещне влака. Закрачи бавно по железопътния насип. Под насипа долу бучеше бързата Поройна. Нейният грохот пробуди у уморена му душа шумовете на пролетните води, които отколе изтекоха. Какво ще прави отсега нататък стрелочникът дядо Стаменко? Ще реже лук, ще рони царевични зърна и ще храни кокошките. Ще напусне Своя отговорен пост и ще скръсти ръце. Досега неговият живот беше пълен с дълбок смисъл. Той посрещаше влаковете с жадни очи. Преди години снемаше шапка, а сега, изправен като войник — отдаваше чест. През Разделна минаваха ката ден по два бързи влака от чужбина. Те не спираха на малките гари и старецът не знаеше идат тия богати хора, насядали покрай затрупаните с храна и чаши маси на вагон-ресторантите, налягали в малките стаички на спалните вагони. Бученето на чудните влакове пълнеше душата му с тревога и гордост.

— Аз им отварям път, за да влязат в земята на българите. Празници бяха за дяда Стаменка дните, когато се заточиха навън вагони, пълни с ягоди, червени като карабунарско вино, гроздове като кехлибар, ябълки като бузите на кюстендилски девойчета.

— Брей, туй българската земя страшно нещо! Голям род ражда! — думаше си старецът и вдигнатата му десница почваше да трепери.

Нея вечер локомотивът на последния товарен влак мина като хороводец и отведе в мрака вагоните. Загълхна грохотът на колелата под пожълтялата шума на крайпътните дървета.

— Хороото се свърши и гайдата се пукна — с горчивина се усмихна старият стрелочник и закрочи.

Когато го уволниха, той подаде заявление до министерството да му позволят още две години да служи безплатно, срещу пенсията. И тъй ще му я дават, поне да върши работа, но горните не разрешиха. Тогав дядо Стаменко се прибра и притихна. Почна да сърба гореща чорба на баба Стаменковица и колчем чуеше свирката на локомотива — залъкът пресядаше да гърлото му. На два-три пъти ходи да

проверява дали младият стрелочник си гледа добре работата, опита се да го посъветва веднъж, но младият беше подозрителен човек и избухна.

— Да се махаш оттука! — извика той и го изгледа накриво. — Какво се навираш все покрай стрелките? Да не ми кроиш някоя поразия? Ще се оплача на полицията! Дядо Стаменко наведе глава и прехапа устни. И ето тази нощ се появи виелицата, която избухва веднъж на десет години, дига покривите, обръща вагоните, къса телеграфните жици, из дъно кърти дърветата. Ами ако оня обърка стрелките в тази буря? Старецът погледна часовника си. До полонощния влак оставаха още десет минути. Бързай човече! Сърцето му затупка като далечна камбана, която бие за пожар.

Дядо Стаменко стана. Навлече си кожуха и отвори вратата. Вятърът го блъсна със страшна сила назад, но той се наведе като конник, който прескача пропаст, и тръгна. Дядо Стаменковата къща беше отвъд оградата на гарата. Той се упъти към гарата и не сбърка пътя, макар че очите му нищо не виждаха. Когато стигна платното на линията, покрай него с фенер мина младият стрелочник, олюля се като пиян и мигом се загуби. Потъна. Вихърът го погълна. Отива да даде път на полунощния влак. Бързият беше пристигнал. Едвам мъждукаха на първа линия замъглените му от бурята огнени очи. Дядо Стаменко избърса сухия сняг, който беше засипал веждите и клепачите му, и посегна да се върне, но вътрешният глас, който го дигна от къщи, се обади още по-настойчиво: „Върви след младия стрелочник!“ И той тръгна направо, покрай насипа към стрелките. Без да ще, започна да брои крачките си, както ги е броил някога, през нощните виелици и поройни дъждове. Той знаеше точно колко крачки има до стрелките.

Спомни си, че като извърви деветнадесет крачки и протегне лявата си ръка — ще напипа дънера на старата липа. Надясно са стрелките. Този път халата се опита да го срине по насипа надолу към Поройна, да му ослепи очите с бял снежен пясък, но жилавият старец, наведен, се бореше мъжки и си пробиваше път. След няколко мъчителни минути вкочанясалите му ръце напипаха дънера на липата. Като слепец, с протегнатата десница, потърси стрелката. Когато я хвана и разбра, че не е отместена — кръвта замръзна в жилите му. „Вятърът е сгромолясал младия стрелочник от насипа в тъмнината и кой го знае къде се блъска сега“ — помисли дядо Стаменко и стигна с две ръце

дръжката. Напрегна последни сили, откърти замръзналото желязо и падна на гърба си. Полунощният влак мина покрай него със страшна сила и се плъзна по втора линия. Той не спираше на Разделна.

Младият стрелочник влезе в бюфета. Поръча си чаша чай. В очите му пламтеше безумие. Ръцете му трепереха. Седна до печката и разля горещия чай върху коленете си. Попита сънения прислужник:

— Не се ли е мяркал тъдява дядо Стаменко?

— Ти да не бълнуваш? — отвърна прислужникът, без да го погледне. — Що Ще тука Стаменко в тази дяволска нощ? Дядо ти Стаменко, момче, сега хърка и сънува сладки сънища. Гороломният вятър му приглася като гайдар.

СИРОМАХ ПЕЙЧО

Ушите му изтъняха като цигареве книжки, засука се Пейчо, черковният певец, заприлича на царевица, поразена от суша. Пожълтя. Хлътнаха навътре очите му. Само гласът му надебеля и пресипна.

— Бай Пейчо, ела сам! — повика го Христо кръчмаринът.

— Какво има, Христо?

— Напрайваш ли ми една услуга? Дай ми твоя глас назаем — да се фотографирам с него. Пак ще ти го върна. Много добре изпипан глас имаш.

— Пейчооо, Пейчо, няма да можеме да те държиме в черквата с този глас — почеса се по тила поп Сава, ощипна с дилафа последната светлинка на кандилото пред олтара и в черквата настана мрак. През отворената врата влизаше сноп светлина. Окото на пролетната селска вечер надничаше в черковното подземие, останало от турско време. Поп Сава влезе в олтара. Гласът му кънтеше зад niskия липов иконостас:

— Ти, кога държиш „исото“, не пееш, ами ръмжиш като старо куче. Само пет-шест бабички идат на черква — и тях ще прогониш. Добре, че са глухи и не ти чуват песента, инак нямаше да пристъпят черковния праг.

Прегъна се Пейчо и излезе навън. Тръгна по каменните криви плочи, между които беше пораснала дребна пача трева. Мина покрай гроба на поп Петка, ала не протегна ръка, както правеше други път, да наведе цъфналия люляк и да го помирише. Не вдигна очи към лястовичето гнездо под стряхата на камбанарията, където уморените птички се бяха вече прибрали и тихо жумоляха. Налегна го мъка. Къде ще се дене сега, като го изпъдят от черква? Цял живот той ходи подир поп Сава: носи му менчето, когато ръсеше, продава свещи на пангара, пя в черквата, додето си загуби гласа, вървя пред мъртъвци и посреща кръщелничета. Колко шамара е изял от коравата десница на поп Сава! Вярно е, черквата почна да пустее. Криво му е на дяда попа. Но какво в

виновен Пейчо? Един къшей хляб получаваше за всичкия си труд, и него искат да му отнемат.

— Бай Пейчо — изправи се Христо крѣчмаринѣт, който поливаше с една стомна пред крѣчмата, — получи се телеграма — не са потънали!

— Кои? — стресна се Пейчо.

— Твоите гемии. Идат си — излезли от морето и трѣгнали по сухо — живи и здрави. Какво си се омѣрлушил като мокра кокошка?

— Мисля в коя дупка да се навра.

— Защо?

— Поп Сава ме пѣди от черква. Гласа ми не харесва — бил като на старо куче.

— Ами неговият? Като на изгладнял единак! Той да не иска да му чуруликаш като славей? Чуден поп! А бе ти защо не пиеш яйца?

— Пих, ама не помага. Що яйца съм изпил! С жената до развод стигнахме за тези мерешки яйца.

От крѣчмата се обади Нотьо Валутата:

— Аз зная един цяр за глас, само че бай Пейчо няма пари да си го купи.

— Какъв цяр? — наостри уши Пейчо.

— Много е лесен. Щя вземеш от Христа едно кило гвоздеи. Ще ги сложиш в гърнето да врат цяла нощ. На сутринта като станеш, пий желязна вода, додето коремът ти стане като тулум. Ще ти се отвори глас — камбанен.

— Лъжеш, Ноте!

— Който лъже — на въже. Остави шегата. Аз съм човек, живял в столицата. Познавам ги всичките певци — те ката ден пият желязна вода. А желязната вода става от варени гвоздеи. На другия ден сутринта Пейчо, тайно от жена си, взе една паница влезе в пещника, където цяла нощ беше чукуркало гърнето. Сипа си желязна вода, бутна градинската вратница и влезе да се насърба. Тъкмо нагребя първата лъжица, и на плета се облегна Кольо Беленката. Надникна и почна да се прозява. Деня беше топъл, кокошките кудкудякаха, всичко живо мърдаше насам-натам.

— И пашата хвърли топа! — продума Беленката и пак се прозя. Беленката и тая нощ беше прекарал в крѣчмата. До заранта той удря с юмрук по масата и насърчава абисинците срещу италианците. Имаше

зъб на Мусолини. Сега му се спеше до вик, но жена му го смъкна от одъра.

— Какво? — изправи се клекналият над паницата черковен певец.

— За поп Сава казах — отиде си и той! Пейчо изгърва лъжицата.

— Не думай! Слава тебе, господи!

— А бе ти май че се зарадва! И ти излезе едно неблагодарно куче. Няма го вече дядо поп Сава. Нощес смъртта го сгрухала на бърза ръка. Домъчня ми малко, кога научих, че е заспал дългия, макар че вървеше с италианците. Аз му думам: „Стой бре, попе, къде отиваш, те не са от нашата вяра“ — а пък той ми разправя бабини деветини — царицата им де, на абисинците, едно време ходила при цар Соломона. Че ѝ се родило после едно момче с кози крака. Следователно туй момче било дяволът. Много жулеше дядо ти поп Сава от безработното винце. Таз жена ще я заколя! Тъкмо бях заспал, като ме задърпа за крака. „Ставай, кай, попът умрял!“ Следователно...

— Ами камбаната? — сепна се Пейчо и изскочи навън.

— Пейчо бре, какво си турил в туй гърне, че тежи като черясло, възжишкото? — провикна се от прага Пейчовица. Пейчо махна с ръка: Остави ме! Притрябвали са ми варени гвоздеи!

— Дано те тръшне чумата! — стрелна го с ръка Пейчовица и почна да се взира в гърнето.

Подир малко се залюля черковната камбана, земята продъни.

— Тъй се бие камбаната за поп Сава! — рече Пейчо развълнуван на Немия, който се навърташе покрай него и се радваше: жито варят, пак ще има лапане. — Ами ти още ли си тук? Тръгвай да копаеш! гроб!

Немия беше селски гробар. Силен беше като слон. От войната насам на всичките гробове той е копачът. И се гордееше със своята градина, където всеки ден цъфтяха огнени цветя — свещи и кандила.

Пейчо изнесе от стаята на баба Тиша, метачката, черковния търнокоп и лопатата, подаде ги на Немия и му показа гробището. Направи му знак: гробът трябва да бъде дълбок. Обеща му една бъклица вино и го избута нетърпеливо навън. След туй се повъртя из черковния двор, помириса един люляков кичур, спря се и се замисли. Как хубаво се нареди работата! Никой вече не може да мръдне Пейча от черковата. Ще дойде новият поп. Какво ти разбира едно младо момче от черковни работи? Пейчо ще го учи, ще бъде наставник и ще

си пее, както ще. Па може, кога умре, да се намери и за него в черковния двор едно местенце, едно мъничко местенце, някъде на крайчеца. „Много хубаво се нареди работата!“ — повтори той и се спусна към къщата на поп Сава. Завари портата отворена. Влезе в къщи, повъртя се край носилото, взе да търка с длан очите си, ала сълзи не се показаха.

Баба попадия му подаде бъклицата.

— Пейчо, да беше отишъл гробището да почерпиш Немия и да видиш какво прави. Олеле, мале, какво стана! Пейчо пое бъклицата и закрачи към гробището. Додето стигне там и се изкачи на хълма — краката му премаляха. Сърцето му почна да тумка. И ушите му засвириха. Двамата с Немия изпиха бъклицата до дъно. Пейчо обясни на Немия, че иска гробът да бъде дълбок, за да не се измъкне попът. Взеха да се смеят. Обхвана ги сватбарско веселие.

Вечерта пренесоха покойника в черква да пренощува пред олтара, в който е служил цял живот. Пейчо заключи обкованата с големи ковани гвоздеи врата и спусна ключа в джоба си. Прибира се в къщи. Цяла нощ се мята като риба — неспокоен, а сърцето му тумкаше все по-силно. Ушите му кънтяха. Нещо го душеше. Щом пропяха трети петли, той стана, облече се набърже и тръгна към черквата. Запали вощеница и се надвеси над носилото. Всичко е наред — поп Сава лежи, затрупан с цветя. Тръгна да пали кандилата пред иконостаса. Пак го обхвана вчерашното веселие. Запя. Отпуши се дебелият му глас, прокънтя празната черква. Тогава се случи нещо, което се случва веднъж на сто години. Покойникът — дядо поп Сава — се надигна, разбута цветята и седна в носилото. Огледа черквата и извика:

— Пак ли почна да ръмжиш като старо куче? Не ще можем да те държиме в черквата с този глас, Пейчо! Певецът отвори широко очи, погледна разтреперан и краката му се подкосиха.

— Дядо попе, ти жив ли си бил? — претръпна Пейчо и седна на плочите пред олтара, без да сменя очи от попа. Сърцето му прокънтя два-три пъти като барабан и се пукна.

На другия ден в дълбокия гроб спуснаха сиромас Пейчо, черковния певец.

ВИХРУШКА

Миналата есен отидох в оня суров и сенчест край, за който народният певец нарежда, че зимно време ветровете духат силно и къртят дърветата, а лятно време овчарите свирят с тънки свирки чимширови и гаят самодивите. Бях уморен и душата ми жадуваше за влажното спокойствие на старата гора, за слънчевите планински поляни, за топлото димящо мляко, надоено от овцете, които се връщат в кошарата с напращели вимета. Цял ден ми пя като славей едно звънче, вързано за шията на катъра. Прехвърлихме много хълмове, възхождахме нагоре, слизахме надолу, додето най-сетне се сринахме по една стръмна камениста пътека. Рукнаха напреде ни камъните и заблъскаха манастирския зид. Катърът, задъхан от жажда, ускори крачките си и се втурна към шумливата река, нагази до колене, проточи черната си муцуна. Аз скочих на брега, смъкнах раницата и се упътих към двамата манастирски ратаи, застанали като стражи пред отворената врата. Небръснати, босоноги, с големи тояги, с ножове, набучени в поясите, те приличаха на разбойници, побягнали от дружината на атамана Кудияр, след като са пролели много християнска кръв, както разказва народният руски певец. Неохотно подадох ръка, изломотиха нещо като „добре дошъл“ и ми сториха път. Влязох в просторния манастирски двор, постлан с бели плочи, обрасъл с трева. Наоколо зееха като пещери стаите за гости и килиите на някогашните монаси. Стените бяха пропукани, една от стълбите се е провалила, само наивните образи, създадени от художника, който несръчно е шарил по стените, са свежи, сякаш боята им не е още засъхнала. Тръгнах към сгушената черквица, която приличаше на стара уморена птица с отпуснати криле. Бутнах мандалото. Вратата скръцна. След мене нахлу мека, жълта светлина и окъпа прашните икони на иконостаса, липовото разпятие, разтворило ръце с отчаяние. Пред сините гроздове на олтарната врата на една поличка видях наредени десетина пръстени чашки. Обърнах се към двамината космати

архангели, които се бяха стъписали на вратата и ме наблюдаваха любопитно. Попитах какви са тия чашки.

— Чашки като чашки — отвърна единият. — В олтара има цял сандък от тях. Там са заключени и мощите на светите апостоли. Тука господине, е пустиня. Няма доктор, няма церач. Ако някой колибар слезе да поиска светена вода за болен човек, ние измиваме две-три ребра от костите на апостолите и му наливаме вода в една чашка. Апостолска вода като пие болният, ако му е писано да оздравее — минава му болестта, ако му е писано да умре — умира си човекът.

Надникнах в магерницата. Там един печенег — гол до кръста, с черна коса, с мънички мигащи очи, изпотен, бос — вадеше с лопата големи напукани хлябове и ги хвърляше на земята. Беше напълнил цялата магерница.

— Кой ще яде този хляб?

Потният човек отвърна:

— Ние хляба го опекохме за дядо Вълчана.

— Какъв е този дядо Вълчан, дето изяда хляба на цял полк войници?

— Овчар е той, наш, манастирски. Загнездил се е вдън планината. Ние му печем хляба. Да не мислиш, че този хляб е за един ден!

— А къде е игуменът?

— Игуменът е отсреща в килията — чете.

Изкачих се по една разкривена и скърцаща стълба. Почуках на вратата. Повторих, потретих. Никой не се обади. Погледнах през ключовата дупка. На една маса, хванал главата си с две ръце, седеше странен човек. Прошарена, разбъркана коса. Разпрано на рамото расо. Блуждаещи и помътени очи. Тънки, жълти пръсти прелистят страниците на някаква дебела книга — 1000 страници. „Мъртвите сибирски полета“? „Декамерон“?

Запалената воценица догаря. Дълбоко е потънал в друг свят. Бяха ме предупредили, че игуменът не е с всичкия си. Изпратен бил тука на заточение за някакъв тъмен грях. Когато ударих вратата още по-настойчиво, той махна с ръка и ми стори знак да вървя по дяволите.

Обърнах се назад и слязох по стълбата.

„Кой дявол ме прати в тоя провален манастир? Как ще прекарам нощта при двамата разбойници с ножовете и при тоя луд заточеник?

Не е ли по-добре да се махна и да преспя някъде в гората? Цяла нощ ще ме гали шумът на дъбовите листа. Докато затворя очите си — ще ме гледат високите планински звезди.“

Слънцето клонеше надолу. Поръчах на ратаите да подслонят катъра и да не ме чакат. Мушнах в джоба си парче ката, срещу течението. Навлязох под стари клонести дървета с напукани кори и мъхови дънери. Минах покрай тъмнозелени полянки, поръсени с жълтурчета и розови богородички. Спомних си житието на далечния основател на манастира.

Когато додох тука, люде нямаше, а само зверове и дебри непроходими. Позаморих се, пих вода от реката, която скоро изтъня. Излязох на една чиста и широка поляна. Планинският вечерник огъваше високата трева. Откри се небето. Ето къде ще ношувам. Събрах сухи клонки. Накладох огън, набучих крехтината на един шиш и го завъртях над въглените. Откъснах дъбови листа и сложих върху тях горещите зачервени парчета.

— Хой, аз съм! — извика някой зад гърба ми.

Обърнах се.

— Кой си ти?

— Аз. Дядо Вълчан.

— Тъкмо навреме идваш. Къде ти е стадото? Сядай да хапнем!

— Проводих Найдена да закара овцете в кошарата, пък аз тръгнах да се поразшътам, дано намеря някоя гъба. Цяла торбичка набрах, много се въдят пущините тъдява — рече старецът, наведе се, опря ръка върху тревата, изохка и седна. Загорял, с корясали ръце, разгърден, с чело, обелено от планинското слънце като картоф. Пое крехтината.

— Отколе не бях слагал в устата си блажинка — рече той и захвана сладко да дъвче.

Вечерта се измъкна от долината на реката и изпълзя нагоре. Първите звезди трепнаха като светулки над небосклона. Дядо Вълчан хвърли три гъби върху въглените.

— Чакай сега пък аз да те гостя с печени гъбки и малко сиренце.

Бръкна в торбата си, изкара захлупците. Но щом ги отвори, замахна с ръка и се удари по челото:

— Брей, я съм го изял, па съм забравил!

Засрами се и ме погледна виновно, като куче, което чака наказание от стопанина си.

— Къде ще нощуваш? — попита ме. — Ела ми на гости в кошарата. Ще ти подваря прясно мляко.

Пред кошарата ни посрещна едно огромно куче с високи стройни крака, ръждивосребриста козина, с остри уши и увиснала рунтава опашка. Като ме зърна, кучето думам Найден не е куче, а същински вълк.

Старецът влезе в колибата, разрови огнището и намери два живи въглена. Изнесе ги в шъпа. Сложи ги на земята, затрупа ги с клечетак и почна да духа. Накладе огън пред колибата.

— Сядай сега до огъня, пък аз ще надоя мляко.

Подир вечеря узнах цялата история на дядо Вълчана. Дошъл е някъде от равнината. Една вихрушка — сладка и медена — го завъртяла, дигнала го към небето — бре тук, бре там, — додето паднал тука, в планинския пущинак.

— На три недели веднъж слизам в манастира за „предупки“. Найден остава тук и ми варди овцете. Той ми е като син. Каквото му заръчам — слуша ме. Беше сляпо, когато го донесох преди четири години в кошарата. Намерих го в една вълча дупка при мъртвите му братчета. Скимти и маха с главица — само от живо. Претрепали някъде вълчицата. А рожбите й останали сираци и наченали да мрат. Само едничко беше останало. Нали е душица — домиля ми. Че си го взех и си го кръстих Найденчо. Научих го да лочи мляко от паницата. Сетне си го захраних с хляб. Никога не съм му давал месо. Подир година-две се отърси оня ми ти вълк — силен, хубавец. Кучетата бягат от него като ужилени, а вълците зиме грозно вият и се въртят около кошарата, но не смеят да влязат. Спя като заклан. Никой не ме буди. Нямам тревога в душата си. Той лежи въвн пред кошарата и пази. Ката ден му давам по един комат хляб и по една буца сирене. Като челяк си го гледам. Лани кога слязох в манастира, Станойко магерът ми дума: „Да го махнеш, дядо Вълчане, оня вълк, защото ще ти изтръшка някоя нощ стадото!“ Ти как мислиш, може ли моят Найден да стане пак вълк...

Когато легнахме:

— Аз туй стадо съм го обрекъл на манастира. Виждал ли си в някоя нива да стърчи самичко дърво? Наоколо няма нито пън, нито

трън. Само сянката му се върти край него. Туй съм аз. Имах двама синове — паднаха на бойното поле. Стопанката ми отиде подир тях в земята от кахъри. Тогава ме дигна вихрушката. Продадох земицата си и купих овцете. Докарах ги тука. Наместих се в манастирската гора. Много ми хареса водата. Мирише на корени и здравец. Кладенчето е по-долу, на двадесет разкрача. До него сме утъпкали с Найдена пътечка... Дълго гледах небесния млечен път и звездите трептяха в Душата ми, гората шушнеше, искаше да ми каже нещо тайно. Заспах късно. Когато се пробудих, слънцето се беше дигнало високо. Кошарата — пуста. Дядо Вълчан ми оставил половин менче мляко и грудка сирене в захлупците. Ослушах се да чуя звънец, ала гората беше няма. Написках си очите с кладенчова вода и слязох към манастира.

* * *

Тази есен пак ме помами гласът на планината. Люшна се звънчето на катъра и уплашено запя по стръмните пътеки. В манастира заварих запустение. Двамината ратаи ограбили един поклонник на Димитровден и забягнали. Заточеникът лежи болен. Грозно зееха поломените врати на килиите. Цяла зима ги е блъскал вятърът. Покривът на лявото крило се беше провалил. Печеньгът, седнал на плочите, широко разкراчил крака, кърпеше гащите си с губерка. Поиска ми цигара и когато го попитах за дядо Вълчана:

— Не е добре. Стопи се туй лято. Няма да го бъде...

Тръгнах към кошарата. Додето стигна — планината тайнствено зашумя и нощта залюля птичките в гнездата. Звездите мигаха над прибраното стадо. Дядо Вълчан ме срещна прегърбен, посърнал, с хлътнали очи. Стиснах разтрепераната му десница. Запушихме край огъня.

— Къде ти е Найден? — попитах го аз и обходих с очи кошарата. Стройния пастир на стадото го нямаше.

— Найдена бог да го прости — поклати глава прегърбеният човек и очите му се напълниха с бистри старешки сълзи.

— Почина ли?

— Не е починал, ами аз го утрепах. Влезе дяволът под кожата ми, взе ми ума и дигнах ръка. Сега ми стана ясно кой от двама ни е бил

звяр.

— Че как тъй?

— Как ли? Ще ти кажа. Нали онзи проклетник, магерът, ми беше набил в главата да се вардя от Найдена, защото можел да се превърне рано или късно пак на вълк. Улових зимъс, че си купих една пушка. Десет овце отидоха за нея. Дигнах се една сутрин да ида в манастира за предупки. Беше навляял един сняг — до гърди. Нарамих си пушката и едвам разбих пъртината. Когато влязох в магерницата и отърсих снега от калпака — на прага се показа лудият калугер.

— Ти да махнеш — викна ми — оная вълк от кошарата, защото нощес съм сънувал всичките ти овце издушени. Натъркаляни една до друга в кошарата, а снегът — окървавен!

Нищо не му рекох. Метнах на гръб торбата с хлябовете и си тръгнах. Къде постницата, гледам, насреща в снега се мотае Найден като пиян. Иде. Когато се приближихме — изтръпнах: муцуната, ушите му кървави и лапите му червени.

„Затрил ми е вълкът стадото! — мина една мисъл като светкавицата през ума ми. — Изял ми е душицата!“ Изтръвах торбата. А Найден мятеше опашка и се мотаеше напреде ми окървавен. Тогава ми причерня пред очите, дигнах пушката си и — дан! дан! — с два куршума го повалих. Без да го погледна, търтих към кошарата. Стигнах тука, брате, И що да видя? Пред кошарата лежи един грамаден вълк като магаре, с прехапано гърло, а овцете — непокътнати. Към гората — кървави вълчи следи. Стана ми ясно: два вълка са нападнали кошарата и Найден ги е пресрещнал като опълченец. На единия прехапал гръкляна, а другият, наранен и преборен от Найдена, побягнал нагоре. Уморен от битката, моят Найден се спуснал да ме посрещне и да ми се похвали...

Сърцето ми се разкъса. Слязох при постницата, че го милвах, милвах... Сетне го нарамих на гръб и го донесох. Погребах го като човек горе над колибата. Пътечка съм утъпкал до гроба му... Щом падне първата слана, ще сляза в манастира и ще предам овцете. Да ги земат — защо ми са? Усецам, че тази зима дядо господ ще ми прибере душата. Много ми домъчня за синовете, за соколите ми, и за добрата ми стопанка. От кои години ме чакат в земята...

Старецът млъкна. Аз дълго гледах звездите и мислех за оная вихрушка, която е грабнала дядо Вълчана, дигнала го е към небето и го

сгромолясала в планината.

ВЪРШИТБА

Месечината грее тихо. Лятна нощ е навела златното си око над нашия харман. Харманът е чисто преметен и хладен. Вишат се нагоре високи и тъмни купни. Сред класовете на снопите свирят щурци, докарани от нивята по возитба. Колко е рано! Още не бяхме изкарали първия си сън и ни събудиха да насаждаме. Потърках с длан сънените си очи и по една дълга стълба възлязох на най-високия купен. Купенът се люлее и аз се боя да не рухне. Стигнах върха, измъкнах шиша с изсъхналата китка латинки от най-горния сноп. Този шиш с цветето го е побила дядовата ръка — да крепи снопа и да краси храната.

— Къде да хвърля латинката? — попитах аз.

— Пусни я, баби, в полата ми, че тя става за цял.

Спуснах цветето към бабината пола, хванах снопа и го хвърлих наред хармана. Преди да падне тежният сноп, зърното рукна като едър летен дъжд. Полетя втори сноп, съборих трети. Харманджиите повлякоха нападалите снопи по всички краища на хармана, развързаха въжата им и почнаха да насаждат. Когато изпълних с ръкои целия харман, дядо впрегна воловете и потегли диканята. Глухо почна да пращи притиснатият от кремъците клас. На диканята, върху ниско трикрако столче, седна баба с една дълга вършина, подкани воловете да бързат по хладината и поде някаква проточена тъжна песен:

*Дор две го птици кълвяха,
без криле още, без глави...*

Гласът ѝ гасне в шума на диканята. Каят едри звезди. Млечният път блести. Аз пресякох хармана и почнах да се прозявам. Влязох в тъмната плевня, зарових се в горещата слама и заспах дълбок утринен

сън. Никога не съм спал толкова сладко. Понесоха ме леки криле над купните, над пожънатите ниви, над хладните гори.

Събудих се късно. Слънцето е напекло целия харман. Харбухнала до гърди. Баба вече е слязла от диканята и намита края. Гони с метлата кокошките, пъди ги да не кълват оголеното зърно. На плета е кацнал зеленият гащат петел и пляска криле. Гребенът му пада върху окото и му пречи да гледа. От градината прииждат на орляци врабчета, кацат край хармана, пъпрат в червеното жито и кълват — гушите им са пълни. Надолу към реката ромонят звънци. Дядо Проино кара стадото край гробището.

— Гу-гу! — обажда се гургулицата в зеления шумак. Тя е измътила три голокрили пилета. Я да ги видя! Влязох в градината, между сламените дядови кошери, пъргаво се метнах на старата круша, запретнах ръкав и бръкнах в дупката. Майката трепти с криле над главата ми, а в ръката ми едно голо топло пиленце жално записука.

— Ще ти го пусна пак в гнездото, не бой се! — викнах аз на птицата и внимателно върнах рожбата ѝ. Качих се на самия връх да видя снежните върхове на Балкана. Наместо далечината планина съзрях един голям чер облак, иде насам.

— Облак! — извиках към харманджиите.

— Олеле, ами ако завали и измокри хармана! — почва да се вайка баба. — тичай, чедо, за очилата ми, да го видя дъждовен ли е!

— Гласете таргите и греблата, че ще смятаме! — провикна се дядо Ангел.

Бърже прибрахме в плевнята едрата слама, лопатисахме, минахме още един път с диканята — да смажем останалите цели класове — и сметохме зърното накуп.

— Хайде сега, дядовото момче, стягай си цървулките! Ще идеш да откараш на паша воловците. Те са морни и гладни. Хубаво да ги напасеш!

Додето баба загъне сиренето в зелен лопушен лист, додето натъкми хляба и спусне захлупците в торбата ми — аз се приготвих. Тръгнах след воловете. Най-напред ги смъкнах на реката — да се напият хубаво, — а сетне ги подкарах през стърнището към Белия камък. По витата манастирска пътека слязоха цяла тумба цигани, яхнали на магарета, пренасят в сандъци яйца от тузлушките села. Далечно на север се тъмнеят вековни гори. Там е Делиорман. А между

хълмовете, потънали в шума и в прах, окъпани в пот, се гуши нашето село — Стражица. Като насън се чуват веялките. Сякаш бръмчат пчели, сякаш пее вретено.

Издание:

Ангел Каралийчев. Приказен свят. Том втори, 1982

Издателство „Български писател“, 1982

ЗАСЛУГИ

Имате удоволствието да четете тази книга благодарение на *Моята библиотека* и нейните всеотдайни помощници.

МОЯТА БИБЛИОТЕКА

<http://chitanka.info>

Вие също можете да помогнете за обогатяването на *Моята библиотека*. Посетете **работното ателие**, за да научите повече.